

METROPOLITNÍ UNIVERZITA PRAHA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2012

Miloš Závora

METROPOLITNÍ UNIVERZITA PRAHA

Mezinárodní teritoriální studia

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Listina základních práv Evropské unie, její obsah, dopady a
právní význam**

**The Charter of Fundamental rights of the European union, it's
content, incidence and legal purport**

Autor: Miloš Závora

Vedoucí diplomové práce: Doc. JUDr. Bohumil Píkna, CSc. Doc.

2011

Poděkování: Za odborné vedení mé práce, velkou míru trpělivosti, rychlost, lidský přístup a cenné rady při zpracovávání práce děkuji vedoucímu práce panu Doc. JUDr. Bohumilu Piknovi, CSc.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a všechny citace a prameny řádně vyznačil v textu. Veškerou použitou literaturu a podkladové materiály uvádím v příloženém seznamu literatury. Současně souhlasím s tím, aby tato práce byla zpřístupněna v knihovně MUP a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

V Praze dne 25. prosince 2011

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK	5
ÚVOD.....	7
1. HISTORICKÝ VÝVOJ LIDSKÝCH PRÁV NA ÚZEMÍ KONTINENTÁLNÍ EVROPY	9
1.1 Instrumenty ochrany lidských práv Rady Evropy	10
1.1.1 Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod	11
1.1.2 Evropská sociální charta	13
1.2 Vývoj základních lidských práv v EU	14
1.2.1 Vývoj základních lidských práv v primárním právu EU	14
1.2.2 Vývoj základních lidských práv v sekundárním právu EU	17
2. LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV EU	20
2.1 Konvent	20
2.2 Ústava pro Evropu	21
2.5 Lisabonská smlouva	21
2.3 Proces ratifikace Lisabonské smlouvy ve státech EU	22
2.4 Proces ratifikace Lisabonské smlouvy v ČR	23
2.6 Obsah a struktura Listiny, původ a výklad jejích práv	28
2.6.1 Kapitola I. - Důstojnost	29
2.6.2 Kapitola II. - Svobody	31
2.6.4 Kapitola III. - Rovnost.....	37
2.6.5 Kapitola IV. - Solidarita	39
2.6.6 Kapitola V. - Občanská práva	43
2.6.7 Kapitola VI. - Soudnictví	46
2.6.8 Kapitola VII. - Obecná ustanovení	48
2.7 Výjimky z Listiny pro Polsko a Spojené království	50
2.8 Výjimky z Listiny pro ČR	52
2.9 Aplikace Listiny	54
3. VTAH EVROPSKÉ ÚMLUVY A LISTINY	60
4. PŘISTOUPENÍ EU K ÚMLUVĚ	62
ZÁVĚR.....	64
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	67
PŘÍLOHY	80
Příloha č. 1 - Analýza případu dle rozsudku ESPLP č. 26141/03 ve věci Fiala vs. Česká republika (2006) v návaznosti na Listinu.	80
Příloha č. 2 - Analýza případu dle rozsudku ESPLP č. 25326/03 ve věci Patera vs. Česká republika (2007) v návaznosti na Listinu.	88
Příloha č. 2 - Analýza případu dle rozsudku ESPLP č. 26634/03 ve věci Kříž vs. Česká republika (2007) v návaznosti na Listinu.	94
Příloha č. 4 - Analýza případu dle rozsudku ESPLP č. 27726/03 ve věci Mézl vs. Česká republika (2007) v návaznosti na Listinu.	101
Příloha č. 5 - Analýza případu dle rozsudku ESPLP č. 27145/03 ve věci Pedovič vs. Česká republika (2006) v návaznosti na Listinu.	106
ABSTRAKT	110

SEZNAM ZKRATEK

ČR

Česká republika

ES

Evropská společenství

ESD

Evropský soudní dvůr, Soudní dvůr EU

ESPLP

Evropský soud pro lidská práva

EU, UNIE

Evropská unie

ÚMLUVA

Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

LISTINA

Listina základních práv Evropské unie

ESUO

Evropské společenství uhlí a oceli

EHS

Evropské hospodářské společenství

EURATOM

Evropské společenství pro atomovou energii

OSN

Organizace spojených národů

STĚŽOVATEL

Ing. Jiří Fiala, p. Luboš Patera, p. Václav Kříž, p. Oldřich Mézl, Ing. Nenad Pedovič

ÚVOD

Listina základních práv Evropské unie („EU“ nebo „Unie“) je prvním uceleným katalogem základních lidských práv na půdě EU, která se po prodělání určitého vývoje stala součástí primárního práva. Je všeobecně známo, že se jedná o pokrokový a moderní dokument v oblasti lidských práv. Přináší do budoucna skutečné možné zlepšení postavení jednotlivců? Jsou práva obsažená v tomto dokumentu skutečně efektivně vynutitelná? Jaké má tedy Listina základní práv EU („Listina“) postavení v právním systému EU (evropské právo před Lisabonskou smlouvou bylo označováno jako právo Evropského společenství a právo EU)(Právo ES/EU). Právě na tyto otázky se pokusí dát odpověď následující práce.

K odpovědím na uvedené otázky je třeba nejprve projít historickým vývojem lidských práv v Evropě, který vedl k vypracování Listiny. Je třeba uvést i prvotní lidsko-právní mechanismy, ze kterých Listina vychází, a které respektuje, stejně tak jako vývoj lidských práv v primárním a sekundárním právu ES/EU. Touto problematikou se zabývá první kapitola práce, která je členěna do čtyř základních kapitol.

Druhá kapitola je věnována samotnému vypracování Listiny a jejímu začlenění do práva EU/ES a tak jejímu měnícímu se právnímu postavení. V podkapitolách je popsána cesta Listiny v návaznosti na Ústavu pro Evropu a následně Lisabonskou smlouvu, tedy od její nezávanosti až po její včlenění do primárního práva ES/EU. Stručně jsou zmíněny hlavní změny, které přinesla Lisabonská smlouva s důrazem na lidská práva. Zmíněn je průběh ratifikace Lisabonské smlouvy v Evropských státech, avšak důraz je kladen na průběh ratifikačního procesu Lisabonské smlouvy zejména v České republice („ČR“), názory a postoje hlavních aktérů v ČR, především prezidenta republiky. Podrobným způsobem jsou rozebrány nálezy Ústavního soudu posuzující soulad Lisabonské smlouvy a Listiny s Ústavou ČR. Další podkapitoly se věnují samotné struktuře a obsahu Listiny, přičemž je zmíněn původ každém v Listině obsaženého konkrétného práva. Důležité je zmínit i výjimky, které vyjednalo z Listiny Spojené království a Polsko a později i způsob vyjednání výjimky ČR a její důvody, formy a následky těchto výjimek z Listiny. Důležitou součástí třetí kapitoly je popis samotné aplikace Listiny, tedy přesněji řečeno možnosti jakým způsobem budou ustanovení Listiny vynucována se zaměřením na jednotlivce ve smyslu běžného občana a jak se jej tedy konkrétně Listina dotkne.

Třetí kapitola rozebírá vzájemný vztah Evropské úmluvy o lidských právech Rady Evropy („Úmluva“) a Listiny, přičemž reaguje na aktuální změny v posledních letech v souvislosti s platností Lisabonské smlouvy. V první řadě je tedy popsán vzájemný vztah těchto lidsko-právních dokumentů a době před Lisabonskou smlouvou včetně vynucovacích mechanismů a jejich postavení. Lisabonská smlouva v podstatě zařadila Úmluvu mezi prameny práva EU, čímž pochopitelně dramaticky změnila vzájemné postavení obou lidsko-právních mechanismů, které je v této kapitole rovněž popsáno.

Čtvrtá kapitola se zabývá přistoupení EU k Úmluvě. Myšlenka přistoupení EU k Úmluvě není nijak nová, avšak cesta k přistoupení nebyla krátká a zlom přinesla až Lisabonská smlouva. Tato kapitola nastiňuje v závěru i možný vývoj vzájemného vztahu Listiny a Úmluvy a zejména jejich vynucovacích soudních mechanismů.

V práci bude převážně použit ke zpracování práce kvantitativní výzkum metodou deskriptivní a kompilativní. Jako zdroje bude použita především aktuální kvalitní literatura, právní předpisy ČR i EU vztahující se k uvedené problematice, ostatní dokumenty jako nařízení, směrnice, protokoly a úřední výstupy, odborné články, kvalifikační práce na dané téma a internetové zdroje.

1. HISTORICKÝ VÝVOJ LIDSKÝCH PRÁV NA ÚZEMÍ KONTINENTÁLNÍ EVROPY

Zřejmě první smysluplné úvahy o ochraně lidských práv v Evropě se objevily v reakci na druhou světovou válku a zločiny fašistických mocností.¹ Klíčovou roli sehrála Organizace spojených národů („OSN“), která byla první významnou organizací, která se mimo jiné lidsko-právní otázkou zabývá a zmínka o ní je na místě i z toho důvodu, že členské státy EU jsou jednotlivě i členy OSN a respektují její lidsko-právní úmluvy.

Mezi první významné dokumenty v oblasti ochrany základních lidských práv patří Charta OSN z roku 1945,² která již odkazuje na několika místech na lidská práva.³ Článek 1, obsahuje ustanovení o podpoře a posilování úcty k lidským právům a základním svobodám pro všechny bez rozdílu rasy, pohlaví, jazyka a náboženství. Článek 55 se zmiňuje o úctě k lidským právům a základním svobodám a na základě článku 68 pak zřídila Hospodářská a sociální rada OSN Komisi pro lidská práva, která mimo jiné úkoly vypracovala listinu práv pod konečným názvem Všeobecná deklarace lidských práv.⁴

Všeobecná deklarace lidských práv OSN z roku 1948,⁵ která je prvním mezinárodním katalogem lidských práv. Obsahuje celkem 30 stručných článků, přičemž jako nejvýznamnější lidská práva a základní svobody, vypočítává právo na život, svobodu a osobní bezpečnost, zákaz otroctví nebo nevolnictví, zákaz mučení nebo krutého, nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestání, právo na respektování osobnosti každého, právo na rovnost před zákonem a na stejnou zákonnou ochranu bez jakékoliv diskriminace, záruky proti svévolnému zatčení, zadržení nebo vyhoštění, právo každého obviněného být řádně a veřejně vyslechnut nezávislým a nestranným soudem a být považován za nevinného, dokud není prokázána jeho vina, jakož i další záruky. Ze Všeobecné deklarace lidských práv OSN vyšla později vytvořená Úmluva. Hlavní slabinou Všeobecné deklarace lidských práv je skutečnost, že je právně nezávazná, tedy pouze

¹ Blíže srov. Šturma, P. (2010). Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv. 3. doplněné vydání. Praha : Linde Praha, s. 5.

² Text viz vyhláška MZV č. 30/1997 Sb.

³ Černá, D. (2009). Standard lidských práv v Evropě. Praha : Univerzita Karlova v Praze, s. 5.

⁴ Viz. Šturma, P. (2010). Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv. 3. doplněné vydání. Praha : Linde Praha, s. 5.

⁵ Všeobecná deklarace lidských práv OSN schválená Valným shromážděním OSN dne 10. prosince 1948 (Dok. OSN A/RES/217/III A).

doporučující, neboť nemá charakter mezinárodní smlouvy, ale pouze rezoluce Valného shromáždění OSN.

Další dokumenty v rámci OSN jsou např.: Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocida (1948),⁶ Deklarace o odstranění všech forem rasové diskriminace (1965),⁷ Úmluva o boji proti diskriminaci v oblasti vzdělávání (1960), Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech a Mezinárodní pakt o občanských a politických právech,⁸ Úmluva o potlačování a trestání zločinu apartheidu (1973),⁹ Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (1984)¹⁰ Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (1979)¹¹, Úmluva o právech dítěte (1989)¹² apod.¹³ Dalším velmi významným počinem na poli lidských práv byl vznik Rady Evropy a jejího systému ochrany a vynucení lidských práv.

1.1 Instrumenty ochrany lidských práv Rady Evropy

Prvotní myšlenku na zřízení rady Evropy můžeme nalézt již v období druhé světové války. Ministerský předseda vlády Spojeného království a Severního Irska Winston Churchill apeloval tzv. curyšskou výzvou k vytvoření mezinárodní organizace, jejíž působnost by se omezovala na území Evropy. Na základě této aktivity vzniklo prvotní sdružení pěti států (Belgie, Francie, Lucembursko, Spojené království a Severní Irsko), které podepsaly v Londýně zakládací listinu, která se stala Statutem Rady Evropy,¹⁴ který vstoupil v platnost 3. srpna 1949. Za sídlo Rady Evropy bylo vybráno město Štrasburk na území Francie. K zakládacím státům se postupně přidaly další státy, přičemž po roce 1990 a pádu komunismu přibylo několik dalších východoevropských států (Maďarsko 1990, Polsko 1991, Česká a Slovenská federativní republika a Bulharsko 1992, Estonsko, Litva, Slovinsko, ČR, Slovensko, Rumunsko 1993, Lotyšsko, Albánie, Moldávie, bývalá

⁶ Text viz vyhláška MZV č. 32/1955 Sb.

⁷ Text viz vyhláška FMZV č. 95/1974 Sb.

⁸ Text viz vyhláška FMZV č. 120/1976 Sb.

⁹ Text viz vyhláška FMZV č. 116/1976 Sb.

¹⁰ Text viz vyhláška FMZV č. 143/1988 Sb.

¹¹ Text viz vyhláška FMZV č. 62/1987 Sb.

¹² Text viz sdělení FMZV č. 104/1991 Sb.

¹³ Blíže viz Outlá, V. a kol. (2008). Právo Evropské unie. 2. vydání. Plzeň : Aleš Čeněk, s. 308.

¹⁴ Text viz vyhláška MZV č. 123/1995 Sb.

Jugoslávie, Makedonie, Ukrajina 1995, Ruská federace, Chorvatsko 1996, atd.). V dnešní době sdružuje Rada Evropy 46 evropských států.¹⁵

Oddanost k lidským právům je deklarována již ze samotného Statutu Rady Evropy, který zakotvuje, že každý člen Rady Evropy uznává zásadu právního státu a zaručuje všem osobám pod jeho jurisdikcí dodržování lidských práv a základních svobod (čl. 3 Statutu Rady Evropy).

V rámci Rady Evropy je pravděpodobně nejdůležitější organizací na poli lidských práv, neboť mimo jiné za ní stojí vícero důležitých lidsko-právních dokumentů, mezi které patří Evropská úmluva o zabránění mučení a nelidskému zacházení (1987),¹⁶ Evropská charta regionálních a menšinových jazyků (1992), Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin (1995),¹⁷ Úmluva Rady Evropy o lidských právech a biomedicině (1997),¹⁸ Evropská úmluva o státním občanství (1997).¹⁹ Nejdůležitější jsou ovšem Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod a Evropská sociální charta, proto podrobněji o nich v následujících kapitolách.

1.1.1 Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Na vzniku Úmluvy pracoval Výbor ministrů Rady Evropy, Poradní shromáždění a odborné komise. Rada Evropy přijala vícero lidsko-právních dokumentů, ovšem Úmluva z roku 1950 je zdaleka nejvýznamnější. A je hlavním pilířem ochrany lidských práv v systému Rady Evropy.

Úmluva vzešla ze Všeobecné deklarace lidských práv OSN z roku 1948. Jejím obsahem je 14 článků obsahujících základní práva a svobody jako povinnost respektovat lidská práva (čl. 1), právo na život (čl. 2), zákaz mučení a nelidského zacházení a trestání (čl. 3), zákaz otroctví a nucených prací (čl. 4), právo na svobodu a osobní bezpečnost (čl. 5), právo na spravedlivý proces (čl. 6), uložení trestu jen na základě zákona (čl. 7), právo

¹⁵ Blíže srov. Hubálková, E. (2003). Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika, Praha : Linde Praha, s. 9,10.

¹⁶ Text viz sdělení MZV č. 9/1996 Sb.

¹⁷ Text viz sdělení MZV č. 96/1998 Sb.

¹⁸ Text viz sdělení MZV č. 96/2001 Sb. m. s.

¹⁹ Text viz sdělení MZV č. 76/2004 Sb. m. s.

na soukromý a rodinný život (čl. 8), právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání (čl. 9), právo na svobodu projevu (čl. 10), svoboda shromažďování a sdružování (čl. 11), právo uzavřít manželství (čl. 12), právo na přímý právní prostředek nápravy (čl. 13), zákaz diskriminace (čl. 14). Několikrát byla Úmluva doplněna dodatkovými protokoly, které členské státy postupně ratifikovaly. ČR je členským státem Rady Evropy od roku 1993, a Úmluvu ratifikovala 18. března 1992, kdy rovněž přistoupila k protokolům č. 1, 4, 6, 7.²⁰ Úmluva tedy obsahuje občanská a politická práva, přičemž chybí práva ekonomická, sociální, kulturní a práva menšin, atd., jelikož zákonodárci rady Evropy se vydali cestou sjednání dalších samostatných a autonomních nástrojů regulujících lidská práva nezávisle na Úmluvě.²¹

Hlavní potencional Úmluvy tkví v jejím mechanismu k vynucení svých ustanovení. Tím je Evropský soud pro lidská práva („ESPLP“) se sídlem ve Štrasburku a Evropská komise pro lidská práva. Pravomocí Evropského soudu pro lidská práva je řešení stížností fyzických osob členských států, samotných členských států i různých zájmových skupin a sdružení, přičemž podmínkou je identifikace stěžovatele a vyčerpání všech vnitrostátních opravných prostředků včetně stížnosti k Ústavnímu soudu, ale ne úplně vždy. V případech kdy by nebylo vyčerpání všech prostředků ochrany státu efektivní, není vyžadováno.²² Stížnost pak musí být podána ve lhůtě šest měsíců od posledního pravomocného vnitrostátního rozhodnutí. Rozsudek ESPLP představuje konečný a právně závazný způsob minoritního vyřízení stížnosti. Spolu se smírným urovnáním a stažením stížnosti je jedním ze způsobů ukončení projednávání ve věci samé.²³ Dohled nad výkonem rozsudku pak provádí tzv. Výbor ministrů a to zejména od případného vyvinutí diplomatických tlaků až po vyloučení z Rady Evropy (v krajním případě).

²⁰ Hubálková, E. (2003). Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika, Praha : Linde Praha, s. 458.

²¹ Šišková, N. (2008). Dimenze ochrany lidských práv v EU. 2. vydání. Praha : Linde Praha, s. 119.

²² Černá, D. (2009). Standard lidských práv v Evropě. Praha : Univerzita Karlova v Praze, s. 42.

²³ Šišková, N. (2008). Dimenze ochrany lidských práv v EU. 2. vydání. Praha : Linde Praha, s. 132. citováno dle Malenovský, J. (2001). Nad statistikami Soudu pro lidská práva, *Právník* č. 8, s. 744.

1.1.2 Evropská sociální charta

Evropská sociální charta²⁴ byla přijata dne 18. října 1961 v Turíně. Tento instrument, který upravuje ochranu hospodářských a sociálních práv se v mnohém liší od Úmluvy. Charta totiž bere na zřetel jak odlišnosti sociálních práv oproti občanským a politickým, tak i možné ekonomické odlišnosti v jednotlivých zemích. Tomu odpovídá i originální struktura dokumentu.²⁵

Evropská sociální charta je členěna na tři základní části. První část nejprve deklaruje závazek smluvních států usilovat pomocí všech vhodných prostředků k dosažení podmínek k uskutečňování zásad jako např. právo na vhodné a bezpečné pracovní podmínky, právo na slušnou a spravedlivou odměnu, právo na kolektivní odměnu, právo na ochranu mateřství a žen v pracovním procesu, právo na vhodnou pracovní přípravu, právo na služby sociální péče, právo na přiměřenou hospodářskou a sociální ochranu rodiny atd. Druhá část obsahuje konkrétní podrobnou definici těchto zásad v podobě hospodářských a sociálních práv. Třetí část pak obsahuje závazek, který musí smluvní stát naplnit. Smluvní stát musí přijmout nejméně pět ze sedmi článků v druhé části a další ustanovení podle vlastní volby za podmínky, že celkový počet přijatých článků nesmí být menší než 10 (nebo 45 odstavců). Čtvrtá část se týká kontrolního mechanismu a povinností smluvních států v této souvislosti. Pátá část řeší situaci v době války, omezení, právní vztahy, vypovězení Evropské sociální charty, působnost, platnost, atd. Další práva a posílení kontrolního mechanismu přinesly Dodatkové protokoly a Revidovaná Evropská sociální charta z roku 1996, kterou však ČR dosud neratifikovala.

Pokud jde o vynucovací mechanismus Evropské sociální charty, jde na rozdíl od Úmluvy spíše o administrativní proceduru, jejímž základem jsou zprávy smluvních stran předkládané původně ve dvouletých (od roku 1992 ve čtyřletých) intervalech generálnímu tajemníkovi Rady Evropy. Posuzováním těchto zpráv je pověřen Výbor nezávislých expertů, s tím, že konečnou zprávu předkládá Výbor státům ve formě doporučení

²⁴ Text viz sdělení MZV č. 14/2000 Sb. m. s.

²⁵ Šturma, P. (2010). Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv. 3. doplněné vydání. Praha : Linde Praha, s. 40.

1.2 Vývoj základních lidských práv v EU

1.2.1 Vývoj základních lidských práv v primárním právu EU

Primárním právem EU se rozumí zejména ustanovení obsažená v zakládajících smlouvách Evropských společenství („ES“) a dále jejich novelizace. Tato ustanovení obsahují zejména fungování, organizaci a směřování ES. Ukotvení základních lidských práv v primárním právu EU/ES nebylo účelem, pro který bylo Společenství založeno, proto prošlo nutným historickým vývojem.

Tento vývoj započal poválečnou snahou o hospodářskou, politickou a sociální spolupráci v Evropě a proto došlo k založení ES. Dne 23. června 1952 vstoupila v platnost Smlouva o Evropském společenství uhlí a oceli („ESUO“). Vyústěním následných aktivit bylo 1. ledna 1958 (platnost) vytvoření Evropského hospodářského společenství („EHS“) současně s Evropským společenstvím pro atomovou energii („EURATOM“) podepsáním tzv. Římských smluv.²⁶ Zřizovací smlouvy ES jsou obdobou ústav jednotlivých členských států. Mají funkci ústavy ES srovnatelnou s funkcí ústav jednotlivých členských států a Soudní dvůr Evropské unie²⁷ („ESD“) je vykládá na místě soudu Ústavního.²⁸ Vzhledem k tomu za jakým účelem byla ES založena, neobsahují jejich zakládací smlouvy téměř žádná ujednání vztahující se k lidským právům. Přesněji řečeno, zakládací smlouvy neobsahují kodifikaci lidských práv ve formě katalogu, nýbrž pouze nezbytný právní základ.

Článek 151 Smlouvy o založení ES ve znění Smlouvy o fungování EU, stanoví, že ES a členské státy jsou si vědomi základních sociálních práv, jak jsou stanovena v Evropské sociální chartě,²⁹ podepsané v Turíně 18. října 1961, a v Chartě Společenství základních sociálních práv pracovníků z roku 1989.³⁰ Obě tyto Charty bere ESD v úvahu

²⁶ Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství byla později nazývána Smlouvou o založení Evropského společenství a platností Lisabonské smlouvy pak Smlouvou o fungování Evropské unie.

²⁷ Původní název byl v primárním právu EU pouze Soudní dvůr, Lisabonská smlouva však přinesla změnu a nově bylo přidáno přívěsk „Evropské unie“, Soud prvního stupně je nově označen jako Tribunál, blíže srov. Píkna, B. (2010). Evropský prostor svobody, bezpečnosti a práva (prizmatem Lisabonské smlouvy). Praha : Linde Praha, s. 43.

²⁸ Tomášek, M. (2009). Evropeizace trestního práva. Praha : Linde Praha, s. 120.

²⁹ Text viz sdělení MZV č. 14/2000 Sb. m. s.

³⁰ Konsolidované znění Smlouvy o fungování Evropské unie (Úřední věstník EU, C 83/47, 30. 3. 2010).

při svém rozhodování, přičemž soud zásadně přijímá tu koncepci, která v konkrétním případě nabízí nejrozsáhlejší ochranu.³¹

V judikatuře ESD byl lidsko-právní aspekt dále rozvíjen. Soudci ESD konstatovali jako nezbytnou nutnost, že neexistenci kodifikace základních práv a jiných ústavních záruk je třeba překlenout soudcovským právem (judikaturou), která takovou kodifikaci nahradí.³² Zprvu se ovšem ESD nechtěl řešením lidsko-právní otázky vůbec zabývat, nakonec však ESD musel své původní stanovisko změnit, když v případě Stauder 29/69,³³ vyřkl poměrně nenápadnou větu, „základní lidská práva, obsažená v obecných principech komunitárního práva a chráněná Soudním dvorem“, která měla za důsledek, že oblast lidských práv se dostává do zorného pole působení Evropských společenství.³⁴ Na tomto místě je důležité zmínit, že z judikatury ESD je zřejmé, že právo EU/ES má aplikační přednost před právem jednotlivých členských států. Právě tuto myšlenku vyřkl ESD v roce 1963 ve věci Van Gend en Loos,³⁵ kde bylo dále konstatováno, že jednotlivci mají právo přímo se dovolávat ustanovení práva EU/ES u národních soudů i v případě, že neexistuje národní právní ustanovení nebo je konfliktní s normou komunitárního práva.³⁶ A v roce 1970 dokonce ESD konstatoval přednost práva společenství před ústavami jednotlivých členských států v rozhodnutí Internationale Handelsgesellschaft.³⁷

Z chronologického pohledu pak přichází částečná změna primárního práva Jednotným evropským aktem z roku 1987, který přináší z pohledu lidských práv první větší zmínku v preambuli.

Důležitým milníkem pak byla Maastrichtská smlouva o EU z roku 1993, která opět obsahuje zmínku o základních lidských právech ve své preambuli, avšak navíc se v článku 6. uvádí: „Unie uznává jako Společenství základní lidská práva tak, jak jsou Úmluvou podepsanou v Římě dne 4. listopadu 1950, a jak vyplývá z ústavních tradic společných členským státům.“ Tímto ustanovením Maastrichtská smlouva o EU otevírá dveře ESD pro

³¹ Píkna, B. (2006). Vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek v evropském právu (oblast policejní a justiční spolupráce). 3. vydání. Praha : Linde Praha, s. 120.

³² Tichý, L. Arnold, R. Zemánek, J. Král, R. Dumbrovský, T. (2011). Evropské právo. 4. vydání. Praha : C.H.Beck, s. 117.

³³ Rozsudek ESD č. 29/69 ve věci Stauder v. město Uhl (1963).

³⁴ Smejkal, H. (2009). Lidská práva v Evropské Unii. Brno : Muni press, s. 90.

³⁵ Rozsudek ESD č. 26/26 ve věci Van Gend and Loos (1963).

³⁶ Outlá, V. a kol. (2008). Právo Evropské unie. 2. vydání. Plzeň : Aleš Čeněk, s. 116.

³⁷ Rozsudek ESD č. 11/70 ve věci Internationale Handelsgesellschaft (1974).

tvorbu ustálené judikatury v oblasti lidských práv v EU. Maastrichtská smlouva o EU pak navíc ještě obsahuje v článku 8 ustanovení o tzv. Evropském občanství, které je nadstavbou občanství státního jednotlivých členských států.³⁸ Občanství unie je základním atributem státních příslušníků členských států. Nenahrazuje, ale pouze doplňuje státní občanství členských států.³⁹ Občan EU má tato práva:

- Svobodně se pohybovat a pobývat a pobývat na území členských států s výhradou omezení a podmínek stanovených v této smlouvě a v opatřeních přijatých k jejímu provedení.
- Pobývá-li občan EU v členském státě, jehož není příslušníkem, má právo volit a být volen v obecných volbách a ve volbách do Evropského parlamentu v členském státě, v němž pobývá, za stejných podmínek jako příslušníci tohoto státu.
- Nachází-li se občan EU na území třetí země, kde členský stát, jehož je občan státním příslušníkem, nemá své zastoupení, má právo na ochranu diplomatickými nebo konzulárními úřady kteréhokoliv členského státu EU ze stejných podmínek jako příslušníci tohoto státu.
- Má petiční právo k Evropskému parlamentu.
- Může se obracet na Evropského ombudsmana.⁴⁰

Základní principy Unie byly spolu s ochranou základních práv a svobod výrazně posíleny Amsterodamskou smlouvou o EU podepsanou 2. října 1997 tím, že poprvé byl přijat sankční opatření, pro případ jejich eventuálního porušení ze strany členského státu, který by se tak vystavoval možnosti politických, ekonomickým sankcím, nebo dokonce ztrátě členství (čl. 7 Smlouvy o EU). Navíc Amsterodamskou smlouvou EU dále posouvá svůj postoj k základním lidským právům, když konstatuje: „Unie je založena na zásadách svobody demokracie, právního státu a dodržování lidských práv a základních svobod, zásadám, které jsou společné členských státům“ (čl. 6 Smlouvy o EU). Dále ještě Amsterodamská smlouva potvrzuje pravomoci ESD pro ochranu lidských práv (čl. 46

³⁸ Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii (Úřední věstník EU, C 83/15, 30. 3. 2010).

³⁹ Pikna, B. (2010). Evropský prostor svobody, bezpečnosti a práva (prizmatem Lisabonské smlouvy). Praha : Linde Praha, s. 79.

⁴⁰ Pikna, B. (2006). Vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek v evropském právu (oblast policejní a justiční spolupráce). 3. vydání. Praha : Linde Praha, s. 123.

Smlouvy o EU). Uznávání základních lidských práv dokonce stanoví Amsterodamská smlouva jako podmínku členství v EU (čl. 49 Smlouvy o EU).⁴¹

Smlouva z Nice přinesla pouze posílení sankčního mechanismu, a to rozdělením na politickou kontrolu preventivní a represivní. Další žádný významný posun v oblasti základních lidských práv již nepřinesla, a tak dalším důležitým aspektem na poli základních lidských práv až Smlouva o Ústavě pro Evropu podepsaná v říjnu roku 2004.

1.2.2 Vývoj základních lidských práv v sekundárním právu EU

Sekundárním právem EU se rozumí, pokud jde o lidská práva zejména nařízení a směrnice, které zpřesňují a konkretizují primární právo EU/ES. Tato úprava je oproti úpravě v primárním právu EU/ES podstatně rozsáhlejší a více rozmanitá.

Nařízení jsou obecně závazná a bezprostředně použitelná na území celé Unie a aplikovatelná v plném rozsahu, mají tedy většinou přímý účinek.⁴² Ale ne vždy. Je třeba nařízení posuzovat z hlediska přímého účinku individuálně, přičemž obecné pravidlo stanovené ESD říká, že nařízení by nemělo vyvolat potřebu realizačních opatření, pokud to ovšem není nezbytné. Výjimky ze zásady nepřípustnosti vnitrostátních opatření k provedení nařízení jsou případy, kdy nařízení výslovně vyžaduje od členských států určitý prováděcí akt, ten je pak nejen přípustný, ale i povinný, nebo tento prováděcí akt nevyklučuje, resp. povoluje.⁴³ V této oblasti stojí za zmínku např. tato nařízení:

- č.1612/68 o volném pohybu pracovníků uvnitř Společenství ze dne 15. října 1968.⁴⁴
- č.1408/71 (konsolidované znění) o aplikaci soustav sociálního zabezpečení a zaměstnané osoby, samostatně výdělečně činné osoby a členy jejich rodin pobývajících v rámci Společenství ze dne 14. června 1971.⁴⁵

⁴¹ Podrobněji viz Černá, D. (2009). Standard lidských práv v Evropě. Praha : Univerzita Karlova v Praze, s. 69-70.

⁴² Černá, D. (2009). Standard lidských práv v Evropě. Praha : Univerzita Karlova v Praze, s. 81.

⁴³ Viz Šišková, N. (2008). Dimenze ochrany lidských práv v EU. 2. vydání. Praha : Linde Praha, s. 66 citováno dle Týč, V. (2001). Základy práva Evropské unie pro ekonomy. Praha : Linde Praha, s. 94.

⁴⁴ Nařízení Rady (EHS) č. 1612/68 o volném pohybu pracovníků uvnitř Společenství ze dne 15. října 1968 (Úřední věstník EU č. L 257 z 19. 10. 1968).

- č.975/1999, kterým se stanoví požadavky pro provádění rozvojové spolupráce, které přispívá k obecnému cíli rozvoje a upevnění demokracie a právního státu, jakož i k dodržování lidských práv a základních svobod ze dne 29. dubna 1999.⁴⁶
- č.1226/2010 o obchodování s některým zbožím, které by mohlo být použito pro trest smrti, mučení nebo jiné kruté, nelidské či ponižující zacházení nebo trestání ze dne 27. června 2005.⁴⁷

Pokud jde o směrnice, ty jsou závazné pro členské státy, pokud jde o výsledný efekt a časový interval transformace do právního řádu členského státu, zvolená forma jak směrnici včlenit do vnitrostátního práva je ponechána na členském státu. Důsledkem nesplnění povinnosti státu včlenit směrnici do svého právního řádu je odpovědnostní povinnost státu⁴⁸ a vznik přímého vertikálního účinku směrnice. Ustanovení směrnice však musí být schopné zadat práva jednotlivcům, být jednoznačná a bezpodmínečná.⁴⁹ Tyto podmínky specifikoval ESD ve svém rozhodnutí Van Gend and Loos.⁵⁰ Ze směrnic jistě stojí za zmínku např. směrnice:

- č. 2002/73/ES o zavedení zásady rovného zacházení pro muže a ženy, pokud jde o přístup k zaměstnání, odbornému vzdělávání a postupu v zaměstnání a o pracovní podmínky.⁵¹
- č. 2000/43 o provádění zásady rovnosti mezi osobami bez ohledu na rasový a etnický původ ze dne 29. června 2000.⁵²

⁴⁵ Nařízení Rady (ES) č.1408/71, o aplikaci soustav sociálního zabezpečení a zaměstnané osoby, samostatně výdělečně činné osoby a členy jejich rodin pobývající v rámci Společenství ze dne 14. června 1971 (Úřední věstník EU č. L 28 z 30. 1. 1997).

⁴⁶ Nařízení Rady (ES) č. 975/99, kterým se stanoví požadavky pro provádění rozvojové spolupráce, která přispívá k obecnému cíli rozvoje a upevnění demokracie a právního státu, jakož i k dodržování lidských práv a základních svobod ze dne 29. dubna 1999 (Úřední věstník EU č. L 120 z 8. 5. 1999).

⁴⁷ Nařízení Komise (EU) č. 1226/2010, kterým se mění nařízení Rady (ES) č. 1236/2005 ze dne 20. prosince 2010 (Úřední věstník EU č. L 336 z 21. 12. 2010).

⁴⁸ ESD judikoval povinnost státu nahradit vzniklou škodu jednotlivci za porušení povinnosti včlenit směrnici do vnitrostátního práva členského státu ve věci C-6/90 Frankovich a spol. vs. Itálie. (1991).

⁴⁹ Viz. Černá, D. (2009). Standard lidských práv v Evropě. Praha : Univerzita Karlova v Praze, s. 81.

⁵⁰ Rozsudek ESD ve věci 26/26 Van Gend and Loos (1963).

⁵¹ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/73/ES, kterou se mění směrnice Rady 76/207/EHS o zavedení zásady rovného zacházení pro muže a ženy, pokud jde o přístup k zaměstnání, odbornému vzdělávání a postupu v zaměstnání a o pracovní podmínky (Úřední věstník EU č. L 269 z 5. 10. 2002).

⁵² Směrnice Rady 2000/43/ES, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ ze dne 29. června 2000 (Úřední věstník EU č. L 180 z 19. 7. 2000).

- č. 2004/38/ES o právu občanů Unie a jejich rodinných příslušníků volně se pohybovat a usazovat na území členských států⁵³ ze dne 29. dubna 2004. Cílem této směrnice je překonat předešlý odvětvový a rozdrobený přístup k právu volného pohybu a pobytu, a zpřehlednit i usnadnit tak výkon tohoto práva. Přitom bere do úvahy, že pokud má být právo všech občanů Unie svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států vykonáváno v objektivně existujících podmínkách svobody a důstojnosti, je třeba toto právo zaručit také jejich rodinným příslušníkům, (manžel, registrovaný partner, potomci v přímé linii, předci v přímé linii) bez ohledu na jejich státní příslušnost.⁵⁴
- č. 92/85/EHS o zavedení opatření pro zlepšení bezpečnosti a ochrany zdraví při práci těhotných zaměstnankyň a zaměstnankyň krátce po porodu nebo kojících zaměstnankyň.⁵⁵

⁵³ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/38/ES ze dne 29. dubna 2004 o právu občanů Unie a jejich rodinných příslušníků svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států, kterou se mění nařízení (EHS) č. 1612/68 a zrušují se směrnice 64/22/EHS, 68/360/EHS, 72/194/EHS, 3/148/EHS, 75/34/EHS, 75/35/EHS, 90/364/EHS, 90/365/EHS, 93/96/EHS (Úřední věstník EU č. L 158 z 30. 4. 2004).

⁵⁴ Pikna, B. (2010). Evropský prostor svobody, bezpečnosti a práva (prizmatem Lisabonské smlouvy). Praha : Linde Praha, s. 106.

⁵⁵ Směrnice Rady 92/85/EHS o zavádění opatření pro zlepšení bezpečnosti a ochrany zdraví při práci těhotných zaměstnankyň a zaměstnankyň krátce po porodu nebo kojících zaměstnankyň ze dne 19. října 1992 (Úřední věstník EU č. L 348 z 28. 11. 1992).

2. LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV EU

Vzhledem k chybějícímu katalogu základních lidských práv v EU a vytváření pouze nepsaných základních práv vyústila iniciativa k nápravě v této oblasti v rozhodnutí vypracovat takovýto chybějící katalog základních lidských práv 5. června 1999 v Kolíně nad Rýnem. Bylo již jasné, že EU nevystačí pouze s původní zakladatelskou vizí spolupráce v oblasti hospodářství, sociální a obchodní politiky. Navíc pramenem práva v této oblasti byla pro ESD pouze judikatura ESPLP, nedostatečná úprava v primárním a roztržštěná a neobecná úprava sekundárním právem, obecné zásady právní, mezinárodní smlouvy a Ústavní zákony členských států. Další důvody pro vypracování Listiny jsou především v posílení ochrany individuálních a kolektivních základních práv vůči vzrůstající moci orgánů EU, jako ochranu před neblahými dopady čistě ekonomického jednání, vyšší právní jistotu jednotlivce a účinnou soudně vynutitelnou ochranu základních lidských práv.⁵⁶

2.1 Konvent

V roce 1999 byl tedy pověřen Evropskou radou, která stanovila metodiku a postup, tzv. Konvent, tedy orgán který měl původní název tzv. „Body“ k vypracování katalogu základních lidských práv a svobod Evropské unie. Stalo se tak během zasedání Evropské rady v Kolíně nad Rýnem. Konvent byl zvláštním orgánem, který se skládal ze zástupců Evropské rady, Evropské komise, Evropského a národních parlamentů. Vedením Konventu byl pověřen bývalý německý prezident Roman Herzog, který prohlásil „vypracujeme text, který nebude ihned závazný, jako je tomu v případě právních předpisů EU a ES. Přesto bychom měli mít stále na vědomí, že Listina, na které pracujeme, se v blízké budoucnosti musí stát právně závaznou. Je tedy vhodné vypracovat soubor práv, který ve chvíli, kdy se stane právně závazným, nebude potřeba ani krátit, ani revidovat.“⁵⁷ Tento dokument je dle některých autorů (i Romana Herzoga) původně nazýván Charta základních lidských práv Evropské unie z Anglického názvu Charter of Fundamental Right of the EU, nebo Francouzského názvu La Charte des Droits fondamentaux de l'UE. Za zmínku stojí i fakt,

⁵⁶ Blíže srov. Pikna, B. (2006). Vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek v evropském právu (oblast policejní a justiční spolupráce). 3. vydání. Praha : Linde Praha, s. 124.

⁵⁷ *Internetové stránky Evropského parlamentu. [cit. 2011-6-6]. Dostupný z [www : http://europarl.europa.eu/highlights/cs/402.html](http://europarl.europa.eu/highlights/cs/402.html)*

že na vypracování Listiny Konventem se měla možnost prostřednictvím internetových stránek podílet široká veřejnost i občanská sdružení a nevládní organizace a jiné zájmové skupiny. Tento dokument byl v prosinci roku 2000 přijat Evropskou radou, Evropským parlamentem a Komisí, stal se součástí Smlouvy o EU z Nice, avšak nebyl právně závazný a jeho charakter byl zatím pouze doporučující. Důkazem, že Konvent odvedl, při vypracování Listiny dobrou práci bylo pokračování jeho činnosti na vypracování návrhu Smlouvy o Ústavě pro Evropu.

2.2 Ústava pro Evropu

V roce 2003 se podařilo na mezivládní konferenci v Římě prosadit včlenění Listiny do textu Ústavy pro Evropu.⁵⁸ Tato ústavní smlouva byla podepsána dne 29. října 2004 v Římě, osud k Ústavě pro Evropu však nebyl zcela přívětivý. V roce 2005 přišel šok v podobě zamítavého výsledku referenda ve Francii a Nizozemí, což znamenalo téměř konec Ústavy pro Evropu. Nakonec však po prvotních spekulacích, úvahách jak dál nastalo, tzv. období reflexe, tedy přibližování textu Ústavy občanům, propagace a změny sporných pasáží Ústavy. Avšak Ústava pro Evropu přinesla také změnu v překladu názvu Charty na nynější název Listina základních práv Evropské unie, navíc měla včlenit Listinu do svého textu. To by mělo za následek právní závaznost Listiny, což se tedy nakonec nestalo. Ústava pro Evropu uvažovala i další změny v jednotlivých člancích Smluv.⁵⁹

2.5 Lisabonská smlouva

Během zasedání Evropské rady červnu 2007 byl schválen mandát pro mezivládní konferenci, která předložila hlavám států a vlád během zasedání Evropské rady v Lisabonu v říjnu 2007 nový text tzv. Reformní smlouvy. Ten byl schválen a v platnost tak vstoupila další významná revize primárního práva nazývaná Lisabonská smlouva.⁶⁰

⁵⁸ Smlouva o Ústavě pro Evropu (c 310/01) (Úřední věstník EU, 16. 12. 2004).

⁵⁹ Blíže srov. Outlá, V. a kol. (2008). Právo Evropské unie. 2. vydání. Plzeň : Aleš Čeněk, s. 341 – 343.

⁶⁰ Outlá, V. a kol. (2008). Právo Evropské unie. 2. vydání. Plzeň : Aleš Čeněk, s. 38 - 39.

Lisabonská smlouva⁶¹ dále ruší pilířovou strukturu EU⁶², kterou přinesla Maastrichtská smlouva o EU, slučuje vysokého představitele pro zahraniční a bezpečnostní politiku s členem Komise, EU přiznává právní subjektivitu a umožňuje členskému státu vystoupit z EU. Přináší přečíslování článků v zakládacích smlouvách ES. Významné je i posílení role národních parlamentů v evropském legislativním procesu. Přináší i další institucionální změny např. v obsazení Komise, způsoby hlasování v institucích EU. Významným způsobem mění zakládající smlouvy ES.

Lisabonská smlouva přináší důležitý institut občanské iniciativy, když stanoví, že nejméně jeden milion občanů Unie pocházejících z podstatného počtu členských států se může ujmout iniciativy a vyzvat Evropskou komisi, aby v rámci svých pravomocí předložila vhodný návrh k otázkám, k nimž je podle mínění těchto občanů nezbytné přijetí právního aktu Unie pro účely provedení Smluv (čl. 11 odst. 4 Smlouvy o EU).

Ve vztahu k lidským právům pak zdůrazňuje další hodnoty jako je úcta k lidské důstojnosti, rovnost a ochrana menšin, přináší ale i katalog základních hodnot společnosti jako solidarita mužů a žen, nepřípustnost diskriminace, spravedlnost a pluralismus.⁶³ Především, se ale její součástí se stává na základě odkazu Listina, která se tímto řadí mezi primární právo EU (čl. 6 odst. 1 Lisabonské smlouvy). K platnosti Lisabonské smlouvy byla ovšem nezbytně nutná ratifikace všech členských států EU a následné uložení ratifikačních listin.

2.3 Proces ratifikace Lisabonské smlouvy ve státech EU

Průběh ratifikace ovšem nebyl jednoduchý. Lisabonská smlouva se v některých státech stala předmětem polemik politických elit, církví, různých sdružení a skupin. Především Listina budila v různých klíčových aktérech jednotlivých zemí nejistotu

⁶¹ Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o EU a Smlouvu o ES, podepsaná v Lisabonu 13. prosince 2007 (Úřední věstník EU, C 306/ 17. 12. 2007).

⁶² Pilířová struktura EU se skládala z Evropských společenství, společné zahraniční a bezpečnostní politiky a spolupráce v oblasti policejní a soudní spolupráce v trestních věcech.

⁶³ Viz Píkna, B. (2010). Evropský prostor svobody, bezpečnosti a práva (prizmatem Lisabonské smlouvy). Praha : Linde Praha, s. 54, 55.

spojenou s výkladem jejích ustanovení, právě z těchto důvodů nebyl ratifikační proces hladký.

První komplikací co se Lisabonské smlouvy týče, bylo zamítavé referendum v Irsku. Po jednání na summitu EU 11. prosince 2008 bylo přislíbeno Irům ustoupit a vyjít vstříc v jejich požadavcích. Záruka byla Irům dána na zasedání Evropské rady ve dnech 18. a 19. června 2009. Irské referendu bylo zopakováno 2. října 2009, nyní již s kladným výsledkem.

V Německu ratifikaci narušilo podání Ústavní stížnosti skupinou poslanců. Německý Ústavní soud však 30. června 2009 v Karlsruhe shledal Lisabonskou smlouvu v souladu s německým ústavním pořádkem, stejně jako v pozdějším případě zpochybnění doprovodných zákonů. 25. září tedy připojil svůj podpis německý prezident Horst Kohler.

Polský prezident Lech Kaczynski ratifikaci podepsal záměrně až po kladném výsledku druhého Irského referenda dne 10. října 2009, a čekalo se tedy na dokončení ratifikačního procesu v ČR.⁶⁴

2.4 Proces ratifikace Lisabonské smlouvy v ČR

Podmínkami ratifikačního procesu v ČR, bylo schválení Lisabonské smlouvy jak Parlamentem, tak i Senátem a následný podpis prezidenta republiky je posledním článkem k dokončení ratifikačního procesu. V ČR byl Ústavním soudem zkoumán soulad Lisabonské smlouvy s Ústavním pořádkem ČR na návrh Senátu ČR.

Senát ČR vyslovil pochybnost v oblasti lidských práv když, ve svém návrhu argumentoval, že ačkoli má EU přistoupit k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (čl. 6 odst. 2 Smlouvy o EU), zároveň EU uznává práva, svobody a zásady obsažené v Listině (čl. 6 odst. 1 Smlouvy o EU), jež má stejnou právní sílu jako smlouvy. Senát se obával, že tento nepřímý odkaz na Listinu by mohl vyvolávat nejasnosti ohledně jejího statusu, stejně jako skutečnost, že tato Listina obsahuje nejen přímo

⁶⁴ Blíže srov. *Průběh ratifikace Lisabonské smlouvy*. [cit. 2011-7-24]. Dostupný z [www : http://www.euroskop.cz/8482/sekce/prubeh-ratifikace](http://www.euroskop.cz/8482/sekce/prubeh-ratifikace)

vymahatelná práva, ale také principy či aspirace bez jasné systematiky uspořádání. Za situace, kdy EU nedisponuje specializovaným tělesem, tedy soudem řešícím ústavní stížnosti, který by ustanovení Listiny v konkrétních případech porušení občanských práv vykládal, není prý úloha Listiny zřejmá. Senátu nebylo jasné, zda představuje ochranu práv občanů, nebo spíše interpretační nástroj, v jehož zorném úhlu jsou vykládány pravomoci unijních orgánů či prohlubován výklad cílů, jež EU sleduje, zda je posilována či naopak oslabována autorita vnitrostátních institucí, které vykládají národní katalogy lidských práv vždy v souvislosti se svébytnou tradicí členských států, jaké procesní důsledky (prodloužení či naopak zrychlení vymahatelnosti práva) má tento krok ve vztahu k jurisdikci ESPLP a zda může být v důsledku této skutečnosti posilován či nivelizován standard vnitrostátní ochrany lidských práv zakotvený v Listině základních práv a svobod (str. 3, Nálezu Pl. ÚS 19/08).

Ústavní nález Pl. ÚS 19/08 obsahuje i vyjádření prezidenta Klause, které pokud jde o Listinu se věnuje podobně jako senátoři nejasnému charakteru Listiny. EU je podle Lisabonské smlouvy povinna přistoupit k Úmluvě a současně je povinna uznávat práva, svobody a zásady obsažené v Listině. Tato Listina má mít navíc stejnou právní sílu jako smlouvy zakládající EU (čl. 6 Smlouvy o EU, ve znění čl. 1 bodu 8 Lisabonské smlouvy).

Podle prezidenta je nezbytné také najít odpověď na otázky, jaký je vztah naší Listiny základních práv a svobod, která je součástí ústavního pořádku, a Listiny základních práv EU, zda má Listina rovněž právní status mezinárodní smlouvy (čl. 10a Ústavy ČR) a z toho titulu přednost před českým zákonem, a je-li Listina mezinárodní smlouvou, zda jsou všechna její ustanovení v souladu s naší Listinou základních práv a svobod. (str. 5, Nálezu Pl. ÚS 19/08).

Listina práv EU je podle vyjádření prezidenta samo o sobě zbytečným dokumentem. Členské státy mají vlastní, zpravidla prý mnohem propracovanější listiny práv. Na mezinárodní úrovni jsou lidská práva a svobody zaručeny Úmluvou. Ta je historicky prověřena a zejména disponuje funkčním mechanismem soudní kontroly, na rozdíl od Listiny, která má podle prezidenta smysl pouze tehdy, pokud EU sama se cítí být státem „sui genesis“, resp. vznikajícím státem federálního typu, který pak je mezinárodním právem sám zavázán dodržovat a chránit lidská práva. Tomu, že EU po přijetí Lisabonské smlouvy již nebude mezinárodní organizací (str. 5 a 6, Nálezu Pl. ÚS 19/08).

Dne 26. listopadu 2008 vydal Ústavní soud nálezu Pl. ÚS 19/08 ve kterém na 43 stránkách nakonec ve výroku konstatoval, že Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o EU a Smlouvu o založení ES jako celek i v jednotlivých člancích, spolu s Listinou nejsou v rozporu s ústavním pořádkem.

Ústavní soud pak ve svém odůvodnění nálezu rozsáhle a podrobně argumentoval, pokud jde o Listinu, když především konstatoval, že účelem zakotvení ochrany lidských práv na evropské úrovni byla zejména snaha o kvalitnější ochranu jednotlivců ve vztahu k činnosti evropských institucí, která by měla být jednotná, přehlednější a ne výrazně se lišící podle jednotlivých národních ústav.

Zdůraznil, že vznikající Listina byla již na základě svého zadání koncipována nikoliv jako zcela nový dokument, ale spíše jako text podrobněji kodifikující a upřesňující do značné míry již existující právní stav. Dále uvedl, že odkaz na v současné době nezávaznou Listinu ze dne 7. prosince 2000, není tedy věc natolik revoluční, jak by se snad mohlo při prvotním zkoumání zdát, vždyť Listina není přímo součástí textu zakládacích smluv, ale je na rovinu primárního práva povyšována odkazem. Na tom není nic zvláštního a již vůbec ne nesouladného s ústavním pořádkem ČR. Co se tedy týče samotného (budoucího) statusu Listiny, je zřejmé (čl. 6 odst. 1 Smlouvy o EU), že Listina má stejnou právní sílu jako Smlouvy, je nepochybně třeba vykládat tak, že je Listina jejich nedílnou součástí (str. 37, Nálezu Pl. ÚS 19/08).

K otázce federálního charakteru EU Ústavní soud doplnil, že není nic neobvyklého na tom, že existují i jiné mezinárodní organizace s vlastními katalogy základních práv a svobod, z nich nejprominentnější je ta, na kterou dokonce sám prezident poukazuje, to je Rada Evropy se svojí Úmluvou, která z ní však nepochybně stát federálního typu *sui generis* nečiní (str. 39, Nálezu Pl. ÚS 19/08).

Český prezident, který se netají, svým euroskeptickým postojem se vyjádřil v reakci na nálezu Ústavního soudu pro média dne 26. listopadu 2008 v tom smyslu, že se domnívá, že i přes nutnost důkladného prostudování nálezu Ústavního soudu, je však zřejmé, že tento nálezu byl napsán dávno před jednáním Ústavního soudu. Prezident se rovněž domnívá, že jednání o souladu Lisabonské smlouvy s Ústavou ČR se přesunulo, z roviny

právní do roviny politické. Václav Klaus poukazuje i na skutečnost, že Ústavní soud se dle jeho názoru dostatečně nevypořádal s jeho argumentací a proto očekává že, nějaká skupina poslanců či senátorů tyto argumenty znovu vznesou. Ale hlavně očekávám, že vznesou argumenty další, nejenom ty mé a nejenom původní senátní. Jako pozitivní vnímá, že jednání Ústavního soudu probíhalo veřejně a že byla vlastně touto formou u nás zahájena veřejná diskuze na toto téma a proto vyzývá vládu, aby o tomto tématu dříve, než bude projednáno v obou komorách parlamentu, zahájila s veřejností seriózní diskuzi.⁶⁵

Poslanecká sněmovna schválila Lisabonskou smlouvu dne 18. února 2009. Dne 6. května 2009 vyslovil Senát ČR souhlas s ratifikací Lisabonské smlouvy a tím byla dokončena parlamentní procedura schvalování v ČR. Prezident Václav Klaus však bezprostředně po té (po dokončení parlamentní procedury ratifikace v ČR) Lisabonskou smlouvu neratifikoval, aby umožnil skupině senátorů podat avizovaný návrh Ústavnímu soudu na další přezkum Lisabonské smlouvy s ústavním pořádkem ČR. Tento druhý návrh byl skupinou sedmnácti senátorů zastoupených senátorem Jiřím Oberfalzerem podán teprve dne 17. září 2009 (a následně v průběhu řízení ještě několikrát doplňován).

V době přezkumu Lisabonské smlouvy Ústavním soudem se prezident Václav Klaus opět zajímavě vyjádřil k Lisabonské smlouvě ve svém prohlášení pro média ze dne 9. října 2009, když sdělil že, jeho potřeba vyjádřit se pramení z tehdejšího (8. říjen 2009) telefonátu se Švédským premiérem Reinfeldtem, resp., po jeho určité indiskreci o obsahu, který měl být důvěrný, čímž vznikla řada spekulací, které chce prezident uvést na pravou míru. Dalším důvodem bylo i jednání s předsedou Evropského parlamentu J.Buzkem. Václav Klaus se domníval, že Lisabonská smlouva pro ČR znamená zásadní změnu. Lisabonskou smlouvu vždy pokládal za špatnou pro vývoj EU, neboť se domníval, že prohloubí problémy EU, zvýší její demokratický deficit, zhorší postavení naší země, a vystavuje jí novým rizikům. Mimo jiné i proto, že povede, k ohrožení právní jistoty občanů a stability vlastnických vztahů v naší zemi. Prezident se domníval že, na základě Listiny bude ESD posuzovat, zda jsou právní předpisy, zvyklosti a postupy používané v členských státech v souladu s touto Listinou. To umožní obcházet české soudy a uplatňovat tak např. majetkové požadavky osob vysídlených po druhé světové válce přímo u ESD. Listina prý dokonce umožňuje přezkoumávat již platná rozhodnutí českých soudů. Prezident viděl

⁶⁵ Viz. Václav Klaus, *Zpravodajství IDNES*. [cit. 2011-6-6]. Dostupný z [www : http://zpravy.idnes.cz/tiskni.asp?c=A081126_142221_domaci_dp](http://zpravy.idnes.cz/tiskni.asp?c=A081126_142221_domaci_dp)

v tom, že minulá vláda nevyjednala pro ČR z této Listiny takovou výjimku, jakou si vyjednalo Polsko a Spojené království, jako dluh minulé vlády. Pro práva stanovená v Listině budou podle něj v těchto dvou zemích nadále platit jejich vlastní zákony a budou o nich např. v Polsku i nadále rozhodovat polské soudy. Václav Klaus viděl jako nezbytné vyjednat obdobnou výjimku, jako garanci, že Lisabonská smlouva nemůže vést k prolomení tzv. Benešových dekretů.⁶⁶

16. září 2009 se v rámci tohoto řízení u Ústavního soudu vyjádřil prezident Klaus, který je podle zákona o Ústavním soudu⁶⁷ účastníkem řízení o souladu mezinárodních smluv s ústavními zákony (stejně jako Parlament a vláda), a právě jeho vyjádření a následná argumentace Ústavního soudu se mimo jiné týká Listiny. Prezident odkazuje v tomto vyjádření mimo jiné na předchozí nálezy, když se Ústavního soudu dotazuje, zda má Listina právní status mezinárodní smlouvy podle Ústavy ČR,⁶⁸ pokud ano, zda jsou všechna její ustanovení v souladu s Listinou základních práv a svobod ČR, resp. jiných součástí ústavního pořádku? Podle názoru prezidenta republiky na první část otázky Ústavní soud neposkytl přímou odpověď. Z nálezů lze pouze nepřímou dovodit, že Ústavní soud považuje Listinu za mezinárodní smlouvu a že, Listina není v rozporu s Ústavou. Výslovná odpověď však poskytnuta nebyla (str. 17, Nálezů Pl. ÚS 29/09).

I přes negativní postoj prezidenta Ústavní soud projednal tento návrh přednostně a v poměrně krátké době a dne 3. listopadu 2009 v nálezů Pl. ÚS 29/09 podobně jako při své prvotní zkoumání Lisabonské smlouvy na 48 stranách ve výroku konstatoval že, Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o EU a Smlouvu o založení ES ani jako celek, ale ani v jednotlivých člancích, není v rozporu s ústavním pořádkem ČR, stejně jako proces její ratifikace (str. 2, Nálezů Pl. ÚS 29/09).

V odůvodnění nálezů Ústavního soudu Pl. ÚS 29/09 se pak následně objevuje argumentace Ústavního soudu k vyjádření prezidenta republiky. Ústavní soud se vypořádává s argumentací prezidenta vztahující se k Listině, když konstatuje, že neshledal, že by inkorporace Listiny do oblasti Evropského primárního práva jakkoliv zpochybňovala

⁶⁶ Viz. *Internetové stránky Prezidenta republiky*. [cit. 2011-6-22]. Dostupný z [www : http://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr-vaclav-klaus/vybrane-projevy-a-rozhovory/95.shtml](http://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr-vaclav-klaus/vybrane-projevy-a-rozhovory/95.shtml)

⁶⁷ Zákon č. 182/1993 Sb. o Ústavním soudu.

⁶⁸ Zákon č. 1/1993 Sb. Ústava české republiky, Čl.10a.

či problematizovala standard vnitrostátní ochrany lidských práv a byla tím v rozporu s ústavním pořádkem ČR, tedy Ústavní soud dodává, že otázka položená prezidentem republiky v jeho vyjádření je z hlediska posuzování souladu Listiny s ústavním pořádkem zcela irelevantní (str. 26, Nálezu Pl. ÚS 29/09).

V reakci na tuto skutečnost prezident Klaus ještě tentýž den, 3. listopadu Lisabonskou smlouvu ratifikoval.⁶⁹ Byl to tedy právě Václav Klaus, který jako poslední hlava státu ratifikoval Lisabonskou smlouvu. Vzhledem k ustanovení Lisabonské smlouvy, které říká, že ratifikační listiny budou uloženy u vlády Italské republiky a smlouva vstupuje v platnost dnem 1. ledna 2009 za předpokladu, že budou uloženy všechny ratifikační listiny, nebo nestane-li se tak, prvním dnem měsíce následujícího po uložení ratifikační listiny tím signatářským státem, který tak učiní jako poslední.⁷⁰ Lisabonská reformní smlouva tedy vstoupila v platnost až 1. prosince 2009. Listina se však ještě před schválením Lisabonské smlouvy stala předmětem polemik a názorových střetů, (např. výše uvedené prohlášení prezidenta republiky) ze kterých pak vzešly aktivity k prosazení výjimek z Listiny. O těchto výjimkách se však konkrétněji zmíním v následujících kapitolách.⁷¹

2.6 Obsah a struktura Listiny, původ a výklad jejích práv

Předně je třeba říci, že struktura Listiny a zařazení jednotlivých práv v ní se liší od předcházejících lidsko-právních dokumentů a i v tom je její jedinečnost. Struktura Listiny opouští tradiční posoupnost v zařazení a hierarchizaci lidských práv, kdy např. nerespektuje běžné třídění práv do generací, jež lze pozorovat v rámci jiných ústavních a mezinárodních listin lidských práv. Jde tedy o naprosto nový koncept, který klade důraz na nedělitelnost práv, rovné hodnotové postavení všech práv vyjadřující jednotné pojetí kvalit lidského života, které jednotlivá práva svým obsahem znamenají.⁷² Důležité je z hlediska praktické části této práce zmínit fakt, že Listina vychází z antropocentrického principu,

⁶⁹ *Analýza dopadů Lisabonské smlouvy, Vláda ČR. [cit. 2011-6-21]. Dostupný z [www : <http://www.vlada.cz/assets/evropske-zalezitosti/dokumenty/Analýza-dopadu-Lisabonske-smlouvy.pdf>](http://www.vlada.cz/assets/evropske-zalezitosti/dokumenty/Analýza-dopadu-Lisabonske-smlouvy.pdf)*

⁷⁰ Lisabonská smlouva pozměňující smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství ze dne 13. prosince 2007 (Úřední věstník EU č. C 306, 17. 12. 2007).

⁷¹ Blíže srov. Pítrová, L. (2010). Lisabonská smlouva pod lupou Ústavního soudu ČR. *Iuridica*, č. 3, s. 51-73.

⁷² Šišková, N. (2008). Dimenze ochrany lidských práv v EU. 2. vydání. Praha : Linde Praha, s. 132. citováno dle Blahož, J. Klíma, K a kol. (2003). Ústavní právo Evropské unie, Dobrá voda : Aleš Čeněk, s. 488.

který chápe důstojnost člověka, jako nejvyšší hodnotu a současně jako základ ochrany lidských práv proti nepřiměřeným zásahům.⁷³

Již v textu preambule Listina potvrzuje, že vyplívá z ústavních tradic jednotlivých států, mezinárodních závazků, Úmluvy, sociálních chart přijatých EU a Radou Evropy, judikatury ESD a ESPLP. V preambuli dále zdůrazňuje soudržnost společenství a význam spolupráce jednotlivých členů unie, stejně jako občanství EU a význam vytvoření prostoru svobody, bezpečnosti a práva, volný pohyb zboží, služeb a kapitálu, svobodu usazování. Reaguje i na společenský vývoj, sociální pokrok a vědeckotechnologický rozvoj svým vyjádřením práv. Konkrétní prameny jednotlivých ustanovení Listiny, které jsou uvedeny v následujících podkapitolách, jsou uvedeny především v dokumentu Vysvětlení k Listině základních práv.⁷⁴

2.6.1 Kapitola I. - Důstojnost

V první části Listiny označené jako Hlava I. – Důstojnost, nalezneme nedotknutelná osobní práva občanů EU. Jedná se tradiční práva, která mají většinou své místo i v ostatních předchozích lidsko-právních instrumentech.

- Článek 1 - *ochrana lidské důstojnosti*, jejímž základem je základní právo na nedotknutelnost lidské důstojnosti, která musí být respektována a chráněna. Toto právo je obsažené v preambuli Všeobecné deklarace lidských práv.⁷⁵
- Článek 2 - *Právo na život a zákaz trestu smrti*, zaručuje každému právo na život (čl. 2 odst. 1). Toto ustanovení je založeno na čl. 2 odst. 1 Úmluvy. Druhý odstavec čl. 2 Listiny pak zaručuje, že nikdo nesmí být odsouzen k trestu smrti ani popraven. Tento druhý odstavec se zakládá na čl. 1

⁷³ Tichý, L. Arnold, R. Zemánek, J. Král, R. Dumbrovský, T. (2011). Evropské právo. 4. vydání. Praha : C.H.Beck, s. 126.

⁷⁴ Vysvětlení k Listině základních práv ze dne 14. prosince 2007 (2007/C 303/02) (Úřední věstník EU, C 303/17, 14. 12. 2007).

⁷⁵ Všeobecná deklarace lidských práv OSN schválená Valným shromážděním OSN dne 10. prosince 1948 (Dok. OSN A/RES/217/III A).

protokolu č. 6 k Úmluvě. Tato ustanovení mají stejný smysl a rozsah jako ustanovení Úmluvy, z kterých vycházejí (čl. 52 odst. 3).

- Článek 3 - *právo na nedotknutelnost lidské osobnosti*, deklaruje právo každého na respektování jeho fyzické a duševní nedotknutelnosti (čl. 3 odst. 1), navíc přidává závazek respektovat v lékařství a biologii informovaný souhlas dotčené osoby (čl. 2 odst. 2 písm. a), zákaz eugenických praktik (čl. 2 odst. 2 písm. b), ale i zákaz využívat lidské tělo jako zdroj finančního prospěchu (čl. 2 odst. 2 písm. c) a zákaz reprodukčního klonování lidí (čl. 2 odst. 2 písm. d). Cílem článku 3 je neodchýlit se od Úmluvy o lidských právech a biomedicíně⁷⁶ přijaté Radou Evropy a jejího dodatkového protokolu, avšak kromě toho se čl. 3 Listiny inspiroval ve Statutu Mezinárodního trestního tribunálu,⁷⁷ který byl přijat 17. července 1998. Ustanovení je navíc v souladu s judikaturou ESD č. C-377/98 ve věci Nizozemsko vs. Evropský parlament a Rada EU,⁷⁸ kde Evropský parlament potvrdil nedotknutelnost jako součást evropského práva a vyjádřil, že v oblasti medicíny a biologie je třeba souhlasu dotčené osoby a to po jejím předchozím poučení.⁷⁹

Právě toto ustanovení vyjadřuje moderní směr tohoto dokumentu, když vedle respektování fyzické a duševní nedotknutelnosti. Přesto, že tato ustanovení reagují na technologický vývoj společnosti, je třeba si uvědomit, že jsou zároveň velmi mírná a v případě klonování lidí nevyklučují klonování např. za účelem výroby orgánů. Lze však očekávat mnohem přísnější úpravu ve vnitrostátních předpisech členských států vzhledem k jejich tradicím a zaměření.⁸⁰

- Článek 4 - *Zákaz mučení, nelidského či ponižujícího zacházení anebo trestu*, zakazuje mučení i podrobení nelidskému a ponižujícímu zacházení nebo

⁷⁶ Text viz sdělení MZV č. 96/2001 Sb. m. s.

⁷⁷ Text viz sdělení MZV č. 84/2009 Sb. m. s.

⁷⁸ Rozsudek ESD č. C-377/98 ve věci Nizozemské království vs. Evropský parlament a Rada EU (2001).

⁷⁹ Tichý, L. Arnold, R. Zemánek, J. Král, R. Dumbrovský, T. (2011). Evropské právo. 4. vydání. Praha : C.H.Beck, s. 131.

⁸⁰ Vaňák, Pavel. *Listina základních práv Evropské unie, její obsah, dopady a právní význam*: diplomová práce. Praha, 2010. 44-45 s. Metropolitní univerzita Praha. Vedoucí práce Bohumil Pikna.

trestu. Text přebírá z čl. 3 z Úmluvy. Vzhledem k tomu, že toto ustanovení vychází z Úmluvy, je třeba podle § 52 odst. 3 Listiny vycházet v popisu tohoto ustanovení z oblasti Rady Evropy.

Negativní vymezení v tomto případě obsahuje v první řadě mučení, které je charakterizováno intenzitou utrpení, svobodným úmyslem mučitele a zřejmým cílem, ke kterému má vést,⁸¹ dále nelidské či ponižující zacházení nebo trestání je takové, které v člověku vyvolává pocit hrubého pokoření či ponížení před jinými osobami nebo sebou, nutí ho jednat proti svému přesvědčení, nebo narušuje jeho psychickou či fyzickou odolnost.

- *Článek 5 - Zákaz otroctví a nucené práce* obsahuje tři krátké odstavce, přičemž první z nich garantuje, že nikdo nesmí být držen v otroctví, druhý pak, že od nikoho se nesmí vyžadovat, aby vykonával nucené nebo povinné práce. S tím, že jde totožné znění v obou odstavcích s č. 4 odst. 1 a 2 Úmluvy a proto je rozsah a smysl těchto práv stejný jako v Úmluvě (čl. 52 odst. 3 Listiny). Nikdo nesmí být držen v otroctví nebo nevolnictví, což samo o sobě znamená, že žádná osoba nemůže vlastnit osobu jinou. Odstavec 2 pak zakazuje vyžadování a vykonávání nucené práce, jejíž definice vychází z Úmluvy č. 29 Mezinárodní organizace práce z 28. října 1930,⁸² podle které se jedná o takovou práci či službu, která je od jednotlivce vyžadována pod pohrůzkou, nebo která je jím vykonávána nedobrovolně.⁸³

2.6.2 Kapitola II. - Svobody

Druhá část Listiny je označena jako Hlava II. – Svobody. Tu je nutno chápat jako ve smyslu rozsáhlé svobody jednání, která může mít svoje omezení pouze v zákonech, které však musí odpovídat principu přiměřenosti. Tato kapitola Listiny je co do obsahu nejrozsáhlejší.

⁸¹ Hubálková, E. (2003). Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika, Praha : Linde Praha, s. 95.

⁸² Viz text sdělení FMZV č.506/1990 Sb.

⁸³ Hubálková, E. (2003). Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika, Praha : Linde Praha, s. 113.

- Článek 6 - *právo na svobodu a bezpečnost*, garantuje každému právo na svobodu a osobní bezpečnost a je totožný s ustanovením čl. 5 Úmluvy, a proto je smysl a rozsah těchto práv stejný (čl. 52 odst. 3).
- Článek 7 - *respektování soukromého a rodinného života*, je specifikováno jako právo každého na soukromý a rodinný život, obydlí a komunikace, přičemž toto ustanovení odpovídá čl. 8 Úmluvy a proto je smysl a rozsah těchto práv stejný (čl. 52 odst. 3).

Rodinný život je termínem, který obsahuje především vztahy v rodině a ochranu těchto vzájemných vztahů. Co se týče tohoto práva zaručeného Úmluvou toto ustanovení je téměř totožné s ustanovením Listiny a to především z toho důvodu, že právě v Úmluvě má svůj původ, přičemž bylo slovo „korespondence“ bylo nahrazeno v Listině slovem „komunikace“ a to jen z důvodu vědecko - technologického vývoje společnosti a zahrnutí více způsobů komunikace pod jeden termín.

Nejen porušení tohoto konkrétního práva může mít dalekosáhlé následky pro konkrétní jednotlivce a hluboce zasáhnout jeho život, z toho důvodu je v příloze podrobná analýza konkrétních případů porušení tohoto práva v ČR konstatovaným ESPLP ve vztahu k Úmluvě, přičemž Listina obsahuje, jak je výše uvedeno téměř stejné ustanovení a proto je jeho smysl a rozsah v Listině stejný. Výklad těchto práv je určen nejen zněním Úmluvy a Protokolů, ale právě i judikaturou ESPLP.

- Článek 8 - *Ochrana osobních údajů* obsahuje konkrétní ustanovení o tom, že každý má právo na ochranu osobních údajů (čl. 8 odst. 1), s tím, že tyto údaje musí být zpracovány na základě zákona nebo souhlasu dotčené osoby. Každý pak má právo k přístupu k těmto o něm shromážděným informacím a jejich opravě (čl. 8 odst. 2). Garantem těchto práv je nezávislý orgán (čl. 8 odst. 3). Článek 8 Listiny vychází z ustanovení čl. 286 Smlouvy o založení ES, směrnice Evropského parlamentu a Rady 95/46/ES o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto

údajů,⁸⁴ dále čl. 8 Úmluvy a Úmluvě Rady Evropy ze dne 28. ledna 1981 o ochraně osob s ohledem na automatizované, zpracování osobních údajů.⁸⁵

- Článek 9 - *Právo uzavřít manželství a založit rodinu* obsahuje právo uzavřít manželství a založit rodinu v souladu s vnitrostátními zákony. Ustanovení má svůj původ v čl. 12 Úmluvy, avšak jeho znění již zohledňuje možnost založení rodiny i jinými způsoby, než je sňatek a tak oproti Úmluvě poskytuje širší ochranu tohoto práva.
- Článek 10 - *Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání*. Článek 10 obsahuje dva odstavce. První odstavec deklaruje každému svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání, kterou specifikuje možností jednotlivce změnit náboženské vyznání a přesvědčení, jakož i jej projevovat soukromě i veřejně, různými způsoby. Toto právo odpovídá právu obsaženému v čl. 9 Úmluvy a proto je jeho smysl a rozsah stejný (čl. 52 odst. 3). Druhý odstavec dává jednotlivci právo odmítnout vykonávat vojenskou službu z důvodu svědomí, avšak v souladu s vnitrostátním právem, ze kterého toto ustanovení vychází spolu s ústavními tradicemi členských států, přičemž tato formulace reflektuje závěry obsažené v první každoroční zprávě o stavu lidských práv, zveřejňované pravidelně Výborem Evropského parlamentu na základě rezoluce z roku 1991.⁸⁶
- Článek 11 - *Svoboda projevu a informací* obsahuje v prvním odstavci právo každého na svobodu projevu, které zahrnuje svobodu zastávat názory, a přijímat a rozšiřovat informace nebo myšlenky bez zasahování veřejné moci, bez ohledu na hranice. Toto ustanovení odpovídají čl. 10 Úmluvy, a proto je výklad a rozsah těchto práv stejný (čl. 52 odst. 3 Listiny). Z toho důvodu je třeba vykládat i omezení, která představuje čl. 10 odst. 2 Úmluvy, který omezuje výkon těchto svobod a to tak, že mohou podléhat formalitám, podmínkám, omezením nebo sankcím, které stanoví zákon a které jsou

⁸⁴ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 95/46/ES ze dne 24. října 1995 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů (Úřední věstník EU č. L 281 z 23. 11. 1995).

⁸⁵ Text viz sdělení MZV č. 52/2012 Sb. m. s.

⁸⁶ Šišková, N. (2008). Dimenze ochrany lidských práv v EU. 2. vydání. Praha : Linde Praha, s. 209.

nezbytné v demokratické společnosti z důvodu národní bezpečnosti, územní celistvosti a dalších hodnot. Druhý odstavec dále deklaruje respektování svobody a plurality sdělovacích prostředků a je založen zejména na judikatuře ESD např. rozsudek ESD č. C-288/89 ve věci Stichting Collectieve Antennevoorziening Gouda a další proti Commissariaat voor de Media (1991)⁸⁷ a směrnici Rady 89/552/EHS.⁸⁸

- *Článek 12 - Svoboda shromažďování a sdružování* představuje právo každého na svobodu pokojného shromažďování a sdružování, zejména pokud jde o záležitosti politické, odborové či občanské. Dále pak zahrnuje právo každého zakládat odbory a vstupovat do nich, za účelem ochrany svých zájmů (čl. 12 odst. 1). Článek 12 odst. 1 Listiny odpovídá čl. 11 Úmluvy, ale jeho rozsah je vzhledem ke skutečnosti, že jej lze uplatňovat na všech úrovních (včetně evropské) širší. Omezení těchto práv je možné pouze za předpokladů, které stanoví zákon a jsou nezbytná v demokratické společnosti v zájmu národní a veřejné bezpečnosti, předcházení nepokojům atd. (čl. 11 odst. 2 Úmluvy). Toto právo je založeno rovněž na čl. 11 Charty základních sociálních práv pracovníků Společenství.⁸⁹ Druhý odstavec tohoto článku Listiny pak ujišťuje, že politické strany na úrovni Unie přispívají k vyjadřování politické vůle občanů a odpovídá čl. 10 odst. Smlouvy o EU.
- *Článek 13 - Svoboda umění a věd* deklaruje skutečnost, že umělecká tvorba a vědecké bádání nesmějí být omezovány a akademická svoboda musí být respektována. Právo obsažené v čl. 13 vychází z práva na svobodu myšlení a projevu.

⁸⁷ Rozsudek ESD č. C-288/89 ve věci Stichting Collectieve Antennevoorziening Gouda a další proti Commissariaat voor de Media (1991).

⁸⁸ Směrnice Rady 89/552/EHS ze dne 3. října 1989 o koordinaci některých právních a správních předpisů členských států upravujících provozování televizního vysílání (Úřední věstník EU č. L 298 z 17. 10. 1989).

⁸⁹ Community Charter of Fundamental Social Rights of Workers, Official journal. (COM 89/284 z 9. 12. 1989).

Zařazení tohoto práva v Listině je v rámci mezinárodněprávních instrumentů je ojedinělé novum,⁹⁰ které jistě vyjadřuje zcela moderní a pokrokový charakter tohoto dokumentu.

- Článek 14 - *Právo na vzdělání* představuje celkem tři odstavce. První odstavec zaručuje každému právo na vzdělání a přístup k odbornému a dalšímu vzdělání, vychází z ústavních tradic členských států a čl. 2 dodatkového protokolu Úmluvy. Druhý odstavec dává možnost bezplatné školní docházky, tedy nejde o garanci absolutní, která by se vztahovala na všechna školská zařízení. Třetí odstavec garantuje svobodu zakládat vzdělávací zařízení, právo rodičů zajišťovat vzdělávání a výchovu svých dětí ve shodě s jejich přesvědčením (náboženským, filozofickým, pedagogickým), při současném respektu k vnitrostátním zákonům.
- Článek 15 - *Právo svobodné volby povolání a právo pracovat* zaručuje právo každého pracovat a vykonávat svobodně zvolené nebo přijaté povolání (čl. 15 odst. 1). Původem tohoto práva je judikatura ESD např. rozsudek č. 4/73 ve věci J. Nold, Kohlen und Baustoffgroßhandlung proti Komisi. (1974),⁹¹ rozsudek č. 44/79 ve věci Liselotte Hauer proti Land Rheinland-Pfalz (1979),⁹² rozsudek č. 234/85 ve věci Ministère public de Fribourg proti Franzi Kellerovi (1986),⁹³ čl. 1 odst. 2 Evropské sociální charty (1961). Dále tento článek deklaruje právo každého občana Unie svobodně hledat zaměstnání, pracovat a usadit se nebo poskytovat služby v kterémkoli členském státě (čl. 15 odst. 2), které zaručuje Smlouva o fungování EU v čl. 26, 45, 49, a 56 (volný pohyb pracovníků, svoboda usazování a poskytování služeb). Konečně čl. 15 zaručuje státním příslušníkům třetích zemí, kteří jsou oprávněni pracovat na území EU stejné pracovní podmínky, jako mají občané EU (čl. 15 odst. 3). Tato záruka je založena na čl. 153 odst. 1 písm. g) Smlouvy o fungování EU a na čl. 19 odst. 4 Evropské sociální charty (1961).

⁹⁰ Blíže srov. Šišková, N. (2008). Dimenze ochrany lidských práv v EU. 2. vydání. Praha : Linde Praha, s. 208.

⁹¹ Rozsudek ESD č. 4/73 ve věci Nold Kohlen und Baustoffgroßhandlung proti Komisi (1974).

⁹² Rozsudek ESD č. 44/79 ve věci Liselotte Hauer proti Land Rheinland-Pfalz (1979).

⁹³ Rozsudek ESD č. 234/85 ve věci Ministère public de Fribourg proti Franzi Kellerovi (1986).

- Článek 16 - *Svoboda podnikání* uznává svobodu podnikání v souladu s právem Unie a vnitrostátními zákony a zvyklostmi, přičemž toto ustanovení vychází z ustálené judikatury ESD např. rozsudek č. 4/73 ve věci J. Nold, Kohlen und Baustoffgroßhandlung proti Komisi. (1974), rozsudek č. 230/78 ve věci SpA Eridania - Zuccherifici nazionali a SpA Società italiana per l'industria degli zuccheri proti Ministro per l'agricoltura e le foreste, Ministro per l'industria, il commercio e l'artigianato a SpA Zuccherifici meridionali (1979),⁹⁴ rozsudek č. C-240/97 ve věci Komise vs. Španělské království (1999)⁹⁵ a čl. 119 odst. 1 a 3 Smlouvy o fungování EU.
- Článek 17 - *Právo na vlastnictví* garantuje každému právo vlastnit majetek, užívat jej, nakládat s ním a odkazovat jej, přičemž nikdo nesmí být zbaven majetku s výjimkou veřejného zájmu, v případech a za podmínek, které stanoví zákon, při poskytnutí spravedlivé náhrady v přiměřené lhůtě (čl. 17 odst. 1). Tento článek je založena na čl. 1 dodatkového protokolu Úmluvy, stejně tak jako na judikatuře ESD. Duševní vlastnictví je rovněž tímto ustanovením chráněno (čl. 17 odst. 2).
- Článek 18 - *Právo na azyl* zaručuje při dodržování Ženevské úmluvy o právním postavení uprchlíků (1951) a Protokolu týkajícího se právního postavení uprchlíků (1967), v souladu se Smlouvou o EU a Smlouvou o fungování EU a toto právo je odvozeno z čl. 63 Smlouvy o založení ES (resp. čl. 78 Smlouvy o fungování EU).
- Článek 19 - *Ochrana v případě vystěhování, vyhoštění nebo vydání* zakazuje v prvním odstavci hromadné vyhoštění a obsah tohoto článku odpovídá čl. 4 protokolu 4 Úmluvy a má tedy stejný rozsah a význam. V druhém odstavci pak zakazuje vystěhování, vyhoštění ani vydání do státu, ve kterém mu hrozí vážné nebezpečí, že by mohl být vystaven trestu smrti, mučení nebo

⁹⁴ Rozsudek ESD č. 230/78 ve věci SpA Eridania - Zuccherifici nazionali a SpA Società italiana per l'industria degli zuccheri proti Ministro per l'agricoltura e le foreste, Ministro per l'industria, il commercio e l'artigianato a SpA Zuccherifici meridionali (1979).

⁹⁵ Rozsudek ESD č. C-240/97 ve věci Komise vs. Španělské království (1999).

jinému nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu. Toto ustanovení zahrnuje judikaturu ESPLP např. rozsudek č. 25964/94 ve věci Ahmed vs. Rakousko (1996).⁹⁶

2.6.4 Kapitola III. - Rovnost

Ve třetí části Listiny označené jako Hlava III. – Rovnost se vztahuje vzhledem ke všem ustanovením k osobnosti člověka. Genericky ustanovení vycházejí ze Smluv, zejména přebírají zákazy všech druhů diskriminace a zásadu rovnosti.⁹⁷

- Článek 20 - *rovnost před zákonem* deklaruje skutečnost, že před zákonem jsou si všichni rovni, které odpovídá obecné zásadě právní, obsažené ve všech ústavách členských států a uznaná ESD např. rozsudek č. 283/83 ve věci A. Racke proti Hauptzollamt Mainz (1984),⁹⁸ rozsudek č. 15/95 ve věci EARL de Kerlast proti Union régionale de coopératives agricoles (Unicopa) a Coopérative du Trieux (1997)⁹⁹ a rozsudek č. 292/97 ve věci Kjell Karlsson a další (2000).¹⁰⁰

Jde o jeden z nejstarších obecných principů, který lze sledovat od Aristotela k myslitelům jako Montesquieu a Rousseau, až do Deklarace nezávislosti vyhlášené 13 americkými koloniemi, kterou napsal Thomas Jefferson a která byla jednomyslně přijata 4. července 1776.¹⁰¹

- Článek 21 - *Zákaz diskriminace* obsahuje dva odstavce, přičemž první z nich zakazuje jakoukoliv diskriminaci, především založenou na pohlaví, rase, barvě pleti, etnickém nebo sociálním původu, genetických rysech,

⁹⁶ Rozsudek ESPLP č. 25964/94 ve věci Ahmed vs. Rakousko (1996).

⁹⁷ Šišková, N. (2008). Dimenze ochrany lidských práv v EU. 2. vydání. Praha : Linde Praha, s. 209.

⁹⁸ Rozsudek ESD č. 283/83 ve věci A. Racke proti Hauptzollamt Mainz (1984).

⁹⁹ Rozsudek ESD č. 15/95 ve věci EARL de Kerlast proti Union régionale de coopératives agricoles (Unicopa) a Coopérative du Trieux (1997).

¹⁰⁰ Rozsudek ESD č. 292/97 ve věci Kjell Karlsson a další (2000).

¹⁰¹ Vaňák, Pavel. *Listina základních práv Evropské unie, její obsah, dopady a právní význam*: diplomová práce. Praha, 2010. s. 47. Metropolitní univerzita Praha. Vedoucí práce Bohumil Píkna.

jazyku, náboženském vyznání nebo přesvědčení, politických názorech či jakýchkoliv názorech, příslušnosti k národnostní menšině, majetku, narození, zdravotním postižení, věku nebo sexuální orientaci. Toto ustanovení čerpá již z čl. 13 Smlouvy o založení ES (resp. 19 Smlouvy o fungování EU), čl. 14 Úmluvy a čl. 11 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně s tím, že se použije v souladu s čl. 14 Úmluvy v odpovídající míře. Druhý odstavec je zaměřen zákaz diskriminace na základě státní příslušnosti s tím, že toto ustanovení se nedotýká zvláštních ustanovení v zakládacích Smlouvách EU. Tento druhý odstavec odpovídá čl. 18 Smlouvy o fungování EU v prvním odstavci.

- Článek 22 - *Kulturní náboženská a jazyková rozmanitost* deklaruje skutečnost, že Unie respektuje kulturní, náboženskou a jazykovou rozmanitost a je založen na čl. 6 Smlouvy o EU, čl. 151 odst. 1 a 4 Smlouvy o založení ES (resp. čl. 167 odst. 1 a 4 Smlouvy o fungování EU) atd.
- Článek 23 - *Rovnost žen a mužů* zaručuje rovnost mužů a žen ve všech oblastech včetně zaměstnání, práce a odměny za práci. Tato zásada však nebrání zachování nebo přijetí opatření poskytujících zvláštní výhody ve prospěch nedostatečně zastoupeného pohlaví. Ustanovení vychází z čl. 2 a 3 odst. 2 Smlouvy o založení ES (resp. čl. 3 Smlouvy o EU, čl. 8 a 157 odst. 1, 3, a 4 Smlouvy o fungování EU), čl. 20 Evropské sociální charty, atd.
- Článek 24 - *Práva dítěte* dává dětem právo na ochranu a péči nezbytnou pro jejich blaho. Mohou svobodně vyjadřovat své názory. V záležitostech které se jich dotýkají, se k těmto názorům musí přihlížet s ohledem na jejich věk a vyspělost (čl. 24 odst. 1). Při všech činnostech týkajících se dětí, musí být prvořadým hlediskem nejvlastnější zájem dítěte (čl. 24 odst. 2). Každé dítě má právo udržovat pravidelné osobní vztahy a přímý styk s oběma rodiči, ledaže by to bylo v rozporu s jeho zájmy (čl. 24 odst. 3). Tato práva vycházejí z Úmluvy o právech dítěte (1989), zejména čl. 3,9,12,13 a čl. 81 Smlouvy o fungování EU.

- Článek 25 - *Práva starších osob* zaručuje respekt Unie k právům starších osob na to, aby vedly důstojný a nezávislý život a podílely se na společenském a kulturním životě. Tento článek čerpá z čl. 23 Evropské sociální charty a čl. 24 a 25 Charty sociálních práv pracovníků Společenství.

Účastí na sociálním a kulturním životě je myšlena i politická účast a angažovanost.

- Článek 26 - *Začlenění osob se zdravotním pojištěním* deklaruje že, Unie uznává a respektuje právo osob se zdravotním postižením na opatření, jejichž cílem je zajistit jejich nezávislost, sociální a profesní začlenění a jejich účast na životě společnosti. Toto právo je založeno na čl. 15 Evropské sociální charty a také čerpá z bodu 26 Charty základních sociálních práv pracovníků Společenství.

2.6.5 Kapitola IV. - Solidarita

Čtvrtá část Listiny označené jako Hlava IV. - Solidarita obsahuje především ekonomická a sociální práva. V této souvislosti je nutno zdůraznit zvláště, že právě sociální a hospodářská práva se setkala s největšími obtížemi při začleňování do Listiny, jelikož jejich prosazování se setkává s různorodostí a odlišností sociálních a ekonomických podmínek, jež stále přetrvávají v členských státech EU.¹⁰²

- Článek 27 - *Právo pracovníka na informování a projednávání v podniku* zaručuje, že pracovníci nebo jejich zástupci musí mít na vhodných úrovních zaručeno právo na včasné informace a projednávání v případech a za podmínek, které stanoví Unie a vnitrostátní právní předpisy a zvyklosti. Toto ustanovení je předně obsaženo i v čl. 21 Evropské sociální charty, dále obsaženo v čl. 154,155 Smlouvy o fungování EU i v sekundárním právu EU např. směrnice 2002/14/ES,¹⁰³ 98/59/ES,¹⁰⁴ 2001/23/ES a 94/45/ES.¹⁰⁵

¹⁰² Šišková, N. (2008). Dimenze ochrany lidských práv v EU. 2. vydání. Praha : Linde Praha, s. 210.

¹⁰³ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/14/ES ze dne 11. března 2002, kterou se stanoví obecný rámec pro informování zaměstnanců a projednávání se zaměstnanci.

- Článek 28 - *Právo na kolektivní vyjednávání a akce* prohlašuje, že pracovníci a zaměstnavatelé nebo jejich příslušné organizace mají právo sjednávat a uzavírat na vhodných úrovních kolektivní smlouvy a v případě konfliktů zájmů vést kolektivní akce na obranu svých zájmů včetně stávků. Článek je založen především na čl. 6 Evropské sociální charty. Právo na kolektivní vyjednávání bylo konkretizováno i ESPLP vzhledem k čl. 11 Úmluvy, který obsahuje právo zakládat odbory.
- Článek 29 - *Právo na přístup ke službám zaměstnanosti* dává každému právo na bezplatné služby zaměstnanosti a je založen na čl. 1 odst. 3 Evropské sociální charty a čl. 13 Charty základních sociálních práv pracovníků Společenství.
- Článek 30 - *Ochrana v případě neoprávněného propuštění* zaručuje, že každý pracovník má v souladu s právem Unie a vnitrostátními právními předpisy a zvyklostmi právo na ochranu před neoprávněným propouštěním. Tento článek čerpá z čl. 24 Evropské sociální charty a sekundárního práva EU jako např. směrnice 2001/23/ES,¹⁰⁶ 80/978/EHS ve znění 2002/74/ES.¹⁰⁷
- Článek 31 - *Slušné a spravedlivé pracovní podmínky* obsahuje dva odstavce, kdy první z nich zaručuje právo pracovníka na pracovní podmínky respektující jeho zdraví, bezpečnost a důstojnost a je založen na směrnici

v Evropském společenství (Úřední věstník EU, č. L 80 z 23. 3. 2002).

¹⁰⁴ Směrnice Rady 98/59/ES ze dne 20. července 1998 o sblížení právních předpisů členských států týkajících se hromadného propouštění (Úřední věstník EU, č. L 255 z 12. 8. 1998).

¹⁰⁵ Směrnice Rady 94/45/ES ze dne 22. září 1994 o zřízení evropské rady zaměstnanců nebo vytvoření postupu pro informování zaměstnanců a projednání se zaměstnanci v podnicích působících na území Společenství a skupinách podniků působících na území Společenství (Úřední věstník EU, č. L 254 z 30. 9. 1994).

¹⁰⁶ Směrnice Rady 2001/23/ES ze dne 12. března 2001 o sblížení právních předpisů členských států týkajících se zachování práv zaměstnanců v případě převodů podniků, závodů nebo částí podniků nebo závodů (Úřední věstník EU, č. L 82 z 22. 3. 2001).

¹⁰⁷ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/74/ES ze dne 23. září 2002, kterou se mění směrnice Rady 80/987/EHS o sblížení právních předpisů členských států týkajících se ochrany zaměstnanců v případě platební neschopnosti zaměstnavatele (Úřední věstník EU, č. L 33 z 2. 2. 2002).

89/391/EHS,¹⁰⁸ čerpá z čl. 3 Sociální charty, čl. 2 a 26 Evropské sociální charty. Druhý odstavec pak dává každému pracovníku právo na stanovení maximální přípustné pracovní doby, na denní a týdenní odpočinek a na každoroční placenou dovolenou. Tento odstavec je založen na směrnici 93/104/ES,¹⁰⁹ čl. 2 Evropské sociální charty a bodu 8 Charty základních sociálních práv pracovníků Společenství.

- Článek 32 - *Zákaz dětské práce a ochrana mladých lidí při práci*, zakazuje dětskou práci, stanovuje, že minimální věk pro přijetí do zaměstnání nesmí být nižší než věk pro ukončení povinné školní docházky (čl. 32 odst. 1). Mladí lidé přijatí do práce musí práci vykonávat za podmínek odpovídajících jejich věku a musí být chráněni před hospodářským vykořisťováním a před jakoukoli prací, která by mohla ohrozit jejich bezpečnost, zdraví nebo tělesný, duševní, mravní nebo sociální vývoj nebo narušit jejich vzdělávání (čl. 32 odst. 2). Článek je jako celek založen na čl. 7 Evropské sociální charty a směrnici 94/33/ES¹¹⁰ a bodech 20 až 23 Charty základních práv pracovníků Společenství.
- Článek 33 - *Rodinný a pracovní život* garantuje rodině právní, hospodářskou a sociální ochranu v prvním odstavci, který je založen na čl. 16 Evropské sociální charty. V druhém odstavci zaručuje každému právo na ochranu před propuštěním z důvodu spojeného s mateřstvím, dále právo na placenou mateřskou dovolenou a na rodičovskou dovolenou po narození nebo osvojení dítěte, v zájmu zachování souladu mezi soukromím a pracovním životem. Druhý odstavec čerpá ze směrnice Rady 92/85/EHS,¹¹¹ 96/34/ES,¹¹² čl. 8 a 27 Evropské sociální charty.

¹⁰⁸ Směrnice Rady ze dne 12. června 1989 o zavádění opatření pro zlepšení bezpečnosti a ochrany zdraví zaměstnanců při práci (Úřední věstník EU, č. L 183 z 29. 6. 1989).

¹⁰⁹ Směrnice Rady 93/104/ES ze dne 23. listopadu 1993 o některých aspektech úpravy pracovní doby (Úřední věstník EU, č. L 307 z 13. 12. 1993).

¹¹⁰ Směrnice Rady 94/33/ES ze dne 22. června 1994 o ochraně mladistvých pracovníků (Úřední věstník EU, č. L 216 z 20. 8. 1994).

¹¹¹ Směrnice Rady 92/85/EHS ze dne 19. října 1992 o zavádění opatření pro zlepšení bezpečnosti a ochrany zdraví při práci těhotných zaměstnankyň a zaměstnankyň krátce po porodu nebo kojících zaměstnankyň (Úřední věstník EU, č. L 348 z 28. 11. 1992).

¹¹² Směrnice Rady 96/34/ES ze dne 3. června 1996, o rámcové dohodě o rodičovské dovolené uzavřené mezi organizacemi UNICE, CEEP a EKOS (Úřední věstník EU, č. L 145 z 19. 6. 1996).

- Článek 34 - *Sociální zabezpečení a sociální pomoc* obsahuje ustanovení ve třech odstavcích, přičemž první ujišťuje, že Unie uznává a respektuje nárok na přístup k dávkám sociálního zabezpečení a k sociálním službám zajišťující ochranu v takových případech, jako je mateřství, nemoc, pracovní úrazy, nezaměstnanost, závislost nebo stáří. Tato zásada je založena na čl. 153, 156 Smlouvy o fungování EU a čl. 12 Evropské sociální charty a bodu 10 Charty základních sociálních práv pracovníků Společenství. Druhý odstavec uznává práva každého, kdo oprávněně pobývá a pohybuje se uvnitř EU, má nárok na dávky sociálního zabezpečení a sociální výhody. Tento odstavec je založen na čl. 12 odst. 4 a čl. 13 odst. 4 Evropské sociální charty a bodu 2 Charty základních sociálních práv pracovníků Společenství, sekundárního práva EU jako např. nařízení č. 1408/71/EHS¹¹³ a č. 1612/68/EHS.¹¹⁴ Třetí odstavec pak deklaruje skutečnost, že Unie uznává a respektuje právo na sociální pomoc a pomoc v oblasti bydlení, jejichž cílem je zajistit, důstojnou existenci pro všechny, kdo nemají dostatečné prostředky a to za účelem boje proti sociálnímu vyloučení a chudobě. Třetí odstavec má svůj původ v čl. 13, 30 a 31 Evropské sociální charty a bodu 10 Charty základních sociálních práv pracovníků Společenství.
- Článek 35 - *Ochrana zdraví* přisuzuje každému právo, na přístup k preventivní zdravotní péči a na zdravotní péči v souladu s vnitrostátními právními předpisy a zvyklostmi se zdůrazněním zajištění vysokého stupně ochrany lidského zdraví při provádění politik a činností EU. Zásady stanovené v tomto článku jsou založeny na čl. 152 Smlouvy o založení ES (resp. čl. 168 Smlouvy o fungování EU) a čl. 11 a 13 Evropské sociální charty.

¹¹³ Nařízení Rady 1408/71/ES ze dne 14. června 1971 o uplatňování systémů sociálního zabezpečení na zaměstnané osoby, osoby samostatně výdělečně činné a jejich rodinné příslušníky pohybující se v rámci Společenství (Úřední věstník ES, č. L 149 z 5. 7. 1971).

¹¹⁴ Nařízení Rady č. 1612/68/EHS ze dne 15. října 1968 o volném pohybu pracovníků uvnitř Společenství (Úřední věstník ES, č. L 257 z 19. 10. 1968).

- Článek 36 - *Přístup ke službám obecného hospodářského zájmu* zabezpečuje, že Unie uznává a respektuje přístup ke službám obecného hospodářského zájmu tak, jak je stanoven vnitrostátními předpisy, s cílem podpořit sociální a územní soudržnost v souladu se Smlouvami. Ustanovení je v souladu s čl. 14 Smlouvy o fungování EU.
- Článek 37 - *Ochrana životního prostředí (čl. 37)* specifikuje ochranu životního prostředí tak, že vysoká ochrana životního prostředí a zvyšování jeho kvality musí být začleněny do politik Unie v souladu se zásadou udržitelného rozvoje. Tento článek je založen na čl. 2, 6 a 174 Smlouvy o založení ES (resp. čl. 3 odst. 3 Smlouvy o EU a čl. 11 a 191 Smlouvy o fungování EU) a ústav některých členských států.
- Článek 38 - *Ochrana spotřebitele* deklaruje, že v politikách Unie je zajištěna vysoká úroveň ochrany spotřebitele, přičemž článek vychází z čl. 169 Smlouvy o fungování EU.

2.6.6 Kapitola V. - Občanská práva

V páté části Listiny označené jako Hlava V. – Občanská práva. Z názvu samotného je již patrné, že některá tato práva by neměla být absolutní, vztahujícími se na všechny, jelikož se nejedná o principy a hodnoty stojící nad právem a nadstátním seskupením, ale adresované pouze těm, kterým náleží status evropského občanství. Naopak, některá další práva Listina přiznává i osobám z třetích států. Proto lze při posouzení této úpravy mluvit o značné velkorysosti Listiny.¹¹⁵

- Článek 39 - *právo volit a být volen ve volbách do Evropského parlamentu* deklaruje každému občanu Unie volit a být volen ve volbách do Evropského parlamentu v členském státě, v němž má bydliště, za stejných podmínek

¹¹⁵ Šišková, N. (2008). Dimenze ochrany lidských práv v EU. 2. vydání. Praha : Linde Praha, s. 212.

jako státní příslušníci tohoto státu (čl. 39 odst. 1). Tento článek odpovídá ustanovení čl. 20 odst. 2 Smlouvy o fungování EU a uplatňuje se za podmínek stanovených ve Smlouvách v souladu s čl. 52 Listiny. Druhý odstavec pak odpovídá čl. 14 odst. 3 Smlouvy o EU.

- Článek 40 - *právo volit a být volen v obecných volbách* je konkretizován ustanovením, které dává každému občanu Unie právo volit a být volen v obecních volbách v členském státě, v němž má bydliště, za stejných podmínek jako státní příslušníci tohoto státu. Článek odpovídá právu zaručenému v čl. 20 odst. 2 Smlouvy o fungování EU, přičemž je uplatňován v souladu s čl. 52 odst. 2 Listiny.
- *Článek 41 - Právo na řádnou správu* garantuje každému právo na to, aby jeho záležitosti byly orgány, institucemi a jinými subjekty Unie řešeny nestranně, spravedlivě a v přiměřené lhůtě (čl. 41 odst. 1). Druhý odstavec tohoto článku pak toto právo specifikuje jako právo každého být vyslechnut před přijetím jemu určeného individuálního opatření, které by se jej mohlo nepříznivě dotknout (čl. 41 odst. 2 písm. a), právo každého na přístup ke spisu, který se jej týká, při respektování oprávněných zájmů důvěrnosti a profesního a obchodního tajemství (čl. 41 odst. 2 písm. b) se zdůrazněním povinnosti správních orgánů odůvodňovat svá rozhodnutí (čl. 41 odst. 2 písm. c). První dva odstavce mají svůj původ v judikatuře ESD např. rozsudek č. 222/86 ve věci *Union nationale des entraîneurs et cadres techniques professionnels du football (Unectef) proti Georgesi Heylensovi a dalším* (1987),¹¹⁶ rozsudek č. 374/87 ve věci *Orkem vs. Komise* (1989),¹¹⁷ rozsudek č. C-269/90 ve věci *Technische Universität München proti Hauptzollamt München-Mitte* (1991).¹¹⁸ Povinnost podat odůvodnění je dána čl. 296 Smlouvy o fungování EU. Třetí odstavec pak obsahuje ustanovení, podle kterého má každý právo na to, aby mu Unie v souladu s obecnými zásadami společnými právním řádům členských států nahradila

¹¹⁶ Rozsudek ESD č. 222/86 ve věci *Union nationale des entraîneurs et cadres techniques professionnels du football (Unectef) proti Georgesi Heylensovi a dalším* (1987).

¹¹⁷ Rozsudek ESD č. 374/87 ve věci *Orkem proti Komisi* (1989).

¹¹⁸ Rozsudek ESD č. C-269/90 ve věci *Technische Universität München proti Hauptzollamt München-Mitte*. (1991).

škodu způsobenou jejími orgány nebo jejími zaměstnanci při výkonu jejich funkce, přičemž toto právo již zaručuje čl. 340 Smlouvy o fungování EU s tím, že toto právo je vykonáváno v souladu s čl. 52 odst. 2 Listiny. Podle čtvrtého odstavce se může každý obracet na orgány Unie v jednom z jazyků Smluv a musí obdržet ve stejném jazyce.

- Článek 42 - *Právo na přístup k dokumentům* zaručuje každému občanu Unie, každé fyzické osobě s bydlištěm nebo právnické osobě se sídlem v členském státě přístup k dokumentům orgánů, institucí a jiných subjektů Unie. Tento článek je převzat z čl. 255 Smlouvy o založení ES a později přijatého nařízení ES č. 1049/2001¹¹⁹ s tím, že právo je uplatňováno v souladu s čl. 52 odst. 2 Listiny.
- Článek 43 - *Evropském veřejném ochránce práv* zaručuje každému občanu Unie, fyzické osobě s bydlištěm nebo právnické osobě se sídlem v členském státě právo obracet se na evropského veřejného ochránce práv v případě nesprávného úředního postupu orgánů, institucí nebo jiných subjektů Unie s výjimkou ESD při výkonu jeho pravomocí. Právo je zaručeno již čl. 20 a 228 Smlouvy o fungování EU s tím, že právo je uplatňováno v souladu s čl. 52 odst. 2 Listiny.
- Článek 44 - *Petiční právo* garantuje každému občanu Unie, fyzické osobě s bydlištěm nebo právnické osobě se sídlem v členském státě petiční právo k Evropskému parlamentu. Toto právo je zaručeno čl. 20 a 227 Smlouvy o fungování EU s tím, že právo je uplatňováno v souladu s čl. 52 odst. 2 Listiny.
- Článek 45 - *Volný pohyb a pobyt* zaručuje každému občanu Unie volný pohyb a pobyt na území členských států (čl. 45 odst. 1), přičemž toto právo je právem zaručeným čl. 20 odst. 2 písm. a) Smlouvy o fungování EU a rozsudkem ESD č. C-413/99 ve věci Baumbast a R proti Secretary of State for the Home Department (2002).¹²⁰ Druhý odstavce článku stanoví, že

¹¹⁹ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1049/2001 ze dne 30. května 2001 o přístupu veřejnosti k dokumentům Evropského parlamentu, Rady a Komise (Úřední věstník EU, č. L 145 z 31. 5. 2001).

¹²⁰ Rozsudek ESD č. C-413/99 ve věci Baumbast a R proti Secretary of State for the Home

volný pohyb a pobyt může být přiznán i státním příslušníkům třetích zemí, kteří oprávněně pobývají na území členského státu (čl. 45 odst. 2). Tuto pravomoc svěřuje Unii již čl. 77, 78 a 79 Smlouvy o fungování EU.

- Článek 46 - *Diplomatická a konzulární ochrana* obsahuje ustanovení, podle kterého má každý občan Unie na území třetí země, kde členský stát, jehož je státním příslušníkem, nemá své zastoupení, právo na diplomatickou a konzulární ochranu kterýmkoli členským státem za stejných podmínek jako státní příslušníci tohoto státu. Právo zaručené tímto článkem odpovídá čl. 20 Smlouvy o fungování EU s tím, že právo je uplatňováno v souladu s čl. 52 odst. 2 Listiny.

2.6.7 Kapitola VI. - Soudnictví

Šestá část Listiny označená jako Hlava VI. – Soudnictví obsahuje záruky, které jsou příznačné pro právní stát. V uvedené části Listiny se setkáváme s rektifikací klasických procesních zásad, jako např. *ne bis in idem*, právo na spravedlivý proces.¹²¹

- Článek 47 - *právo na účinnou právní ochranu a spravedlivý proces* zaručuje každému, jehož práva a svobody zaručené právem Unie byly porušeny, právo na prostředek účinné ochrany (čl. 47 pododst. 1). Každý má také právo, aby jeho věc byla projednána spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem (čl. 47 pododst. 2). Tento pododstavec má stejné znění, jako čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Bezplatná právní pomoc se poskytuje všem, kdo mají nedostatečné prostředky, pokud je to nezbytné k zajištění účinného přístupu ke spravedlnosti (čl. 47 pododst. 3). Tento pododstavec je v souladu s judikaturou ESPLP. Celý tento článek vychází z čl. 13 Úmluvy s tím, že Unie poskytuje tomuto ustanovení širší ochranu, neboť judikatura ESD zaručuje navíc právo na účinnou soudní

Department. (2002).

¹²¹ Šišková, N. (2008). *Dimenze ochrany lidských práv v EU*. 2. vydání. Praha : Linde Praha, s. 216-217.

ochranu v rozsudku č.222/84 ve věci (1986)¹²² a rozsudku č. C-97/91 ve věci Oleificio Borelli SpA proti Komisi ES (1992).¹²³

- Článek 48 - *Presumpce nevinny a právo na obhajobu* obsahuje dva odstavce, přičemž první z nich deklaruje, že každý obviněný se považuje za nevinného, dokud jeho vina nebyla prokázána zákonným způsobem. Druhý odstavec zaručuje každému obviněnému právo na obhajobu. Ustanovení má stejné znění jako čl. 6 odst. 2 a 3 Úmluvy a proto má v souladu s čl. 52 odst. 3 Listiny stejný smysl a rozsah.
- Článek 49 - *Zásady zákonnosti a přiměřenosti trestných činů a trestů* obsahuje tři odstavce, podle kterých nikdo nesmí být odsouzen za jednání nebo opomenutí, které v době, kdy bylo spácháno, nebylo podle vnitrostátního nebo mezinárodního práva trestným činem. Rovněž nesmí být uložen trest přísnější, než jaký bylo možno uložit v době spáchání, stanoví zákon mírnější trest, uloží se tento mírnější trest (čl. 49 odst. 1), s tím, že tento článek nebrání souzení a potrestání za jednání nebo opomenutí, které v době, kdy bylo spácháno, bylo trestné podle obecných zásad uznávaných mezinárodním společenstvím (čl. 49 odst. 2). Oba tyto odstavce jsou téměř stejné jako ustanovení čl. 7 Úmluvy, pouze termín „civilizovanými národy“ je nahrazen v Listině souslovím „mezinárodním společenstvím“ a uplatňují tradiční zásadu zákazu zpětného uplatňování trestů, která je zde uplatněna spolu s retroaktivitou mírnějšího trestu původem z čl. 15 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech. Třetí odstavec pak zaručuje, že výše trestu nesmí být nepřiměřená trestnému činu (čl. 49 odst. 3) a jeho původem je obecná zásada přiměřenosti mezi tresty a trestnými činy z ústavních tradic členských států a judikatury ESD.
- Článek 50 - *Právo nebýt dvakrát trestně stíhán nebo trestán za stejný trestný čin* zaručuje, že nikdo nesmí být stíhán nebo potrestán v trestním řízení za čin, za který již byl v Unii osvobozen nebo odsouzen konečným trestním rozsudkem podle zákona. Původ tohoto práva je jednak v obdobném

¹²² Rozsudek ESD č.222/84 ve věci Marguerite Johnston proti Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary (1986).

¹²³ Rozsudek č. C-97/91 ve věci Oleificio Borelli SpA proti Komisi Evropských společenství (1992).

ustanovení čl. 7 Úmluvy a jednak v pravidle Unie „non bis in idem“, které zakazuje kumulaci dvou sankcí stejného druhu konkretizovaném judikaturou ESD např. rozsudek č. 18/65 ve věci Gutmann vs. Komise (1966).¹²⁴ Pravidlo „non bis in idem“ platí i mezi soudními pravomocemi více členských států.

2.6.8 Kapitola VII. – Obecná ustanovení

Sedmá část Listiny označená jako Hlava VII. – obecná ustanovení, vymezuje oblast použití Listiny, rozsah a výklad jednotlivých práv v Listině obsažených.

- Článek 51 - *oblast použití* určuje, že ustanovení listiny jsou při dodržení zásady subsidiarity určena orgánům, institucím a jiným subjektům Unie, a dále členským státům, výhradně pokud uplatňují právo Unie. Respektují proto práva, dodržují zásady a podporují jejich uplatňování v souladu se svými pravomocemi při zachování mezí pravomocí, které jsou Unii svěřeny ve Smlouvách (čl. 51 odst. 1). Toto ustanovení bylo vypracováno v souladu s čl. 6 odst. 2 Smlouvy o EU, podle kterého Unie musí respektovat základní lidská práva v souladu s mandátem daným Evropskou radou na zasedání v Kolíně nad Rýnem. Judikatura ESD pak deklaruje, že pro členské státy je závazný požadavek respektovat základní lidská práva pouze v případě, jednájí li v oblasti působnosti Unie, viz. rozsudek č. 5/88 ve věci Hubert Wachauf proti Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft (1989),¹²⁵ rozsudek č. C-309/96 ve věci Daniele Annibaldi proti Sindaco del Comune di Guidonia a Presidente Regione Lazio (1997).¹²⁶ Druhý odstavec článku pak ujišťuje, že Listina nerozšiřuje oblast působnosti práva Unie nad rámec pravomocí Unie, ani nevytváří žádnou novou pravomoc či úkol pro Unii, ani nemění pravomoc a úkoly stanovené ve Smlouvách. Dle Výkladu k Listině tedy základní práva zaručená v Unii nemají jiný účinek než

¹²⁴ Rozsudek ESD č. 18/65 ve věci Gutmann vs. Komise (1966).

¹²⁵ Rozsudek ESD č. 5/88 ve věci Hubert Wachauf proti Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft (1989).

¹²⁶ Rozsudek ESD č. C-309/96 ve věci Daniele Annibaldi proti Sindaco del Comune di Guidonia a Presidente Regione Lazio (1997).

v rámci pravomocí stanovených Smlouvami. Z toho vyplývá, že povinnost podle druhé věty odstavce 1, která ukládá orgánům Unie prosazovat zásady stanovené v Listině, může existovat pouze v mezích těchto pravomocí.

- Článek 52 - *rozsah a výklad práv a zásad* stanoví, že každé omezení výkonu práv a svobod uznaných touto listinou musí být stanoveno zákonem a respektovat podstatu těchto práv a svobod. Při dodržení zásady proporcionality mohou být omezení zavedena pouze tehdy, pokud jsou nezbytná a pokud skutečně odpovídají cílům obecného zájmu, které uznává Unie, nebo potřebě ochrany práv a svobod druhého (čl. 52 odst. 1). Tento odstavec článku 52 je založen na judikatuře ESD např. rozsudek č. C-292/97 ve věci Kjell Karlsson a další, který stanoví možnost omezení výkonu základních práv, pokud toto omezení nepředstavuje vzhledem ke sledovaným cílům nepřiměřené a neopodstatněné omezování ohrožující samu podstatu těchto práv. Odkaz na obecné zájmy uznávané Unií zahrnuje cíle uvedené v čl. 3 Smlouvy o EU.

Přípustná omezení základních práv jsou možná fakticky nejen z důvodu obecného zájmu v členských státech (veřejná bezpečnost, veřejný pořádek, veřejné zdraví a další důvody), ale rovněž z důvodu obecného zájmu EU.¹²⁷

Práva uznávaná touto Listinou, jež jsou podrobněji uvedena ve smlouvách, jsou vykonávána za podmínek a v mezích v nich stanovených (čl. 52 odst. 2). Odstavec 2 odkazuje na práva, která již byla výslovně zaručena Smlouvou o založení ES (zejména práva vyplývající z občanství Unie).

Pokud tato Listina obsahuje práva odpovídající právům zaručeným Úmluvou, jsou smysl a rozsah těchto práv stejný jako ty, které jim přikládá uvedená Úmluva. Toto ustanovení nebrání tomu, aby právo Unie poskytovalo ochranu širší (čl. 52 odst. 3). Tento odstavec má zajistit soulad

¹²⁷ Pikna, B. (2006) Mezinárodní terorismus a bezpečnost Evropské unie (právní náhled). Praha : Linde Praha, s. 259.

mezi Listinou a Úmluvou stanovením výkladových pravidel. Důležité je, že odkaz na Úmluvu zahrnuje i její protokoly a smysl a rozsah zaručených práv jsou určeny nejen zněním Úmluvy a Protokolů, ale i judikaturou ESPLP.

Pokud tato Listina uznává základní práva, která vyplívají z ústavních tradic společných členským státům, musí být tato práva vykládána v souladu s těmito tradicemi (čl. 52 odst. 4).

- Článek 53 - *úroveň ochrany* říká, že žádné ustanovení Listiny nesmí být vykládáno jako omezení nebo narušení lidských práv a základních svobod, které v oblasti své působnosti uznávají právo Unie, mezinárodní právo a mezinárodní smlouvy, jejichž stranou je Unie nebo všechny členské státy, včetně Úmluvy a ústavy členských států.

Cílem tohoto ustanovení je zachovávat úroveň ochrany, kterou nyní poskytují ve své oblasti působnosti právo Unie, vnitrostátní a mezinárodní právo. Kvůli jejímu významu se uvádí odkaz na Úmluvu.

- Článek 54 - *zákaz zneužití práv* stanoví, že žádné ustanovení Listiny nesmí být vykládáno tak, jako by dávalo jakékoli právo vyvíjet činnost nebo dopustit se činu zaměřeného na zmaření kteréhokoli z práv a svobod uznaných v této Listině nebo na jejich omezení ve větším rozsahu, než tato Listina stanoví. Toto ustanovení odpovídá čl. 17 Úmluvy.

2.7 Výjimky z Listiny pro Polsko a Spojené království

Pokud jde o Velkou Británii, tak motivací k vyjednání výjimky byla především obava z toho, že Listina se stane součástí primárního práva EU a mohla by prostřednictvím ESD posílit kompetence EU v oblasti průmyslové, pracovní a sociální legislativy. Článek 28 Listiny dává pracovníkům a zaměstnavatelům či jejich příslušným organizacím v souladu s právem EU, vnitrostátními předpisy a zvyklostmi právo sjednávat a uzavírat na příslušných úrovních kolektivní smlouvy a v případě střetu zájmů vést kolektivní akce na obranu svých zájmů, včetně stávky. Ve Spojeném království však právo na stávku

neexistuje. Spojené království bylo také znepokojeno začleněním sociálních a ekonomických práv do stejného dokumentu, který pojednává také o občanských a politických právech s odůvodněním, že občanská a politická práva nevyžadují zdroje od státu, avšak ekonomická a sociální práva takové zdroje naopak vyžadují. Dalším problémem bylo pro Spojené království výklad ustanovení čl. 30 Listiny, tedy ochrana před neoprávněným propuštěním.¹²⁸

Pokud jde o Polsko oficiálně uváděná motivace pro přistoupení k výjimce Spojeného království byla obava, že by EU mohla aplikovat své morální standardy na polské právo a byl by také dán nástroj německým občanům, kteří požadují půdu v západních oblastech Polska, což by mohlo vést k žalobám na vydání půdy. Avšak situace byla malinko jiná, protože mezi klíčové aktéry v Polsku patří především církve, bylo těžištěm obav především ustanovení, které se týká rodinných práv a diskriminace. Polská církev měla především obavy o posílení práv homosexuálních menšin, ke kterým i většinová společnost zastává zatím rezervovaný postoj. Široce definované principy nediskriminace společně s nedostatečnou definicí sňatku v právu EU by mohly umožnit homosexuálním partnerům požadovat stejný přístup k adopcím, institucionalizaci partnerství, sociální a ekonomické výhody. Dalším důvodem byla obava, že by ženy mohly požadovat volný přístup k antikoncepci a také právo na potrat. Takováto interpretace by se však dostala do kolize s polským právem, které velmi přísně omezuje možnost potrat podstoupit.¹²⁹

Výjimka z Listiny byla vyjednána Spojeným královstvím v červnu 2007 na summitu Evropské rady v červnu roku 2007, přičemž Polsko se k výjimce připojilo až později tedy v září 2007. Podoba výjimky byla protokol č. 30 o uplatňování Listiny v Polsku a ve Spojeném království,¹³⁰ který byl připojen k zakládacím smlouvám a je jejich nedílnou součástí. Protokol vstoupil v platnost společně s Lisabonskou smlouvou. Jeho cílem ovšem není vyloučit aplikaci Listiny na území těchto států, ale pouze upřesnit výklad těch jejích ustanovení, která nejsou jednoznačná a mohla by být předmětem

¹²⁸ Podrobněji srov. Tomanová K, *Výjimky z Listiny základních práv evropské unie*: diplomová práce. Brno, 2010. s. 51 - 57. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Ivo Pospíšil.

¹²⁹ Tamtéž, s. 63 – 71.

¹³⁰ Protokol (č. 30) o uplatňování Listiny základních práv Evropské unie v Polsku a Spojeném království (Úřední věstník EU C 115/313, 9. 5. 2008).

výkladu ESD či členských států.¹³¹ Protokol č. 30 v prvním článku potvrzuje, že Listina nerozšiřuje pravomoci ESD ani vnitrostátních soudů shledat právní a další předpisy uvedených zemí v nesouladu s právy v Listině. Navíc odstavec druhý přináší ujištění, že Listina nezakládá vymahatelná práva v uvedených zemích, pokud nejsou stanovena v jejich vnitrostátním právu. Druhý článek deklaruje, že v případech kdy Listina odkazuje na vnitrostátní právní úpravu, se vztahuje se toto ustanovení na obě země pouze v tom rozsahu, který je obsažen v právních řádech těchto zemí.

Protokol č. 30 je spíše politickou zárukou než klasickou výjimkou, avšak pro Polsko a Spojené království přináší protokol důležitou jistotu, neboť je připojen k zakládacím smlouvám EU a proto je potřeba na něj hledět jako na mezinárodní smlouvu.¹³² Někdy bývá protokol přirovnáván k fantazijnímu řešení fantazijního problému, neboť Listina zřejmě nepředstavuje vážnou hrozbu pro britské pracovní ani polské rodinné uspořádání.¹³³

2.8 Výjimky z Listiny pro ČR

Jak již bylo řečeno v kapitole 2.4 Václav Klaus, se obával především prolomení tzv. Benešových dekretů. Benešovi dekrety z roku 1945-1946 legalizovaly vysídlení Rakušanů, Maďarů a Němců po druhé světové válce z tehdejšího Československa, s tím, že vysídlení občané mohli při odsunu odvést pouze majetek, který dokázali unést. Jenom tzv. sudetských Němců bylo tímto způsobem vysídleno na 2,9 milionu. Vzhledem k tomu, že sudetští Němci vysídlení stále pokládají za křivdu, i Václav Klaus se obával přiznání majetkových nároků vysídlených sudetských Němců po druhé světové válce. Neboť Listina deklaruje, že každý má právo vlastnit zákonně nabytý majetek, užívat jej, nakládat s ním a odkazovat jej a že, nikdo nesmí být zbaven svého majetku s výjimkou veřejného

¹³¹ *Internetové stránky MZV, Protokol o uplatňování Listiny základních práv EU v Polsku a Spojeném království. [cit. 2011-6-6.]. Dostupný z http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/evropska_unie/pravo_evropske_unie/aktualni_novely_primarniho_prava_eu/lisabonska_smlouva/protokol_o_uplatnovani_listiny.html*

¹³² Podrobněji viz. Šturma, P. (2010). Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv. 3. doplněné vydání. Praha : Linde Praha, s. 59-60.

¹³³ Tomanová K, *Výjimky z Listiny základních práv evropské unie*: diplomová práce. Brno, 2010. s. 57, 58. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Ivo Pospíšil. citováno dle: Fletcher, M. (2009). Schengen, the European Court of Justice and Flexibility Under the Lisbon Treaty: Balancing the United Kingdom's 'Ins' and 'Outs', *European Constitutional Law Review*, s. 71–98.

zájmu, v případech a za podmínek, které stanoví zákon, a při poskytnutí spravedlivé náhrady v přiměřené lhůtě,¹³⁴ a že, je zakázáno hromadné vyhoštění,¹³⁵ přičemž skrze soudy EU bude nově možné obcházet soudy české.¹³⁶

Další obava odpůrců Lisabonské smlouvy vzešla i z dosud platného tzv. Amnestijního zákona.¹³⁷ Zjednodušeně lze říci, že tento zákon mimo jiné stanoví že, jednání, k němuž došlo v době od 30. září 1938 do 28. října 1945 a jehož účelem bylo přispět k boji o znovunabytí svobody Čechů a Slováků nebo které směřovalo ke spravedlivé odplatě za činy okupantů nebo jejich pomahačů, není bezprávné ani tehdy, bylo-li by jinak podle platných předpisů trestné.

Michal Petřík (poradce prezidenta Klause) dovozuje, že pokud Listina je součástí Lisabonské smlouvy, která ratifikována a tedy pro ČR právně závazná, pak podle čl. 10 Ústavy ČR platí, že stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva. Nelze tedy vyloučit, že výše citovaný princip nepřípustnosti vyvlastnění bez spravedlivé náhrady v přiměřené lhůtě bude mít přednost před jakýmkoliv principem obsaženým v našich poválečných zákonech, které dnes navíc mají sílu pouhého (ne-ústavního) zákona. Odpůrci Lisabonské smlouvy měli obavu, že ESD bude moci zkoumat vnitrostátní právo členských zemí a uznat ho pak v nesouladu s právem EU.

Tomáš Břicháček (ale i další odborníci) se naopak domnívá, že lidská práva mají své místo v EU již delší dobu, byť pouze ve formě obecných zásad, navíc systém ochrany Rady Evropy (který je jak jsem již zmínil do značné míry inspirací ESD), který je dostatečný, již jednou Benešovi dekrety zkoumal a shledal tento problém jako časově mimo působnost ESPLP. Domnívá se tedy, že příslušné dekrety prezidenta republiky nespádají do časové působnosti práva EU, a tedy ani Listiny, protože byly vydány a zrealizovány téměř 60 let před vstupem ČR do EU v polovině minulého století.¹³⁸

¹³⁴ Listina základní práv Evropské unie čl. 17 (2010/C 83/02) (Úřední věstník EU C 83/389, 30. 3. 2010).

¹³⁵ Listina základní práv Evropské unie čl. 19 (2010/C 83/02) (Úřední věstník EU C 83/389, 30. 3. 2010).

¹³⁶ Břicháček, T. *Jaký je skutečný obsah a význam české výjimky z „Lisabonu“*. *Politicko společenské revue centra pro studium demokracie a kultury*. [cit. 2011-6-20]. Dostupný z [www :
http://www.revuepolitika.cz/clanky/1208/jaky-je-skutecny-obsah-a-vyznam-ceske-vyjimky-z-lisabonu](http://www.revuepolitika.cz/clanky/1208/jaky-je-skutecny-obsah-a-vyznam-ceske-vyjimky-z-lisabonu)

¹³⁷ Zákon č. 115/1946 Sb. o právnosti jednání souvisejících s bojem o znovunabytí svobody Čechů a Slováků.

¹³⁸ Petřík, M. *Riziko právně závazné Listiny základních práv EU*. *Politicko společenské revue centra pro studium demokracie a kultury*. [cit. 2011-6-20]. Dostupný z [www :
http://www.revuepolitika.cz/clanky/1204/riziko-pravne-zavazne-listiny-zakladnich-prav-eu](http://www.revuepolitika.cz/clanky/1204/riziko-pravne-zavazne-listiny-zakladnich-prav-eu)

Přesto byla na poslední chvíli nakonec vyjednána vládou na popud prezidenta Klause výjimka z Listiny na zasedání Evropské rady v Bruselu dne 29. a 30. října 2009. V dokumentu „Evropská rada v Bruselu 29. a 30. října“ je výjimka tohoto znění obsažena v příloze I – Protokol o uplatňování Listiny v ČR,¹³⁹ který obsahuje tři krátké články. První článek deklaruje, že protokol 30 o uplatňování Listiny v Polsku a Spojeném království se použije i na ČR, druhý článek zaručuje, že název, preambule a normativní část protokolu č. 30 se pozměňují tak, aby se vztahovaly i na ČR a třetí článek potvrzuje že, protokol se připojuje ke Smlouvě o EU a Smlouvě o fungování EU.

Česká výjimka ve formě přistoupení k protokolu č. 30 je stejně jako samotný protokol č. 30 spíše politickou garancí nežli relevantním právním nástrojem, neboť v tomto případě by i bez výjimky k prolomení Benešových dekretů Listinou nedošlo. Vstup v platnost protokolu č. 30 ovšem nastane, až v okamžiku uzavření první další přístupové smlouvy s prvním dalším státem.

2.9 Aplikace Listiny

V prvé řadě je třeba si uvědomit, že dopady Listiny již bylo možno pozorovat v době její právní nezávanosti, neboť už v té době musela být logicky inspirací pro orgány a instituce EU. Listina se v době právní nezávanosti pozvolna začala objevovat ve stanoviscích generálních advokátů ESD, v rozsudcích ESD, ve stanoviscích Komise atd.

Dnes je ovšem Listina součástí právního řádu EU, a to především díky tomuto ustanovení Lisabonské smlouvy:

„Unie uznává práva, svobody a zásady obsažené v Listině základních práv Evropské unie ze dne 7. prosince 2000, ve znění upraveném dne 12. prosince 2007 ve Štrasburku, jež má stejnou právní sílu jako Smlouvy. Listina nijak nerozšiřuje pravomoci Unie vymezené ve Smlouvách. Práva, svobody a zásady obsažené v Listině se vykládají v souladu s obecnými ustanoveními v hlavě VII Listiny, jimiž se řídí její výklad a použití, a s

¹³⁹ Dokument Evropské Rady č.15265/1/09 REV 1, Evropská Rada v Bruselu 29. a 30. října 2009 (Věcný rejstřík dokumentů rady).

*náležitým přihlédnutím k vysvětlením zmíněným v Listině, jež uvádějí zdroje těchto ustanovení.*¹⁴⁰

Proto je situace poněkud složitější, neboť je třeba si uvědomit, že Listina je součástí primárního práva EU, vztahuje se na ní tedy princip přímého účinku? Je třeba se tedy zamyslet, zda ustanovení Listiny splňují podmínky judikátu ESD ve věci Van Gen den Loos.¹⁴¹

Judikát Van Gen den Loos se však zcela bezvýhradně na Listinu nevztahuje. Lze říci, že práva vycházející z Úmluvy jsou ty, na které se vztahuje princip přímého účinku. Složitější je pak situace u práv sociálních, neboť tato práva mají různou právní povahu. Některá ustanovení obsahují konkrétní subjektivní práva. Ostatní sociální práva však tvoří programové zásady a ty musí být interkorporovány do vnitrostátních právních řádů členských států a nelze se jich tedy přímo dovolávat. Rozdíl mezi právy a zásadami obsahuje i přímo ustanovení Listiny, když deklaruje, že orgány Unie respektují práva, dodržují zásady (čl. 51 odst. 1). Lze tedy vydedukovat, že přímé účinky se týkají spíše jen práv nikoli zásad.¹⁴²

Princip přímého účinku však pravděpodobně lze aplikovat před vnitrostátním soudem členského státu, avšak za splnění jak výše uvedené podmínky, tedy pokud jde o takové ustanovení Listiny na které, se princip přímého účinku vztahuje. Druhou podmínkou je ustanovení samotné Listiny v čl. 51 odst. 1, které její aplikaci omezuje na případy, kdy ustanovení Listiny jsou při dodržení zásady subsidiarity určena orgánům, institucím a jiným subjektům Unie a dále členským státům, výhradně pokud uplatňují právo Unie. Skutečností je, že případů, které by splnily výše uvedené podmínky jistě nebude mnoho. V úvahu přichází dovolání Listiny před vnitrostátním soudem za účelem neaplikace vnitrostátního předpisu, který však provádí právo EU (transportuje směrnici EU).¹⁴³ Jako pravděpodobné se jeví spíše žádosti o posouzení předběžné otázky vnitrostátních soudů v souvislosti s Listinou v konkrétních případech. I tak ESD se zatím

¹⁴⁰ Čl. 6 odst. 1 konsolidovaného znění Smlouvy o fungování Evropské unie, čl. (Úřední věstník EU, C 83/47, 30. 3. 2010).

¹⁴¹ Rozsudek ESD č. 26/62 ve věci Van Gen den Loos (1962).

¹⁴² Podrobněji viz. Šturma, P. (2010) Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv. 3. doplněné vydání. Praha : Linde Praha, s. 62-63.

¹⁴³ Král, R. (2010). Prameny práva EU ve světle Lisabonské smlouvy. *Iuridica*, č. 3, s. 22.

k využití principu přímého účinku v souvislosti s Listinou staví spíše skepticky viz. usnesení ESD č. C-361/07 ve věci Olivier Polier proti Najar EURL (2008).¹⁴⁴

Možností k prosazení základních práv je tedy ESD. I tak nemá jednotlivec snadné postavení neboť má možnost pouze výběru taxativně stanovených druhů žalob k ESD. Jedná se o

- žalobu na neplatnost, kde však jednotlivec musel splnit podmínku aktivní legitimace, tedy musel prokázat, že se jej rozhodnutí přímo individuálně dotýká. Tuto podmínku ESD zkoumal velmi důsledně, dále pak zkoumá, zda jsou důvody k neplatnosti tohoto rozhodnutí (aktu, nařízení, apd.). Lisabonská smlouva ve snaze změkčit podmínky aktivní legitimace jednotlivec umožňuje podat jednotlivci žalobu na neplatnost v případech rozhodnutí, která nevyžadují přijetí prováděcích opatření.¹⁴⁵
- žaloba na nečinnost, požaduje naopak prokázání poškození jednotlivec v souvislosti s nečinností instituce EU, ve smyslu nutnosti přijetí (vydání) určitého aktu, který se příslušného jednotlivce individuálně dotýká. Navíc je žaloba možná pouze v případě, že příslušný orgán byl k vydání aktu vyzván.
- žaloba na náhradu škody pak požaduje k prokázání aktivní legitimace jednotlivec pouze v případě protiprávního stavu i ve smyslu pouhého opomenutí instituce EU na poli komunitárního práva, za současné podmínky vzniku škody jednotlivci.

Na tomto místě je vhodné rovněž připomenout, že možnosti využití výše uvedených žalob na neplatnost a nečinnost mají i orgány EU jako Komise, Rada EU, Evropský parlament, Evropská centrální banka.

Zcela jistě ovšem právní závaznost Listiny bude mít dopad na to, že se stane výchozím bodem a inspirací pro postupnou tvorbu ostatních sekundárních pramenů práva EU, ve kterých budou ustanovení Listiny konkretizována a rozvedena. I ty pak budou postupně prostupovat do právních řádů členských států a judikatury. Celkem běžné jsou již odvolávky stěžovatelů na ustanovení Listiny ve stížnostech k Nejvyššímu správnímu soudu a k soudu Ústavnímu. Skutečnost, že tyto dva soudy v ČR již přistupují k Listině s určitým

¹⁴⁴ Usnesení ESD č. C-361/07 ve věci Olivier Polier proti Najar EURL (2008).

¹⁴⁵ Král, R. (2010). Prameny práva EU ve světle Lisabonské smlouvy. *Iuridica*, č. 3, s. 29.

respektem je možno demonstrovat na několika rozhodnutích Nejvyššího správního soudu a soudu Ústavního:

- Z rozhodnutí Nejvyššího správního soudu č. 6 Ads 170/2009 - 46 ze dne 24. června 2010:

"Problematika odškodňování obětí či odpůrců nacistického a komunistického režimu a odstranění křivd způsobených komunistickým režimem nespadá do uplatňování práva Unie, a proto na právní úpravu členského státu v této oblasti nelze bez dalšího vztáhnout zákaz diskriminace na základě státní příslušnosti vyplývající z primárního evropského práva. Účelem zvláštního příspěvku k důchodu podle zákona č. 357/2005 Sb. je satisfakce obětí a účastníků odporu proti fašistickému a komunistickému režimu; nepodléhá tedy unijnímu právu, neuplatní se na něj právo Evropské unie a Listina základních práv Evropské unie a nespadal ani do rámce použití Smlouvy o založení Evropského společenství.

Nejvyšší správní soud se dále zabýval tím, zda je možno na posuzovaný zvláštní příspěvek k důchodu podle zákona č. 357/2005 Sb. pohlížet jako na dávku sociálního zabezpečení, což by evokoval jeho název. Pokud by totiž posuzovaný zvláštní příspěvek k důchodu podle zákona č. 357/2005 Sb. byl dávkou sociálního zabezpečení, pak by výplata tohoto zvláštního příspěvku podléhala koordinaci podle právní úpravy Evropské unie, tedy podle v rozhodné době účinného nařízení Rady (EHS) č. 1408/71 ze dne 14. června 1971 o uplatňování systémů sociálního zabezpečení na zaměstnané osoby a jejich rodiny pohybující se v rámci Společenství a nařízení Rady (EHS) č. 574/72, stanovujícího postup při provádění nařízení č. 1408/71. Obě nařízení byla v rozhodné době přímo aplikovatelná. Zásada rovného zacházení byla i před přijetím Listiny práv Evropské unie stěžejním principem, na němž byla budována koordinace národních systémů sociálního zabezpečení...

S odkazem na výše uvedené lze tedy konstatovat, že posuzovaný zvláštní příspěvek k důchodu podle zákona č. 357/2005 Sb. má charakter odškodňovací, rehabilitační či satisfakční dávky, není dávkou sociálního zabezpečení a nespadá ani do žádné jiné oblasti, upravované evropským právem, neuplatní se na něj právo Evropské unie a ani nepatří do rámce použití Smlouvy o založení Evropského společenství. Z tohoto důvodu tedy při jeho

posuzování není možno zohlednit zákaz diskriminace dle státní příslušnosti či státního občanství, který vyplývá z čl. 21 odst. 1 Listiny základních práv Evropské unie a z dřívějšího čl. 12 Smlouvy o založení Evropského společenství...“¹⁴⁶

- Z nálezu Ústavního soudu č. I. ÚS 2206/10 ze dne 7. prosince 2010:

„Vzhledem k tomu, že dle Ústavního soudu nedošlo postupem obecných soudů ke stěžovatelem namítanému porušení základního práva ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy, čl. 47 Listiny základních práv Evropské unie, včetně porušení základních principů právního státu - porušení principu právní jistoty a čl. 90 Ústavy, Ústavní soud mimo ústní jednání a bez přítomnosti účastníků ústavní stížnost jako zjevně neopodstatněný návrh odmítl [ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Ústavní soud, protože neshledal stěžovatelův návrh důvodným, nepřiznal stěžovateli zaplacení nákladů řízení před Ústavním soudem.“¹⁴⁷

- Z rozhodnutí Nejvyššího správního soudu č. 4 Azs 18/2011 – 74 ze dne 31. srpna 2011:

„Nejvyšší správní soud dodává, že v projednávané věci nepřipadá v úvahu aplikace čl. 3 ani žádného jiného ustanovení směrnice Rady 2004/83/ES, o minimálních normách, které musí splňovat státní příslušníci třetích zemí nebo osoby bez státní příslušnosti, aby mohli žádat o postavení uprchlíka nebo osoby, která z jiných důvodů potřebuje mezinárodní ochranu, a o obsahu poskytované ochrany (tzv. kvalifikační směrnice), která pojmově upravuje právní status uprchlíků jako státních příslušníků třetích zemí nebo osob bez státní příslušnosti, tedy nikoliv občanů členských států Evropské unie. V případě stěžovatele nemohlo dojít ani k porušení jeho základních práv a svobod, garantovaných Listinou základních práv a svobod, Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod či Listinou základních práv Evropské unie.“¹⁴⁸

- Z odlišného stanoviska soudkyně Elišky Wagnerové k nálezu č. ÚS 14/09 ze dne 25. října 2011:

¹⁴⁶ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ČR ze dne 24. června 2010 č. 6 Ads 170/2009 - 46.

¹⁴⁷ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 7. prosince 2010 č. I. ÚS 2206/10.

¹⁴⁸ Usnesení Nejvyššího správního soudu ČR ze dne 31. srpna 2011 č. 4 Azs 18/2011-74.

„Zejména je třeba posoudit, zda zákonodárcem zvolená koncepce umožňuje naplnit požadavek toliko proporcionálního trestání v individuální věci. Požadavek toliko proporcionálního trestání platí jako princip v ústavním právu členských států EU odvozovaný i konceptu právního státu, který mj. velí, že jakékoliv omezování základních práv smí být toliko proporcionálním omezením. Která základní práva jsou ve hře, bude osvětleno níže. Stejně se zmíněný princip uplatňuje i jako součást primárního práva EU. Dříve jako nezpochybnitelný, byť i nepsaný, doktrinálně dovozený právní princip, který je společný ústavnímu právu států EU. Tato skutečnost nakonec našla odraz v jeho zpozitivnění skrze Listinu základních práv EU, v níž čl. 49, nazvaný "Zásady zákonnosti a přiměřenosti trestných činů a trestů", v bodě 3 stanoví, že "Přísnost trestů nesmí být nepřiměřená trestnému činu." Jde přitom o primární právo EU.“¹⁴⁹

Hendikepem Listiny je zcela jistě nezřízení přímého kontrolního systému jednotlivých ustanovení včetně úpravy procesních pravidel a sankčního mechanismu, tak jako je tomu v případě Úmluvy. Navíc je zřejmé, že o zřízení takového institutu se vůbec neuvažuje, což tedy jednotlivým obyvatelům členských států nepřináší možnost praktické obrany v případě porušení základních práv obsažených v Listině a zůstává jim stále spíše ochrana podle lidsko-právních dokumentů, ze kterých Listina vychází.

¹⁴⁹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 25. října 2011 č. Pl. ÚS 14/09 (nesouhlasné stanovisko Elišky Wagnerové)

3. VTAH EVROPSKÉ ÚMLUVY A LISTINY

Pokud jde o EU, tak je potřeba říct, že EU není členem Rady Evropy a neratifikovala tedy zatím ani Úmluvu, přesto, že všechny její členské státy tak učinily. Proto je třeba zdůraznit, že Rada Evropy zatím stála zcela mimo EU a z toho důvodu bylo velmi důležité rozlišovat mezi základními svobodami, které jsou upraveny v Úmluvě na straně jedné a základními svobodami v primárních pramenech práva EU, tedy tzv. základními svobodami na straně druhé. I když oběma kategoriím jsou určité aspekty společné, v minulosti měly jiný obsah a odlišnou funkci.¹⁵⁰ Šlo tedy o dva naprosto odlišné lidsko-právní mechanismy. V minulosti však již došlo k pokusům o žalobu všech členských států EU (nikoliv tedy EU samotné, ale jejích členských zemí) před ESPLP, který v důležitém rozsudku *Matthewsová v. Spojené království* judikoval, že přenesení kompetencí na ES nemá za následek zproštění odpovědnosti státu, pokud jde o záruky práv zakotvených v Úmluvě.¹⁵¹

Je však důležité si uvědomit, že i přes to, že EU není zatím přímo členem Úmluvy, tak ESPLP je nepochybně zdrojem judikatury pro ESD. A to právě z důvodu nebezpečí odlišných standardů, které jsou právním problémem také pro členské státy EU, které jsou na jedné straně vázány komunitárním právem a musí respektovat jeho přednost před právem vnitrostátním¹⁵² a na straně druhé jsou jako smluvní strany Úmluvy povinny řídit se výkladem lidských práv ze strany ESPLP.¹⁵³ ESD tedy vytvořil judikaturu, v jejímž rámci se zabýval lidskými právy a prohlásil je za nedílnou součást obecných principů společných právním řádům všech členských států EU, přičemž několikrát při tom odkázal také na Úmluvu.¹⁵⁴ Naděžda Šišková tvrdí, že „jako pravidlo platí to, že ESD běžně čerpá z judikatury ESPLP jako zdroje své inspirace,“ každopádně a za všech okolností zkoumá, zdali jsou relevantní rozsudky ESPLP, které mohou být použity jako vodítko pro vlastní rozhodovací činnost na poli lidských práv.¹⁵⁵ Obdobnou myšlenku zastává i Michal Tomášek.

¹⁵⁰ Tichý, L. Arnold, R. Svoboda, P. Zemánek, J. Král, R. (1999). *Evropské právo*. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, s. 230.

¹⁵¹ Rozsudek ESPLP Sb. 1999-I *Matthews v. Spojené království* (1991).

¹⁵² Tzv. princip přednosti komunitárního práva před právem vnitrostátním členského státu.

¹⁵³ Tomášek, M. (2008). *Evropeizace trestního práva*. Praha : Linde Praha, s. 120.

¹⁵⁴ Outlá, V. a kol. (2008). *Právo Evropské unie*. 2. vydání. Plzeň : Aleš Čeněk, s. 308.

¹⁵⁵ Smejkal, H. (2009). *Lidská práva v Evropské Unii*. Brno : Muni press, s. 83.

Lisabonská smlouva však obsahuje ustanovení, které říká, že základní práva, která jsou zaručena Úmluvou a která vyplívají z ústavních tradic společných členským státům, tvoří obecné zásady práva Unie (čl. 6 odst. 3 Lisabonské smlouvy). Toto ustanovení podstatným způsobem změnilo situaci a lze z něj tedy dovodit, že Úmluva se zařadila mezi prameny ochrany základních práv EU.

Vzájemné postavení Listiny a Úmluvy nyní nelze zatím chápat jako konkurenční, ale spíše souběžné, kdy občané EU mají k ochraně svých základních práv dva systémy ochrany. V záležitostech spadajících do evropského práva mohou využívat opravných prostředků dostupných před ESD a v ostatních záležitostech se mohou obrátit ESPLP.¹⁵⁶ Základním právům, která jsou obsažena v Listině, a jejich původ se nachází v Úmluvě a jsou tedy totožná, je nutno přisuzovat minimálně stejný význam a stejný rozsah, a tím pádem bude muset ESD i nadále vnímat výklad těchto základních práv ESPLP,¹⁵⁷ s tím, že EU má těmto shodným právům přiznávat ochranu širší (čl. 52 odst. 3 Listiny). Tímto způsobem se zabrání možným vzájemným rozporům mezi ESD a ESPLP, až do doby kdy EU jako celek přistoupí k Úmluvě. Úloha ESPLP pak nepochybně ještě vzroste, neboť by jeho výklad základních lidských práv byl ekvivalentem Ústavních soudů členských států a výklad ESD by byl postaven na úroveň obecných soudů členských států.¹⁵⁸

¹⁵⁶ Pikna, B. (2010). Evropský prostor svobody, bezpečnosti a práva (prizmatem Lisabonské smlouvy). Praha : Linde Praha, s. 86.

¹⁵⁷ Tichý, L. Arnold, R. Zemánek, J. Král, R. Dumbrovský, T. (2011). Evropské právo. 4.vydání. Praha : C.H.Beck, s. 128.

¹⁵⁸ Blíže srov. Šturma, P. (2010) Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv. 3. doplněné vydání. Praha : Linde Praha, s. 67.

4. PŘISTOUPENÍ EU K ÚMLUVĚ

Přistoupení EU k Úmluvě Rady Evropy není ničím novým, naopak úvahy pocházejí již z období kolem roku 1977, když ve svém usnesení z 16. listopadu prohlásil Evropský parlament, že mezinárodní ujednání týkající se základních práv, jako je Úmluva, měla stát prostřednictvím zvláštního právního aktu součástí Smluv o založení ES.¹⁵⁹ Obdobný návrh předložila hned dvakrát v roce 1979 i Komise.

Rada ES nakonec požádala dne 26. dubna 1994 ESD o posouzení přistoupení Společenství k Úmluvě. Důvodem bylo předejít a vyhnout se možným komplikacím a právním sporům pramenícím z otázek slučitelnosti zřizovacích smluv mezinárodních dohod, jimž jsou Společenství vázána. Proto ve Smlouvě je předvídána speciální procedura pro ověření toho, zdali uzavření chystané dohody je v souladu se Smlouvou. K posouzení dostal ESD tři základní otázky: Přijatelnost a přípustnost posudku, pravomoci společenství přistoupit k Úmluvě a právní základ pro takové přistoupení, a je li přistoupení slučitelné se Smlouvou o založení ES.¹⁶⁰ ESD ve svém posudku ze dne 28. března 1996 konstatoval, že přistoupení Unie k Úmluvě by bylo možné pouze za předpokladu změny zakládacích Smluv, protože přistoupení EU ke zcela jinému mezinárodnímu systému by znamenalo začlenění všech ustanovení Úmluvy do právního řádu EU.

Jak již je uvedeno v kapitole 2.5 Lisabonská smlouva přesto obsahuje závazek přistoupení EU k Úmluvě, který je včleněn do Lisabonské smlouvy a je v něm uvedeno, že Unie přistoupí k Úmluvě, přičemž se přistoupení nedotkne pravomocí Unie vymezených Smlouvami (čl. 6 odst. 2 Lisabonské smlouvy).

V případě konečného přistoupení Úmluvy k Unii by pravděpodobně došlo k tomu, že ESPLP by mohl přezkoumávat porušování lidských práv institucemi EU, ale pravděpodobně i přezkumu rozhodnutí ESD v těchto věcech. P. Šturma se domnívá, že ESPLP by se pak proměnil v nejvyšší soud pro lidská práva v Evropě. Zároveň by však ESD plnil v rámci své působnosti, podobně jako dnes vnitrostátní soudy, úlohu obecného soudu ve vztahu k Úmluvě, která by se tak stala formálním pramenem práva EU. Nakolik

¹⁵⁹ Černá, D. (2009). Standard lidských práv v Evropě. Praha : Univerzita Karlova v Praze, s. 141.

¹⁶⁰ Šišková, N. (2008). Dimenze ochrany lidských práv v EU. 2. vydání. Praha : Linde Praha, s. 155.

je tato prognóza budoucího vývoje reálná si budeme muset nejspíš počkat, jisté však je, že přistoupení EU k Úmluvě sebou přináší i spoustu dalších nevyřešených otázek.

ZÁVĚR

Zcela jistě se již dá říci, že Listina základních práv EU je zcela unikátním dokumentem v oblasti lidských práv. V první řadě je potřeba zdůraznit její vše obepínající ochranu, když obsahuje práva občanská, politická, ekonomická, sociální i kulturní a obepíná tak všechny oblasti jednotlivců. Obsahuje tedy práva tradiční, která dále rozvíjí, ale i úplně nová v reakci na rozvoj a posun společnosti, čímž se stává velmi moderním dokumentem. Navíc je určena v některých ustanoveních občanům Unie, někde fyzickým a právníckým osobám na území EU, ale někde i každé osobě, čímž poskytuje velmi velkorysou ochranu.

Komplexnost Listiny je založena na pramenech, ze kterých pocházejí ustanovení Listiny. Z dokumentů OSN je to Všeobecná deklarace lidských práv z roku 1948, ze které později vzešla i Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod z roku 1950 Rady Evropy. Dále pak Úmluva o lidských právech a biomedicíně, Úmluva č. 29 Mezinárodní organizace práce, Úmluva Rady Evropy o ochraně osob s ohledem na automatizované, zpracování osobních údajů z roku 1981, Evropské sociální charta, Ženevské úmluvy o právním postavení uprchlíků z roku 1951 a Protokolu týkajícího se právního postavení uprchlíků z roku 1967, Úmluvy o právech dítěte z roku 1989, Charty sociálních práv pracovníků Společenství, Mezinárodní pakt o občanských a politických právech. Některá ustanovení Listiny jsou již obsažena v zakládacích smlouvách, tedy v primárním právu EU a stejně tak i v sekundárním a Listiny je tedy jen potvrzuje. Některá další ustanovení mají svůj původ v judikatuře ESD, ústavních tradicích členských států EU i obecných právních principech.

Cesta Listiny od jejího vzniku až po zakotvení v primárním právu EU však nebyla úplně jednoduchá, především z důvodu značných obav některých klíčových aktérů jak v ČR, tak v některých dalších členských státech. V ČR se především prezident Václav Klaus obával prolomení Benešových dekretů a celkového právního dosahu Listiny, tedy do značné míry prolomení státní suverenity ČR. Listina totiž deklaruje, že každý má právo vlastnit zákonně nabytý majetek, užívat jej, nakládat s ním a odkazovat jej a že, nikdo nesmí být zbaven svého majetku s výjimkou veřejného zájmu, v případech a za podmínek, které stanoví zákon, a při poskytnutí spravedlivé náhrady v přiměřené lhůtě, navíc Listina zakazuje hromadné vyhoštění. Václav Klaus tedy na poslední chvíli vyjednal výjimku

z Listiny ve formě přistoupení k protokolu č. 30 o uplatňování Listiny v Polsku a Spojeném království. Případný vstup v platnost českého Protokolu záleží na legislativní proceduře, o které se nyní jedná, konkrétně přistoupení Chorvatska k EU. Právní odborníci se při řešení tohoto problému spíše shodují, že výjimka je více politickou garancí nežli relevantním právním nástrojem, neboť v tomto případě by i bez výjimky k prolomení Benešových dekretů Listinou nedošlo. Protokol č. 30 byl vyjednáán Spojeným královstvím v červnu 2007 na summitu Evropské rady v červnu roku 2007, přičemž Polsko se k výjimce připojilo až později tedy v září 2007.

V době kdy neexistovala Listina, byli občané Evropy odkázáni při ochraně svých základních lidských práv na systém Rady Evropy a tedy Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv a svobod. EU jako celek však není členem Rady Evropy a neratifikovala tedy zatím ani Úmluvu, i když tento závazek se již objevil v čl. 6 odst. 2 Smlouvy o EU (ve verzi Lisabonské smlouvy). Jednotlivé státy EU však členy Rady Evropy jsou a na jedné straně jsou vázány unijním právem a musí respektovat jeho přednost před právem vnitrostátním a na straně druhé jsou jako smluvní strany Úmluvy povinny řídit se výkladem lidských práv ze strany ESPLP. Navíc Listina se stala díky odkazu v Lisabonské smlouvě primárním pramenem práva EU. Občané členských států tedy mají nepochybně možnost ochrany svých základních práv pomocí obou systémů. Vzájemné postavení Listiny a Úmluvy nyní nelze zatím chápat jako konkurenční, ale spíše souběžné, když v záležitostech spadajících do evropského práva mohou využívat opravných prostředků dostupných před ESD a v ostatních záležitostech se mohou obrátit ESPLP. Základním právům, která jsou obsažena v Listině, a jejich původ se nachází v Úmluvě a jsou tedy totožná, je nutno přisuzovat minimálně stejný význam a stejný rozsah, a tím pádem bude muset ESD i nadále vnímat výklad těchto základních práv ESPLP.

Pokud jde o kontrolní mechanismy obou systémů ochrany základních lidských práv, tak Rada Evropy disponuje ESPLP a dohled nad výkonem rozsudku pak provádí tzv. Výbor ministrů a to zejména od případného vyvinutí diplomatických tlaků až po vyloučení z Rady Evropy (v krajním případě). V EU je složitější neboť samotná Listina obsahuje omezení v čl. 51 odst. 1 kde je uvedeno, že ustanovení Listiny jsou při dodržení zásady subsidiarity určena orgánům, institucím a jiným subjektům Unie a dále členským státům, výhradně pokud uplatňují právo Unie. Kontrolním mechanismem pro Listinu je ESD, ke kterému má však jednotlivec oproti ESPLP značně omezený přístup vzhledem

k podmínkám aktivní legitimace a omezenému počtu druhů žalob k ESD. EU se tedy zatím nemůže srovnávat se systémem Rady Evropy

Do budoucna se však vzhledem k přistoupení EU k Úmluvě situace změní, ESPLP by mohl přezkoumávat porušování lidských práv institucemi EU, ale pravděpodobně i přezkum rozhodnutí ESD a stal by se tak z něj nejvyšší soud pro lidská práva v Evropě, který by však byl vázán pouze Úmluvou. ESD plnil svou funkci v rámci působnosti Listiny i Úmluvy neboť ta se tak stane pramenem práva EU. ESD by tedy měl obdobnou podobně jako dnes vnitrostátní soudy. Zda se tento smělý předpoklad splní, se najisto prokáže po konečném přistoupení EU k Úmluvě.

Přes všechny pochybnosti je však nutno říct, že Listina je nepochybně velkým přínosem na poli lidských práv. Její síla je především v nastavení standardu v ochraně lidských práv v EU. Její ustanovení se nyní, když je součástí primárního práva EU stanou ještě masovější inspirací a zdrojem pro orgány a instituce EU, pro tvorbu sekundárních pramenů práva EU, judikatury ESD a zcela jistě postupně prostoupí i do právních řádů (např. transportování směrnice apod.) členských států i judikatury jejich soudů, vždyť v ČR už soudkyně Eliška Wagnerová ve svém odlišném stanovisku k nálezu Pl. ÚS 14/09 ze dne ze dne 25. října 2011 na Listinu přímo odkazuje a navíc jí také řadí mezi primární prameny práva EU. Především tímto způsobem se Listina dostane k jednotlivým občanům.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Literatura

ČERNÁ, D. Standard lidských práv v Evropě. Praha : Univerzita Karlova v Praze, 2009. ISBN 978-80-87146-21-7.

GARDNER, R. Terapeutické intervence u dětí se syndromem zavržení rodiče, Praha : Triton, 2010. ISBN 978-80-7387-365-3.

HUBÁLKOVÁ, E. Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika, Praha : Linde Praha, 2003. ISBN 80-7201-417-X.

KRATOCHVÍL, J. Sociální práva v Evropské úmluvě na ochranu lidských práv a mezinárodním paktu o občanských a politických právech. Praha : Univerzita Karlova v Praze, 2010. ISBN 978-80-87146-38-5.

KUČERA, Z. PAUKTNEROVÁ, M. RŮŽIČKA, K. a kol. Právo mezinárodního obchodu, Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-108-3

OUTLÁ, V. a kol. Právo Evropské unie. 2. vydání. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-084-0.

PIKNA, B. Vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek v evropském právu (oblast policejní a justiční spolupráce). 3. vydání. Praha : Linde Praha, 2006. ISBN 80-7201-619-9.

PIKNA, B. Mezinárodní terorismus a bezpečnost Evropské unie (právní náhled). Praha : Linde Praha, 2006. ISBN 80-7201-615-6.

PIKNA, B. Evropský prostor svobody, bezpečnosti a práva (prizmatem Lisabonské smlouvy). 2. Doplněné vydání. Praha : Linde Praha, 2010. ISBN 978-80-7201-114-6.

SMEJKAL, H. Lidská práva v Evropské Unii. Brno : Muni press, 2009. ISBN 978-80-210-5045-7.

ŠIŠKOVÁ, N. Dimenze ochrany lidských práv v EU. 2. vydání. Praha : Linde Praha, 2008. ISBN 978-80-7201-710-2.

ŠTURMA, P. Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv. 3. doplněné vydání. Praha : Linde Praha, 2010. ISBN 978-80-7400-318-9.

TICHÝ, L. ARNOLD, R. SVOBODA, P. ZEMÁNEK, J. KRÁL, R. Evropské právo. 3. vydání. Praha : C.H.Beck, 2006. ISBN 80-7179-430-9.

TICHÝ, L. ARNOLD, R. DUMBROVSKÝ, T. ZEMÁNEK, J. KRÁL, R. Evropské právo. 4. vydání. Praha : C.H.Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-333-2.

TOMÁŠEK, M. Evropeizace trestního práva. Praha : Linde Praha, 2009. ISBN 97800-7201-737-9.

TOMÁŠEK, M. KRÁL, R. SVOBODA, P. PÍTROVÁ, L. ZEMÁNEK, J. Vybrané teoretické problémy Evropského práva po ratifikaci Lisabonské smlouvy, Praha : Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1855-5.

ZEMÁNEK, J. The Effect of the treaty of Lisabon Upon the Czech Legal Order, Praha : Metropolitní univerzita Praha, o.p.s., 2009. ISBN 978-80-86855-55-4.

PÍTROVÁ, L., KRÁL, R. Lisabonská smlouva pod lupou Ústavního soudu ČR. *Iuridica*, 2010, č. 3.

Tomanová, Kristýna. *Výjimky z Listiny základních práv Evropské unie*: diplomová práce. Brno, 2010. 95 s. Masarykova Univerzita. Vedoucí práce Ivo Pospíšil.

Vaňák, Pavel. *Listina základních práv Evropské unie, její obsah, dopady a právní význam*: diplomová práce. Praha, 2011. 99 s. Metropolitní univerzita Praha. Vedoucí práce Bohumil Pikna.

Právní předpisy

Zákon č. 1/1993 Sb. Ústava české republiky.

Zákon č. 182/1993 Sb. o Ústavním soudu.

Zákon č. 99/1963 Sb. občanský soudní řád.

Zákon č. 115/1946 Sb. o právnosti jednání souvisejících s bojem o znovunabytí svobody Čechů a Slováků.

Smlouva o ústavě pro Evropu. (Úřední věstník EU č. C 310/01, 16. 12. 2004).

Lisabonská smlouva pozměňující smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství (Úřední věstník EU č. C 306, 17. 12. 2007).

Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii (Úřední věstník EU, C 83/15, 30. 3. 2010).

Konsolidované znění Smlouvy o fungování Evropské unie (Úřední věstník EU, C 83/47, 30. 3. 2010).

Listina základních práv Evropské unie (2010/C 83/02)(Úřední věstník EU, C 83/389, 30. 3. 2010).

Community Charter of Fundamental Social Rights of Workers, Official journal. (COM 89/284 z 9. 12. 1989).

Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů 3, 5 a 7 ze dne 4. listopadu 1950 (sbírka zákonů č.209/1992).

Všeobecná deklaráce lidských práv OSN schválená Valným shromážděním OSN dne 10. prosince 1948 (Dok. OSN A/RES/217/III A).

Nařízení Rady (EHS) č. 1612/68 ze dne 15. října 1968 o volném pohybu pracovníků uvnitř Společenství (Úřední věstník EU č. L 257 z 19. 10. 1968).

Nařízení Rady (ES) č.1408/71 ze dne 14. června 1971 o uplatňování systémů sociálního zabezpečení na zaměstnané osoby, osoby samostatně výdělečně činné a jejich rodinné příslušníky pohybující se v rámci Společenství (Úřední věstník ES, č. L 149 z 5. 7. 1971).

Nařízení Rady (ES) č.1408/71, (konsolidované znění) ze dne 14. června 1971 o aplikaci soustav sociálního zabezpečení a zaměstnané osoby, samostatně výdělečně činné osoby a členy jejich rodin pobývajících v rámci Společenství (Úřední věstník EU č. L 28 z 30. 1. 1997).

Nařízení Rady (ES) č. 975/99 ze dne 29. dubna 1999, kterým se stanoví požadavky pro provádění rozvojové spolupráce, která přispívá k obecnému cíli rozvoje a upevnění demokracie a právního státu, jakož i k dodržování lidských práv a základních svobod (Úřední věstník EU č. L 120 z 8. 5. 1999).

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1049/2001 ze dne 30. května 2001 o přístupu veřejnosti k dokumentům Evropského parlamentu, Rady a Komise (Úřední věstník EU, č. L 145 z 31. 5. 2001).

Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti (Úřední věstník EU č. L. 233 z 26. 8. 2003).

Nařízení Komise (EU) č. 1226/2010 ze dne 20. prosince 2010, kterým se mění nařízení Rady (ES) č. 1236/2005 (Úřední věstník EU č. L 336 z 21. 12. 2010).

Směrnice Rady ze dne 12. června 1989 o zavádění opatření pro zlepšení bezpečnosti a ochrany zdraví zaměstnanců při práci (Úřední věstník EU, č. L 183 z 29. 6. 1989).

Směrnice Rady 89/552/EHS ze dne 3. října 1989 o koordinaci některých právních a správních předpisů členských států upravujících provozování televizního vysílání (Úřední věstník EU č. L 298 z 17. 10. 1989).

Směrnice Rady 92/85/EHS ze dne 19. října 1992 o zavádění opatření pro zlepšení bezpečnosti a ochrany zdraví při práci těhotných zaměstnankyň a zaměstnankyň krátce po porodu nebo kojících zaměstnankyň (Úřední věstník EU č. L 348 z 28. 11. 1992).

Směrnice Rady 93/104/ES ze dne 23. listopadu 1993 o některých aspektech úpravy pracovní doby (Úřední věstník EU, č. L 307 z 13. 12. 1993).

Směrnice Rady 94/33/ES ze dne 22. června 1994 o ochraně mladistvých pracovníků (Úřední věstník EU, č. L 216 z 20. 8. 1994).

Směrnice Rady 94/45/ES ze dne 22. září 1994 o zřízení evropské rady zaměstnanců nebo vytvoření postupu pro informování zaměstnanců a projednání se zaměstnanci v podnicích působících na území Společenství a skupinách podniků působících na území Společenství (Úřední věstník EU, č. L 254 z 30. 9. 1994).

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 95/46/ES ze dne 24. Října 1995 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů (Úřední věstník EU č. L 281 z 23. 11. 1995).

Směrnice Rady 96/34/ES ze dne 3. června 1996, o rámcové dohodě o rodičovské dovolené uzavřené mezi organizacemi UNICE, CEEP a EKOS (Úřední věstník EU, č. L 145 z 19. 6. 1996).

Směrnice Rady 98/59/ES ze dne 20. července 1998 o sbližování právních předpisů členských států týkajících se hromadného propouštění (Úřední věstník EU, č. L 255 z 12. 8. 1998).

Směrnice Rady 2000/43/ES ze dne 29. června 2000, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ (Úřední věstník EU č. L 180 z 19. 7. 2000).

Směrnice Rady 2001/23/ES ze dne 12. března 2001 o sbližování právních předpisů členských států týkajících se zachování práv zaměstnanců v případě převodů podniků, závodů nebo částí podniků nebo závodů (Úřední věstník EU, č. L 82 z 22. 3. 2001).

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/14/ES ze dne 11. března 2002, kterou se stanoví obecný rámec pro informování zaměstnanců a projednávání se zaměstnanci v Evropském společenství (Úřední věstník EU, č. L 80 z 23. 3. 2002).

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/74/ES ze dne 23. září 2002, kterou se mění směrnice Rady 80/987/EHS o sbližování právních předpisů členských států týkajících se ochrany zaměstnanců v případě platební neschopnosti zaměstnavatele (Úřední věstník EU, č. L 33 z 2. 2. 2002).

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/73/ES, kterou se mění směrnice Rady 76/207/EHS o zavedení zásady rovného zacházení pro muže a ženy, pokud jde o přístup k zaměstnání, odbornému vzdělávání a postupu v zaměstnání a o pracovní podmínky (Úřední věstník EU č. L 269 z 5. 10. 2002).

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/38/ES ze dne 29. dubna 2004 o právu občanů Unie a jejich rodinných příslušníků svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států, kterou se mění nařízení (EHS) č. 1612/68 a zrušují se směrnice 64/22/EHS, 68/360/EHS, 72/194/EHS, 3/148/EHS, 75/34/EHS, 75/35/EHS, 90/364/EHS, 90/365/EHS, 93/96/EHS (Úřední věstník EU č. L 158 z 30. 4. 2004).

Vyhláška MZV č 32/1955 Sb., Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocida z roku 1948.

Vyhláška FMZV č. 95/1974 Sb., Deklarace o odstranění všech forem rasové diskriminace z roku 1965.

Vyhláška MZV č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech ze dne 16. 12. 1966.

Vyhláška FMZV č. 116/1976 Sb., Úmluva o potlačování a trestání zločinu apartheidu z roku 1973.

Vyhláška FMZV č. 62/1987 Sb., Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen z roku 1979.

Vyhláška FMZV č. 143/1988 Sb., Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání z roku 1984.

Vyhláška MZV č. 104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte.

Vyhláška MZV č. 123/1995 Sb., Statut Rady Evropy.

Vyhláška MZV č. 30/1997 Sb., Charta OSN.

Sdělení FMZV č.506/1990 Sb., Úmluva č. 29 Mezinárodní organizace práce.

Sdělení MZV č. 9/1996 Sb., Evropská úmluva o zabránění mučení a nelidskému zacházení.

Sdělení MZV č. 96/1998 Sb., Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin.

Sdělení MZV č. 14/2000 Sb. m. s., o Evropské sociální chartě.

Sdělení MZV č. 96/2001 Sb. m. s., Úmluva Rady Evropy o lidských právech a biomedicíně.

Sdělení MZV č. 76/2004 Sb. m. s., Evropská úmluva o státním občanství.

Sdělení MZV č. 84/2009 Sb. m. s., Statut Mezinárodního trestního tribunálu.

Sdělení MZV č. 52/2012 Sb. m. s., Úmluvě Rady Evropy o ochraně osob s ohledem na automatizované, zpracování osobních údajů.

Dokumenty

Dokument Evropské Rady č.15265/1/09 REV 1 Evropská Rada v Bruselu 29. a 30. října 2009 (Věcný rejstřík dokumentů rady).

Protokol č. 30 o uplatňování Listiny základních práv Evropské unie v Polsku a ve Spojeném království (Úřední věstník EU C 115/313, 9. 5. 2008).

Vysvětlení k Listině základních práv ze dne 14. prosince 2007 (2007/C 303/02)(Úřední věstník EU, C 303/17, 14. 12. 2007).

Judikatura

Nález Ústavního soudu Pl. ÚS 29/09 ze dne 3. listopadu 2009.

Nález Ústavního soudu Pl. ÚS 19/08 ze dne 26. listopadu 2008.

Nález Ústavního soudu č. I. ÚS 2206/10 ze dne 7. prosince 2010.

Nález Ústavního soudu Pl. ÚS 14/09 ze dne 25. Října 2011. (odlišné stanovisko soudkyně Elišky Wagnerové).

Rozsudek Nejvyššího správního soudu č. 6 Ads 170/2009 - 46 ze dne 24. června 2010.

Rozsudek Nejvyššího správního soudu č. 4 Azs 18/2011 - 74 ze dne 31. srpna 2011.

Rozsudek ESD č. 26/26 ve věci Van Gend and Loos (1963).

Rozsudek ESD č. 29/69 ve věci Stauder vs. město Uhl (1963).

Rozsudek ESD č. 18/65 ve věci Gutmann vs. Komise (1966).

Rozsudek ESD č. 11/70 ve věci Internationale Handelsgesellschaft (1974).

Rozsudek ESD č. 4/73 ve věci Nold Kohlen und Baustoffgroßhandlung proti Komisi (1974).

Rozsudek ESD č. 44/79 ve věci Liselotte Hauer proti Land Rheinland-Pfalz (1979).

Rozsudek ESD č. 230/78 ve věci SpA Eridania - Zuccherifici nazionali a SpA Società italiana per l'industria degli zuccheri proti Ministro per l'agricoltura e le foreste, Ministro per l'industria, il commercio e l'artigianato a SpA Zuccherifici meridionali (1979).

Rozsudek ESD č. 283/83 ve věci A. Racke proti Hauptzollamt Mainz (1984).

Rozsudek ESD č. 234/85 ve věci Ministère public de Fribourg proti Franzi Kellerovi (1986).

Rozsudek ESD č. 222/84 ve věci Marguerite Johnston proti Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary (1986).

Rozsudek ESD č. 222/86 ve věci Union nationale des entraîneurs et cadres techniques professionnels du football (Unectef) proti Georgesi Heylensovi a dalším (1987).

Rozsudek ESD č. 5/88 ve věci Hubert Wachauf proti Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft (1989).

Rozsudek ESD č. 374/87 ve věci Orkem proti Komisi (1989).

Rozsudek ESD č. C-6/90 ve věci Frankovich a spol. vs. Itálie (1991).

Rozsudek ESD č. C-288/89 ve věci Stichting Collectieve Antennevoorziening Gouda a další proti Commissariaat voor de Media (1991).

Rozsudek ESD č. C-269/90 ve věci Technische Universität München proti Hauptzollamt München-Mitte (1991).

Rozsudek č. C-97/91 ve věci Oleificio Borelli SpA proti Komisi Evropských společenství (1992).

Rozsudek ESD č. C-309/96 ve věci Daniele Annibaldi proti Sindaco del Comune di Guidonia a Presidente Regione Lazio (1997).

Rozsudek ESD č. 15/95 ve věci EARL de Kerlast proti Union régionale de coopératives agricoles (Unicopa) a Coopérative du Trieux (1997).

Rozsudek ESD č. C-240/97 ve věci Komise vs. Španělské království (1999).

Rozsudek ESD č. 292/97 ve věci Kjell Karlsson a další (2000).

Rozsudek ESD č. C-377/98 ve věci Nizozemské království vs. Evropský parlament a Rada EU (2001).

Rozsudek ESD č. C-413/99 ve věci Baumbast a R proti Secretary of State for the Home Department. (2002).

Rozsudek ESD č. C-400/10PPU ve věci J.McB vs. L.E. (2010).

Rozsudek ESPLP č. 24833/94 ve věci Matthews vs. Spojené království (1991).

Rozsudek ESPLP č. 25964/94 ve věci Ahmed vs. Rakousko (1996).

Rozsudek ESPLP č. 38894/97 ve věci Gozalvo proti Francii (1999).

Rozsudek ESPLP č. 46544/99 ve věci Kutzner vs. Německo (2002).

Rozsudek ESPLP č. 48206/99 ve věci Maire proti Portugalsku (2003).

Rozsudek ESPLP č. 36812/97, 40104/98 ve věci Sylvester vs. Rakousko (2003).

Rozsudek ESPLP č. 63267/00 ve věci Voleský vs. Česká republika (2004).

Rozsudek ESPLP č. 30595/02 ve věci Bove vs. Itálie (2005).

Rozsudek ESPLP č. 73229/01 ve věci Reigado Ramos vs. Portugalsko (2005).

Rozsudek ESPLP č. 26141/03 ve věci Fiala vs. Česká republika (2006).

Rozsudek ESPLP č. 27145/03 ve věci Pedovič vs. Česká republika (2006).

Rozsudek ESPLP č. 26634/03 ve věci Kříž vs. Česká republika (2007).

Rozsudek ESPLP č. 27726/03 ve věci Mezl vs. Česká republika (2007).

Rozsudek ESPLP č. 25326/03 ve věci Patera vs. Česká republika (2007).

Názor Výboru pro lidská práva č. CCPR/C/75/D/946/2000 věci Patera vs. Česká republika (2002).

Rozhovory

Rozhovor s p. Oldřichem Mezlem (stěžovatel u ESPLP) ze dne 11. července 2011.

Rozhovor s p. Václavem Křížem (stěžovatel u ESPLP) ze dne 11. července 2011.

Rozhovor s Ing. Jiřím Fialou (stěžovatel u ESPLP) ze dne 21. července 2011 (věznice Nové sedlo).

Rozhovor s p. Nenadem Pedovičem (stěžovatel u ESPLP) ze dne 14. října 2011.

Rozhovor s p. Lubošem Paterou (stěžovatel u ESPLP) ze dne 24. října 2011.

Internet

Politicko společenské revue centra pro studium demokracie a kultury. Riziko právně závazné Listiny základních práv EU. [cit. 2011-6-20]. Dostupný z www:

<http://www.revuepolitika.cz/clanky/1204/riziko-pravne-zavazne-listiny-zakladnich-prav-eu>

Politicko společenské revue centra pro studium demokracie a kultury. Jaký je skutečný obsah a význam české výjimky z „Lisabonu“. [cit. 2011-6-20]. Dostupný z www:

<http://www.revuepolitika.cz/clanky/1208/jaky-je-skutecny-obsah-a-vyznam-ceske-vyjimky-z-lisabonu>

Analýza dopadů Lisabonské smlouvy, Vláda ČR. [cit. 2011-6-21]. Dostupný z www:

<http://www.vlada.cz/assets/evropske-zalezitosti/dokumenty/Analiza-dopadu-Lisabonske-smlouvy.pdf>

Internetové stránky Prezidenta republiky. [cit. 2011-6-22]. Dostupný z www:

<http://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr-vaclav-klaus/vybrane-projevy-a-rozhovory/95.html>

Evropský parlament. [cit. 2011-6-6]. Dostupný z www:

<http://europarl.europa.eu/highlights/cs/402.html>

Internetové stránky MZV, Protokol o uplatňování Listiny základních práv EU v Polsku a Spojeném království. [cit. 2011-6-6.]. Dostupný z www:

http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/evropska_unie/pravo_evropske_unie/aktualni_novely_primarniho_prava_eu/lisabonska_smlouva/protokol_o_uplatnovani_listiny.html

Průběh ratifikace Lisabonské smlouvy. [cit. 2011-7-24]. Dostupný z www:

<http://www.euroskop.cz/8482/sekce/prubeh-ratifikace>

Lidové noviny on-line. [cit. 2011-11-5]. Dostupný z www: <http://www.lidovky.cz/bojovnik-za-prava-otcu-fiala-byl-propusten-z-vezeni-fh4->

[/ln_domov.asp?c=A111104_131706_ln_domov_sk](http://www.lidovky.cz/bojovnik-za-prava-otcu-fiala-byl-propusten-z-vezeni-fh4-/ln_domov.asp?c=A111104_131706_ln_domov_sk)

*Sdružení Spravedlnost dětem. [cit. 2011-12-23]. Dostupný z www:
<http://www.iustin.cz/art.asp?art=186>*

Sdružení K123. [cit. 2011-12-23]. Dostupný z www: <http://k213.cz/JOOMLA/O-nas>

Ostatní zdroje

Osobní účast na hlavním líčení v případě Ing. Jiřího Fialy v listopadu 2008 u Obvodního soudu pro Prahu 2.

Osobní účast na hlavním líčení v případě p. Luboše Patery v březnu 2009 u Okresního soudu v Teplicích.

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 - Analýza případu dle rozsudku ESPLP č. 26141/03 ve věci Fiala vs. Česká republika (2006) v návaznosti na Listinu.

Dne 3. srpna 2003 byla podána stížnost (čl. 34 Úmluvy) panem Ing. Jiřím Fialou („Stěžovatel“) proti ČR. Stěžovatel poukazoval na fakt, že délka řízení o změnu výchovy jeho synů byla v rozporu se zásadou „přiměřené lhůty“ (čl. 6 odst. 1 Úmluvy). Dále stěžovatel namítal, že neměl možnost dosáhnout výkonu práva na styk (čl. 8 Úmluvy). Dále namítal, že neměl k dispozici účinný nástroj k nápravě délky předmětného řízení. (čl. 13 Úmluvy).

V letech 1989, a 1992 se z manželství stěžovatele narodili dva synové. V dubnu 2000 podala stěžovatelova manželka k soudu návrh na úpravu poměrů nezletilých synů v souvislosti s rozvodem manželství se stěžovatelem. Dne 26. května 2000 schválil soud dohodu rodičů, podle které měli být synové svěřeny do péče matky, stěžovatel se s nimi měl pravidelně stýkat.

Styky stěžovatele se syny probíhaly bez problémů do konce letních prázdnin 2000. Po nabití právní moci rozsudku o rozvod manželství začala matka styky stěžovatele se syny mařit a syny manipulovat proti otci. Na základě těchto skutečností byla ze strany opatrovníka doporučena rodičům terapie ve specializovaném centru, které se však matka odmítla podrobit.

Dne 29. prosince 2000 podal stěžovatel k soudu návrh na změnu výchovy s odůvodněním, že mu matka dětí brání ve styku s nimi. 14. února 2001 vydal soud na návrh matky předběžné opatření, kterým zúžil styk stěžovatele s dětmi. Stěžovatelův návrh na vydání předběžného opatření na svěřeni dětí do jeho péče byl soudem zamítnut.

Ve dnech 12. července a 27. září 2001 podal stěžovatel návrhy na výkon rozhodnutí o styku s dětmi, kde požadoval uloženi pokuty matce dětí za zmařené styky. Tyto návrhy zůstaly bez odezvy soudu.

25. června 2002 vydal soud rozsudek, jímž zamítl změnu výchovy nezletilých dětí a zakázal stěžovateli veškerý styk s jeho dětmi. Své rozhodnutí odůvodnil výsledkem dětí,

kteřé prohlásily, že otce nemají rádi a nechtějí s ním být, což bylo podle znaleckého posudku důsledkem skutečnosti, že děti žijí v prostředí nepřátelském vůči otci, což představuje hrozbu pro jejich osobnostní vývoj. Dne 9. září se stěžovatel odvolal a dne 23. září 2002 byl spis postoupen odvolacímu soudu. Následně bylo zjištěno, že spis se ztratil. Jeho rekonstrukce byla dokončena 3. června 2003.

Dne 10. června 2003 vyhověl nepravomocně soud návrhu matky na vydání předběžného opatření, kterým byl stěžovateli zakázán veškerý styk s dětmi.

Dne 2. srpna 2003 byl na návrh stěžovatele vypracován psychiatrický posudek. Podle jeho znalce trpěly děti vážnou formou syndromu zavrženého rodiče¹⁶¹ a řešením by bylo svěřit je do výchovy otce.

Odvolací soud 26. listopadu 2003 zrušil předběžné opatření ze dne 10 června 2003 a výrok rozsudku o zákazu styku stěžovatele s dětmi, v ostatním pak napadená rozhodnutí potvrdil.

Stěžovatel dne 12. prosince 2003 odvedl svého staršího syna k sobě, což bylo kvalifikováno jako únos (právo na styk s otcem se stalo vykonatelným až od 12. února 2004) a stěžovatel strávil jeden měsíc ve vazbě, následně byl plně zproštěn obžaloby.

Dne 3. března 2004 vydal soud předběžné opatření, na jehož základě měl stěžovatel právo na styk za přítomnosti psycholožky. Soud shledal, že děti byly pod vlivem nenávisti panující mezi rodiči.

Tento den založil stěžovatel občanské sdružení K213, jehož cílem je v horizontu střednědobém dosažení naprosté rovnoprávnosti mužů v přístupu k výchově dětí a podílu na ní a přenesení této rovnoprávnosti do každodenního života (tedy zejména praxe státních

¹⁶¹ Porucha vznikající v kontextu sporů o svěřeni dítěte do péče, kdy jeden rodič programuje dítě proti druhému rodiči („vymývání mozků“). Blíže viz. Gardner, R. A. (2010). Terapeutické intervence u dětí se syndromem zavržení rodiče. Praha : Triton Praha, s. 27.

orgánů - orgánů péče o dítě a soudů). Za stejně důležitý střednědobý cíl považuje sdružení K123 i zlidštění české justice.¹⁶²

Dne 17. března 2004 navrhl stěžovatel vydání předběžného opatření, jímž se domáhal, aby se svým mladším synem mohl strávit velikonoční prázdniny. Tento návrh byl dne 24. března 2004 zamítnut. Dne 13. dubna 2004 navrhl stěžovatel vydání předběžných opatření, aby mu bylo umožněno doprovodit mladšího syna k zubaři a strávit s dětmi letní prázdniny. Soud uvedené návrhy dne 19. dubna 2004 zamítl jako nedůvodné.

Krátce nato podal stěžovatel návrh, aby byli jeho synové umístěni do ústavní reintegrační péče, která by umožnila léčbu syndromu zavrženého rodiče. Stěžovatel přitom uvedl, že je matka naváděla, aby jej nenáviděli. Tento návrh dne 22. dubna 2004 zamítl.

Na návrh stěžovatele vydal soud dne 18. srpna 2004 předběžné opatření, jímž matce nařídil, aby dětem umožnila zúčastnit se pohřbu jejich děda z otcovy strany. Rozhodnutí se nepodařilo matce doručit, za což jí byla dne 31. srpna 2004 uložena pokuta. Proti uložení pokuty se matka odvolala. Odvolací soud v odvolacím řízení matce výši pokuty snížil.

Dne 13. května 2005 byl stěžovatel obžalován z trestného činu útoku na státní orgán a trestného činu násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci, jehož se měl stěžovatel dopustit zejména urážlivými výrazy na adresu několika soudců, kteří se účastnili projednávání jeho případu.

Dne 8. dubna 2005 vynesl soud rozsudek, vycházející zejména z nového znaleckého posudku a z učiněných výpovědí, kterým na dobu neurčitou zakázal styk stěžovatele s dětmi. Odvolací soud potvrdil napadený rozsudek ze dne 4. října 2005, včetně zákazu styku stěžovatele s dětmi.

Stěžovateli byl v tomto případě dokonce zakázán styk se syny v období od června 2003 do února 2004, dále pak od 12. února 2004 do dosažení zletilosti synů. Z případu byli z důvodu podjatosti odvolání dva soudci a především byl ztracen celý soudní spis. Případ řešil Ústavní soud, který předmětnou stížnost odmítl jako zjevně neopodstatněnou.

¹⁶² *Sdružení K123. [cit. 2011-12-23]. Dostupný z www: <http://k213.cz/JOOMLA/O-nas>*

Rozhodnutí ESPLP

Dne 15. listopadu 2005 ESPLP prohlásil stížnost za částečně přijatelnou a rozhodl upustit od ústního jednání.

ESPLP v tomto případě zdůraznil, že předmětné řízení vyžadovalo mimořádně urychlené vyřízení, a to tím spíše, že velmi napjatá situace v rodině měla zničující důsledky na psychický stav synů a tak nešlo přehlédnout roční prodlevu způsobenou ztrátou soudního spisu, za niž jsou odpovědné výhradně soudy. Konstatoval, že v obecnější rovině pak smluvním státům přísluší uspořádat své soudní systémy tak, aby soudy mohly zaručit každému právo na vydání konečného rozhodnutí ve sporech o jeho občanských právech nebo závazcích v přiměřené lhůtě (Gozalvo proti Francii, č. 38894/97, § 27).

ESPLP tedy rozhodl v tomto případě a to tak, že došlo k porušení článku 6 odst. 1 Úmluvy. Neboť se ohledem na význam řízení pro stěžovatele domníval, že soudy v projednávané věci nepostupovaly s náležitou péčí a že délka předmětného řízení není v souladu s požadavkem na „přiměřenou lhůtu“.

Soud při posuzování tohoto případu v první řadě poznamenal, že stěžovateli a matce se v době rozvodu, tedy v roce 2000, podařilo uzavřít dohodu, která upravovala stěžovatelův styk s dětmi. Matka však brzy začala stěžovatelově styku s dětmi bránit a odmítla též první doporučení na rodinnou terapii, následně oba rodiče podali návrhy na zahájení nového řízení o výkonu rodičovské zodpovědnosti. Za tohoto stavu soud dne 14. února 2001 vydal na návrh matky předběžné opatření, kterým upravil styk stěžovatele se syny. Orgány tak měly povinnost přijmout opatření nezbytná k tomu, aby se stěžovatel mohl se svými dětmi stýkat. Není sporu o tom, že kroky, které v tomto případě činily, nepřinesly kýžený výsledek a, že stěžovatel byl práva na styk nakonec zbaven rozhodnutími z 8. dubna a 4. října 2005.

Ve dnech 12. července a 27. září 2001 tedy podal stěžovatel návrh na výkon rozhodnutí o styku se syny uložením pokuty své bývalé manželce, soud však na jeho podání nereagoval, uvedené návrhy zůstaly bez odezvy i poté, co byl spis dne 3. ledna 2002 přidělen novému soudci, přestože český občanský soudní řád soudům ukládá jednat v dané oblasti bez návrhu. Toto pochybení se jeví o to vážnějším, že s ohledem na věk dětí

(třináct a deset let v roce 2002) a na narušené rodinné zázemí mělo plynutí času nepříznivý dopad na možnost stěžovatele obnovit vztah se svými syny.

V projednávané věci však ESPLP zdůraznil názor znalců citovaný v rozsudku ze dne 25. června 2002, podle nějž děti žijí v prostředí, které je vůči stěžovateli nepřátelské, což představuje hrozbu pro jejich osobnostní vývoj, ani jejich doporučení, aby styk stěžovatele se syny byl sice méně častý, avšak vždy na delší období. Rovněž nelze opomíjet skutečnost, že zákaz styku byl dne 26. listopadu 2003 zrušen odvolacím soudem, který dospěl k závěru, že nevykonání práva stěžovatele na styk bylo způsobeno zejména zjevným odmítáním matky a že z jejího chování, které si zasluhuje kritiku, je třeba vyvodit důsledky. Z popisu skutkových okolností případu vyplývá, že soudy přijaly opatření k zajištění výkonu, jak jim to umožňuje občanský soudní řád, a zaslaly matce výzvu až téměř dva roky a osm měsíců po prvním návrhu na výkon rozhodnutí, avšak skutečnost, že matka na výzvu nikterak nereagovala, soudy nijak neřešily.

Soud se krom toho domnívá, že jakkoli mohlo být chování stěžovatele v minulosti nevhodné, zpracovatelé znaleckého posudku citovaného v rozsudku ze dne 25. června 2002 jeho výchovné schopnosti nezpochybnili. Ještě v roce 2002 znalci shledali, že stěžovatel je způsobilý k výkonu rodičovské zodpovědnosti a že kontakt s ním je nezbytný k řádnému rozvoji nezletilých. Podle všeho tedy agresivita stěžovatele, na niž poukazuje vláda, přinejmenším z části vyplývala z frustrace z nečinnosti soudů a z marného úsilí o dosažení výkonu jeho práva na styk.

Dle mínění soudu tak neschopnost vnitrostátních orgánů přijmout veškerá opatření, která se od nich dala rozumně očekávat, k zajištění výkonu stěžovatelova práva na styk přispěla ke změně okolností, které byly důvodem, proč byl následně tohoto práva zbaven (Sylvester proti Rakousku, č. 36812/97 a 40104/98, § 63).

ESPLP dále rozhodl v tomto případě a to tak, že došlo i k porušení článku 8 Úmluvy, neboť došel k závěru, že české orgány nevynaložily přiměřené a dostatečné úsilí k zajištění realizace stěžovatelova práva na styk s dětmi, a tím porušily jeho právo na respektování rodinného života.

ESPLP dále rozhodl v tomto případě a to tak, že došlo k porušení článku 13 Úmluvy, poněvadž v českém právním řádu neexistuje právní prostředek nápravy, který by stěžovateli umožňoval uplatnit před vnitrostátním orgánem námitky ohledně délky řízení.

Stěžovatel po vydání rozhodnutí o přijatelnosti nepodal žádný návrh na přiznání spravedlivého zadostiučinění, přestože byl v dopise zaslaném jeho právnímu zástupci dne 21. listopadu 2005 poučen o článku 60 Jednacího řádu ESPLP, který stanoví, že žádost o spravedlivé zadostiučinění ve smyslu článku 41 Úmluvy musí být podána v rámci písemného stanoviska k meritu věci. Jelikož tedy stěžovatel na průvodní dopis k rozhodnutí o přijatelnosti neodpověděl, Soud rozhodl, že stěžovatel nemá na přiznání částky podle článku 41 Úmluvy nárok.

Události po rozhodnutí ESPLP

V tomto případě nedošlo po nabytí právní moci rozsudku ESPLP k vyplacení odškodného, neboť z důvodů popsaných výše neměl stěžovatel na přiznání částky podle článku 41 Úmluvy nárok.

Stěžovatel podal k soudu návrh na obnovu trestních řízení pro neplacení výživného, neboť se domníval, že po rozhodnutí ESPLP dokazuje, že tato trestní řízení neměla být ani nikdy vedena. Soudem mu bylo sděleno, že rozsudek ESPLP má pouze doporučující a nezávazný charakter. V roce 2006 se dokonce veřejně dotazoval na výstavě Index předsedy Městského soudu v Praze JUDr. Jana Sváčka na revizi svého případu, přičemž byl odkázán na Krajský soud v Praze.

Příslušný prvoinstanční soud se celý z případu vyloučil pro podjatost. Příklad byl postoupen k jinému soudu a bylo zahájeno řízení o změně výchovy obou synů. Příslušná soudkyně stanovila pouze přiznání znalečného v tomto případě a byla z případu odvolána. Věc byla postoupena dalšímu soudci, který v roce 2007 rozhodl o návrzích na výkon rozhodnutí. Následovalo odvolání obou rodičů. Odvolací soud odvolání obou rodičů zamítl a k rozsudku ESPLP se vyjádřil ve smyslu, že není závazný. Řízení o změně výchovy nadále probíhalo, avšak podle stěžovatele docházelo účelově k průtahům.

Stěžovatel se tedy rozhodl k neobvyklému řešení, když 8. dubna 2008 zablokoval dveře u odvolacího soudu do soudní síně, ve které měl soudit senát rozhodující i v případě synů stěžovatele, v zoufalé snaze domoci se toho, aby soud respektoval rozsudek ESPLP a prosadil jeho právo na styk se syny. Následně byl stěžovatel zadržen policií ČR na dobu 48 hodin, obviněn z trestného činu pohrdání soudem a výtržnictví. Soudem byl v listopadu 2008 odsouzen k odnětí svobody na dobu dvou měsíců (příslušná státní zástupkyně navrhovala od trestu upustit). Tento rozsudek byl potvrzen odvolacím soudem. Na základě dovolání k Nejvyššímu soudu byl stanoven odklad výkonu trestu a rozsudek odvolacího soudu byl zrušen a případ vrácen k soudu k novému projednání. V únoru 2010 byl stěžovatel zproštěn obžaloby.

Nadále probíhalo řízení o změně výchovy synů, avšak podle stěžovatele docházelo účelově k průtahům. Proto se rozhodl k dalšímu neobvyklému řešení, když v březnu 2009 „odebral“ věc zákonnému soudci, a to tak, že při jednání vzal opatrovnícký spis ze stolu soudce a vyskočil s ním z okna soudní síně, neboť justiční stráž zablokovala dveře. Na konec byl na dvoře soudu zadržen justiční stráží a spis mu byl odebrán. Jeho jednání bylo hodnoceno jako přestupek, avšak po odvysílání reportáže v České televizi bylo překvalifikováno na trestný čin. Soud, v jehož budově se incident odehrál se z případu, jako celek vyloučil pro podjatost a případ byl postoupen k jinému soudu, proti tomu podal stěžovatel námitku, která byla vyhodnocena Nejvyšším soudem jako oprávněná a případ byl postoupen dalšímu soudu. Stěžovatel byl odsouzen v nepřítomnosti (přes písemnou omluvu) k trestu dva roky odnětí svobody nepodmíněně. Stěžovatel podal proti rozsudku odvolání a odvolací soud rozsudek změnil tak, že trest snížil na jeden rok odnětí svobody nepodmíněně. Tento rozsudek nabyl právní moci. Žádost o prominutí trestu v polovině jeho doby byla zamítnuta. 3. listopadu 2011 v 15:00 hod byl stěžovatel z věznice propuštěn¹⁶³ na základě rozhodnutí Nejvyššího soudu, s konstatováním, že uvedený skutek není trestným činem.

Do současné doby se stěžovatel se svými syny nestýká.

Návaznost na Listinu

¹⁶³ Podrobněji Lidové noviny on-line. [cit. 2011-11-5]. Dostupný z [www: http://www.lidovky.cz/bojovnik-za-prava-otcu-fiala-byl-propusten-z-vezeni-fh4-/ln_domov.asp?c=A111104_131706_ln_domov_sk](http://www.lidovky.cz/bojovnik-za-prava-otcu-fiala-byl-propusten-z-vezeni-fh4-/ln_domov.asp?c=A111104_131706_ln_domov_sk)

V tomto případě bylo ESPLP konstatováno, že bylo porušeno právo stěžovatele na projednání věci v přiměřené lhůtě, přičemž toto právo je chráněno konkrétně Úmluvou (čl. 6 odst. 1) takto:

„Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nestranným soudem, ...“

Právě požadavek přiměřené lhůty byl v uvedeném případě porušen. Toto ustanovení Úmluvy je totožné s druhým odstavcem čl. 47 Listiny v jeho prvotní pasáži. I v tomto případě stanovení v Listině pochází z Úmluvy a tudíž je smysl a rozsah těchto práv stejný.

V tomto případě bylo konstatováno také porušení práva stěžovatele na styk s dětmi. Toto právo je chráněno tímto ustanovením (čl. 8 Úmluvy) :

„Každý má právo na respektování soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.“

A právě rodinný život je tím termínem, který obsahuje především vztahy mezi rodiči a jejich dětmi a ochranu těchto vzájemných vztahů. Co se týče tohoto práva zaručeného Úmluvou toto ustanovení je téměř totožné s ustanovením Listiny (čl. 7) a to především z toho důvodu, že právě v Úmluvě má svůj původ, přičemž bylo slovo „korespondence“ bylo nahrazeno v Listině slovem „komunikace“ a to jen z důvodu vědecko-technologického vývoje společnosti. Smysl a rozsah těchto práv je tedy stejný.

V tomto případě bylo ESPLP navíc konstatováno porušení ustanovení podle kterého neměl stěžovatel možnost použít prostředku nápravy, přičemž konkrétní ustanovení tohoto chráněného práva v Úmluvě (čl. 13) zní:

„ Každý, jehož práva a svobody přiznané Úmluvou byly porušeny, musí mít účinné prostředky nápravy před národním orgánem, i když se porušení dopustily osoby při plnění úředních povinností.“

Podle Úmluvy tedy každý musí mít účinné prostředky nápravy před národním orgánem. V českém právním řádu však neexistuje účinný prostředek obrany před nepřiměřeně dlouhou délkou řízení. Právo obsažené v Úmluvě (čl. 13) je pramenem pro

obdobné ustanovení v prvním odstavci čl. 47 Listiny, které navíc konkretizuje orgán, který má nápravu uskutečnit a tím je soud:

„Každý, jehož práva a svobody zaručené právem Unie byli porušeny, má za podmínek stanovených tímto článkem právo na účinné prostředky ochrany před soudem.“

Příloha č. 2 - Analýza případu dle rozsudku ESPLP č. 25326/03 ve věci Patera vs. Česká republika (2007) v návaznosti na Listinu.

Dne 4. srpna 2003 byla podána stížnost (čl. 43 Úmluvy) panem Lubošem Paterou („Stěžovatel“) proti ČR. Stěžovatel poukazoval zejména na délku řízení o výkon rodičovské zodpovědnosti (čl. 6 odst. 1 Úmluvy) a na zásah do svého práva na respektování rodinného života spočívající v nemožnosti se stýkat se synem (čl. 8 Úmluvy).

V únoru roku 1989 se z manželství stěžovatele s manželkou narodil syn. Zanedlouho poté manželka stěžovatele opustila a odešla žít ke svým rodičům.

Dne 8. června 1989 zahájil stěžovatel u soudu řízení ve věci úpravy poměrů nezletilého syna, který byl v tomto řízení svěřen do péče stěžovatele s tím, že matka není schopna zajistit výchovu nezletilého, zejména pro konzumaci alkoholu a její nezralost.

Odvolací soud tento rozsudek 26. října 1989 zrušil. Vzhledem ke skutečnosti, že nebylo pravomocně rozhodnuto o tom, kterému rodiči bude syn svěřen do výhradní péče, stěžovatel dne 20. listopadu odvedl syna z bydliště matky k sobě. 15. prosince 1989 vydal soud první předběžné opatření, kterým bylo dítě svěřeno do výchovy matky, přičemž v průběhu řešení případu, bylo předběžné opatření několikrát soudem změněno.

20. února 1991 vynesl soud rozsudek, kterým svěřil syna do péče matky. Matka však nečekala, až rozsudek nabude právní moci a 18 března 1991 vnikla do bydliště stěžovatele a dítě si odvezla. Její trestní stíhání pro porušování domovní svobody bylo zastaveno na základě amnestie prezidenta republiky ze dne 28. dubna 1994. Odvolací soud dne 20. února 1991 zrušil rozsudek soudu ze dne 20. února 1991, kterým byl syn svěřen do péče matky.

V rámci řízení byl vypracován znalecký posudek, který konstatoval, že syn o existenci svého otce neví, stěžovatel však má dobré předpoklady k výchově dítěte. V zájmu harmonického vývoje syna je však nezbytný dostatečný kontakt s oběma rodiči a toho důvodu bylo doporučeno upravit co nejširší kontakt stěžovatele se synem.

12. července 1993 vydal soud předběžné opatření, kterým stěžovateli bylo přiznáno právo na styk se synem, i toto předběžné opatření bylo v průběhu řešení případu měněno a to tak, že byl styk stěžovatele se synem postupně zužován. 20. října 1993 vydal soud rozsudek, kterým bylo dítě svěřeno do výchovy matce, a současně rozhodl o právech a povinnostech stěžovatele.

Vzhledem ke skutečnosti, že matka bránila vzájemnému styku stěžovatele se synem, podal stěžovatel do 31. května 1994 třináct návrhů na výkon rozhodnutí o styku se synem. Reakcí soudu bylo zaslání výzvy matce k dobrovolnému respektování předběžného opatření soudu. Od 30. dubna 1994 do 20. září 1996 se uskutečnilo devět setkání stěžovatele se synem, přičemž některá z nich proběhla za přítomnosti kolizního opatrovníka¹⁶⁴ a také příslušníků bezpečnostních agentur, které najala matka.

V květnu 1995 nechal stěžovatel svoji situaci posoudit soudním znalcem, který uvedl, že matka připravuje dítě nedostatečným a nevhodným způsobem a snaží se řešit svůj problematický vztah se stěžovatelem prostřednictvím nezletilého, kterého tím neurotizuje. Přehnaně ochrannářský postoj ze strany matky a její snaha podporovat u něj dětinskost dle názoru znalce škodí zájmům dítěte, současně konstatoval, že snaha matky postavit nezletilého proti otci vyústila v daném případě v syndrom zavrženého rodiče.¹⁶⁵

Dne 2. října 1995 u příležitosti vydání jednoho z předběžných opatření soud konstatoval, že matka již dlouhou dobu brání realizaci obvyklého kontaktu mezi ním a jeho otcem zejména tím, že zanedbává nezbytnou přípravu a ponechává rozhodnutí na vůli samotného nezletilého, a vytváří nepřijatelné podmínky pro předání dítěte otci.

¹⁶⁴ Kolizním opatrovníkem bývá sociální pracovník orgánu sociálně právní ochrany dětí příslušného úřadu obce s rozšířenou působností nebo městské části. Stanovuje ho soud, aby chránil zájmy dítěte a nedocházelo ke střetu zájmů mezi rodiči a dítětem.

¹⁶⁵ Porucha vznikající v kontextu sporů o svěřeni dítěte do péče, kdy jeden rodič programuje dítě proti druhému rodiči („vymývání mozků“). Blíže viz. Gardner, R. A. (2010). Terapeutické intervence u dětí se syndromem zavržení rodiče. Praha : Triton Praha, s. 27.

Dne 29. listopadu 1995 podniklo ve věci šetření Ministerstvo práce a sociálních věcí. Ministerstvo poukázalo na nedostatky ve výchově matky a rovněž v práci orgánů péče o dítě, které údajně nejsou objektivní a zvýhodňují matku.

10. října 1996 založil stěžovatel občanské sdružení Spravedlnost dětem, jehož cílem je podle internetových stránek sdružení podávání žalob proti českému státu ESPLP za účelem dosáhnout nápravy bezpráví, které je na členech sdružení i jejich dětech dlouhodobě pácháno. Cílem je upozornit mezinárodní orgány na systematické porušování základních práv rodičů a jejich dětí českými státními strukturami, na státem řízenou diskriminaci. Účelem je zastavení společenské patologie, která se českým státem šíří jako mor, a donucení českých státních struktur k respektování lidské přirozenosti rodinných vztahů.¹⁶⁶ Aktuálně sdružení Spravedlnost dětem zastupuje p. Prodělalovou, v jejímž případě ESPLP dne 20. prosince 2011 konstatoval porušení práva na respektování rodinného života (čl. 8 Úmluvy).

Ve dnech 13. ledna a 5. března 1997 byly matce uloženy pokuty ve výši 1 000 Kč za každý zmařený styk stěžovatele s dítětem v předchozím období. Dále pak soud dne 3. června 1997 zamítl návrh stěžovatele na uložení pokuty matce za to, že opětovně odmítla respektovat jeho právo na styk s dítětem. Ve dnech 30. září 1997 a 16. prosince 1997 uložil soud matce pokuty ve výši 300 Kč za opětovně mařené styky stěžovatele se synem. Dne 27. února 1998 byly matce uloženy pokuty ve výši 100 Kč za další maření další maření styků stěžovatele se synem

Odvolací soud, který dne 17. září 1998 rozhodl tak, že rozsudek ze dne 20. října 1993 zrušil a vrátil věc soudu prvního stupně.

Dne 2. října 2001 uložil okresní soud matce pokutu ve výši 500 Kč za další maření styku stěžovatele se synem. Dne 26. března 2002 byla matce uložena pokuta ve výši 500 Kč za další maření styků stěžovatele s dítětem. Dne 11. září 2003 uložil soud matce pokutu ve výši 30 800 Kč za maření práva stěžovatele na styk s dítětem. Odvolací soud toto

¹⁶⁶ *Sdružení Spravedlnost dětem. [cit. 2011-12-23]. Dostupný z [www: http://www.iustin.cz/art.asp?art=186](http://www.iustin.cz/art.asp?art=186)*

rozhodnutí potvrdil. Matce byla povolena úhrada této částky v měsíčních splátkách ve výši 500 Kč a stěžovateli soud o tuto částku zvýšil výživné na dceru.

Dne 21. dubna 2004 proběhlo setkání opatrovníka s matkou, přičemž ta uvedla, že nezletilý stále odmítá odejít se svým otcem a s netrpělivostí očekává dosažení zletilosti.

Dne 29. července 2004 zrušil soud předběžné opatření ze dne 2. října 1995 upravující právo stěžovatele na styk se synem čímž, zůstal styk stěžovatele se synem nikterak neupraven.

Dle znaleckého posudku z oboru psychiatrie vypracovaného dne 15. srpna 2004 na žádost stěžovatele trpí nezletilý vážnou formou syndromu zavrženého rodiče způsobeného jeho naprogramováním ze strany matky a je nutné dítě alespoň dočasně vyjmout ze současného závadného výchovného prostředí.

Dne 15. února 2005 odvolací soud zrušil rozhodnutí ze dne 29. července 2004, kterým bylo zrušeno předběžné opatření upravující jeho právo na styk.

Ve snaze domoci se svého styku se synem podal stěžovatel soudu návrh na uložení výchovného opatření matce podle § 43 zákona č. 94/1964 Sb. o rodině a to dne 18. května 2005, soud však nereagoval.

Odvolací soud dne 3. června 2005 zamítl stěžovatelův návrh, aby byla soudy stanovena lhůta k pokračování v řízení o výkon, s tím, že stěžovatel nepodal stížnost na průtahy v řízení. Stěžovatel nicméně tvrdí, že takovou stížnost podal a že ji Ministerstvo spravedlnosti shledalo ke dni 3. června 2004 důvodnou.

Dne 20. dubna 2006 soud opětovně zrušil předběžné opatření ze dne 2. října 1995, jímž bylo upraveno stěžovatelovo právo na styk. I přes odvolání stěžovatele bylo toto rozhodnutí dne 28. července 2006 potvrzeno odvolacím soudem.

V únoru 2007 dosáhl stěžovatelův syn zletilosti.

Soudy nedokázaly vydat za necelých 18 let pravomocné rozhodnutí o poměrech nezletilého syna. Z případu bylo z důvodu podjatosti vyloučeno celkem pět soudců obecných soudů, šest soudců odvolacích soudů (dva senáty). Celkem třikrát byl spis přidělen na jiný soud a dvakrát na jiný odvolací soud. Ústavní soud řešil v tomto případě celkem čtyřikrát stížnost, přičemž jednou byla stížnost odmítnuta, v jednom případě byla prohlášena za nepřipustnou a jednou za neopodstatněnou, a v jednom případě bylo konstatováno porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě.

Rozhodnutí ESPLP

Dne 10. ledna 2006 ESPLP prohlásil stížnost za částečně přijatelnou a rozhodl upustit od ústního jednání.

ESPLP konstatoval, že případy týkající se péče o dítě je nezbytné projednávat ve vší rychlosti a v tomto kontextu je třeba poukázat na skutečnost, že vnitrostátní soudy nepostupovaly s dostatečnou rychlostí, navzdory tomu, že napjatá situace v rodině výrazně zhoršovala psychický stav dítěte. Alarmující je zejména skutečnost, že během celého posuzovaného období byl vydán ve věci pouze jeden nepravomocný rozsudek, který byl později zrušen.

ESPLP tedy rozhodl v tomto případě a to tak, že došlo k porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy, neboť vzhledem k výše uvedeným úvahám a s přihlédnutím k významu řízení pro stěžovatele ESPLP konstatuje, že soudy se nevěnovaly případu s dostatečnou péčí a že patnáctileté trvání předmětného řízení nesplňuje požadavek přiměřené lhůty.

ESPLP však dospěl k závěru, že pokud jde o styk stěžovatele se synem, má současný stav původ v událostech, které předcházely 25. červenci 2002, a jejich zkoumání mu nepřísluší z toho důvodu, že byl již posuzován jiným mezinárodním orgánem.

Tímto orgánem byla OSN, která vyslovila prostřednictvím Výboru pro lidská práva dne 19. srpna 2002 názor,¹⁶⁷ že stěžovatelovým právům podle čl. 17 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (viz. kapitola č.1) dle čl. 2, odst. 1 a 2 nebyla

¹⁶⁷ Názor Výboru pro lidská práva CCPR/C/75/D/946/2000 ze dne 19. srpna 2002.

poskytnuta účinná ochrana, přičemž stát je povinen stěžovateli poskytnout účinnou ochranu, která by zahrnovala opatření k zajištění okamžitého prosazení nařízení soudů týkajících se styku autora se synem. Čl. 17 všeobecně zahrnuje účinnou ochranu práv rodiče na pravidelný kontakt se svými nezletilými dětmi. V tomto případě však soudy ani nevymáhaly uložené pokuty manželce a nevyužily ani jiných opatření k prosazení práv stěžovatele. Navíc stát je rovněž povinen zabránit podobnému porušování zákona v budoucnosti.

ESPLP tedy rozhodl v tomto případě a to tak, že nedošlo k porušení čl. 8 Úmluvy z důvodu nevykonávání stěžovatelova práva na styk po 25. červenci 2002, neboť po tomto datu již nešlo názor stěžovatelova syna opomíjet, vzhledem k jeho věku (v roce 2007 dosáhl zletilosti) a skutečnosti na, kterou poukazoval stěžovatel, tedy že syn trpí syndromem zavrženého rodiče.

Z těchto důvodů ESPLP rozhodl, že žalovaný stát má stěžovateli zaplatit ve lhůtě tří měsíců ode dne, kdy rozsudek nabude právní moci podle čl. 44 odst. 2 Úmluvy 1200 eur jako náhradu nákladů řízení.

V této souvislosti stojí za zmínku skutečnost, že ESPLP ke svému rozhodnutí nedospěl jednotně. Dva ze sedmi soudců zaujali rozdílné stanovisko, když podle jejich názoru došlo i k porušení čl. 8 Úmluvy: „Sdílíme názor Výboru pro lidská práva, že otázkou v daném případě je, zda Vysoká smluvní strana zajistila účinnou ochranu práva stěžovatele na styk s jeho synem v souladu s rozhodnutími vnitrostátních soudů. Pokud jde o období od 25. července 2002 do dubna 2006, domníváme se, že odpověď na ni je záporná. Přestože jsme si vědomi skutečnosti, že se vzhledem k postoji matky i dítěte vůči stěžovateli jednalo o velmi náročnou situaci, domníváme se, že žalovaný stát nese za naprosté zničení rodinných vztahů mezi stěžovatelem a jeho synem velký díl odpovědnosti.“

Události po rozhodnutí ESPLP

V tomto případě došlo po nabití právní moci rozsudku ESPLP k vyplacení stanovené částky převedené na národní měnu podle kursu platného ke dni zaplacení.

Stěžovatel uspořádal dne 26. srpna 2004 před budovou soudu tiskovou konferenci, jejímž důsledkem bylo podání trestního oznámení soudkyně příslušného soudu na stěžovatele pro podezření ze spáchání trestného činu pomluvy a útoku na státní orgán. Dne 18. května 2009 byl stěžovatel soudem zproštěn obžaloby

Ze strany ČR tedy nebyly zahájeny žádné kroky k nápravě výše uvedených základních lidských práv stěžovatele. Nebyl zajištěn žádný kontakt stěžovatele se synem, ani nebyla vyvinuta žádná jiná obdobná aktivita k obnovení vztahů.

Do současné doby se stěžovatel se synem nestýká.

Návaznost na Listinu

V tomto případě bylo ESPLP konstatováno, že bylo porušeno právo stěžovatele na projednání věci v přiměřené lhůtě, přičemž toto právo je chráněno konkrétně Úmluvou (čl. 6 odst. 1) takto:

„Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nestranným soudem, ...“

Právě požadavek přiměřené lhůty byl v uvedeném případě porušen. Toto ustanovení Úmluvy je totožné s druhým odstavcem čl. 47 Listiny v jeho prvotní pasáži. I v tomto případě stanovení v Listině pochází z Úmluvy a tudíž je smysl a rozsah těchto práv stejný.

Příloha č. 2 - Analýza případu dle rozsudku ESPLP č. 26634/03 ve věci Kříž vs. Česká republika (2007) v návaznosti na Listinu.

Dne 13. srpna 2003 byla podána stížnost (čl. 34 Úmluvy) panem Václavem Křížem („Stěžovatel“) proti ČR. Stěžovatel poukazuje na fakt, že délka řízení o jeho právu na styk byla v rozporu se zásadou „přiměřené lhůty“ (čl. 6 odst. 1 Úmluvy). Dále stěžovatel namítal, že neměl možnost dosáhnout výkonu práva na styk (čl. 8 Úmluvy).

Dne 31. července 1991 se stěžovatel rozvedl se svou ženou a v září 1991 se jim narodil syn.

Stěžovatel podal dne 2. října 1991 návrh na úpravu styku se synem. Soud dne 16. května 1994 rozhodl, že stěžovatel má právo svého syna mimo jiné navštěvovat každou první sobotu v měsíci a to za přítomnosti matky, které soud nařídil, aby syna na styk připravila. Odvolací soud rozsudek 5. října 1994 změnil, přičemž rozhodl, že z důvodu značného napětí panujícího mezi rodiči se v přítomnosti matky mají uskutečnit pouze první tři setkání.

Dne 11. října 1994 podal stěžovatel soudu další návrh na úpravu styku se synem. Ten byl soudem dne 30. listopadu 1995 zamítnut a rozhodnutí bylo později potvrzeno odvolacím soudem.

Vzhledem ke skutečnosti, že matka mařila styk stěžovatele se synem, navrhoval stěžovatel u soudu výkon rozhodnutí o styku se synem. Soud dne 24. března 1995 vyzval matku, aby se uvedeným rozhodnutím podrobila, jinak jí hrozí pokuta. 30. listopadu 1995 uložil soud matce pokutu ve výši 2 600 Kč za předchozí maření styku stěžovatele se synem, které soud změnil a tuto pokutu zvýšil na 4 400 Kč.

V tomto období se kolizní opatrovník nezletilého několikrát pokoušel setkat v místě bydliště s matkou. Matka nereagovala na výzvy kolizního opatrovníka ani na dopisy, odmítala návrhy na konání pohovoru, když sdělila, že pohovory považuje za zbytečné. Kolizní opatrovník učinil celkem dvanáct neúspěšných pokusů o zastižení matky v místě bydliště.

Dne 28. května 1996 podal stěžovatel nový návrh na úpravu styku se synem, avšak šest jednání muselo být odročeno z důvodů na straně matky, včetně tří námitek podjatosti soudce, které podala.

Dne 4. prosince 1997 byla matce uložena pokuta ve výši 30 550 Kč za to, že opětovně bránila stěžovateli ve styku s dítětem. Odvolací soud toto rozhodnutí potvrdil.

Dne 30. září 1998 požádal stěžovatel orgán kolizního opatrovníka o pomoc, neboť chtěl svému synovi předat dárek. Bylo mu doporučeno, aby se obrátil na nevládní organizaci.

V návaznosti na další stěžovatelův návrh na výkon rozhodnutí o styku se synem soud dne 3. května 2001 rozhodl uložit matce pokuty v celkové výši 102 000 Kč. Nezletilý při výslechu před soudem tvrdil, že otce nemá. Odvolací soud dne 15. října 2001 rozhodnutí o uložení pokut matce zrušil.

16. května 2001 soud rozhodl, že rozsudek ze dne 16. května (o styku stěžovatele se synem) a 5. října 1994 (rozsudek odvolacího soudu) zůstane nezměněn.

Dne 23. května 2001 proběhlo ve specializovaném centru emočně vypjaté setkání mezi stěžovatelem a jeho synem, po kterém znalec konstatoval, že obnovení kontaktů bude značně obtížné. Matka byla vyzvána, aby dojednala další setkání, jemuž měl předcházet pohovor a psychologické vyšetření, tato výzva však zůstala bez odezvy a matka další setkání kategoricky odmítla. Stěžovatel se tedy dne 5. června 2001 zúčastnil pohovoru s pracovníky výše uvedeného zařízení sám.

Dne 27. září 2001 odvolací soud zrušil rozsudek soudu z 16. května 2001 o úpravě stěžovatelova práva na styk z důvodu nutnosti navázání styku mezi stěžovatelem a synem ve specializovaném zařízení. Soud rozsudkem ze dne 11. března 2003 změnil rozsudky z 16. května (o styku stěžovatele se synem) a 5. října 1994 (rozsudek odvolacího soudu) a rozhodl se neupravovat stěžovatelovo právo na styk (toto rozhodnutí je z praktického hlediska stejné jako zákaz styku). Stěžovateli byl doporučen písemný styk se synem.

Dne 10. dubna 2003 soud zamítl další návrhy stěžovatele na výkony rozhodnutí o styku se synem, neboť soud shledal, že nezletilý není schopen styku s otcem, protože ho nezná, a že je nejprve nutné, aby oba rodiče změnili své chování. Soud dospěl k závěru, že přinejmenším od roku 1997 nebylo možné matku nutit k plnění předmětného rozhodnutí, a to kvůli odmítavému postoji nezletilého, ačkoli k němu matka sama přispěla. Odvolací soud toto rozhodnutí v odvolacím řízení zrušil a věc vrátil soudu k vypracování znaleckého posudku.

Rozhodnutí soudu ze dne 11. března 2003, ve kterém soud rozhodl neupravovat stěžovatelův styk se synem bylo dne 4. září 2003 odvolacím soudem zrušeno a věc byla vrácena zpět soudu k novému posouzení.

Dne 31. května 2004 uložil soud matce pokutu ve výši 40 000 Kč s tím, že svým odmítavým postojem zmařila několik stěžovatelových styků se synem v předchozím období, nicméně zamítl návrh stěžovatele ohledně dalších styků, které se neuskutečnily z důvodu častých onemocnění dítěte. Rodiče podali odvolání, které bylo posouzeno na ústním jednání, kde znalec pověřený vypracováním posudku mimo jiné prohlásil, že nezletilý je zcela závislý na názorech své matky, a že pokud by jej tato motivovala pozitivním způsobem, jeho postoj k návštěvám otce by se mohl změnit. Kdyby krom toho matce hrozilo odloučení od dítěte (za účelem výkonu práva otce na styk s dítětem), byla by podle názoru znalce schopna změnit své chování ke stěžovateli. V závěru tohoto jednání snížil odvolací soud uloženou pokutu na 30 000 Kč.

Rozsudkem ze dne 21. prosince 2004 soud rozhodl, že má stěžovatel právo na písemný styk se svým synem a že mu může zasílat jeden dopis měsíčně. Tento rozsudek byl dne 21. dubna 2005 změněn odvolacím soudem do podmínek písemného styku tak, že matce uložil, aby zajistila, že nezletilý jednou za dva měsíce na dopisy stěžovatele odpoví.

Dne 6. ledna 2005 soud rozhodl v reakci na deset návrhů na výkon rozhodnutí o styku stěžovatele se synem, které stěžovatel podal v období od května 2004 do ledna 2005, přerušit řízení o výkonu práva na styk s tím, že probíhá řízení ve věci samé o nové úpravě tohoto práva.

Stěžovateli bylo 5. října 1994 přiznáno právo na styk se synem v rozsahu 39 hodin ročně. Předmětné řízení o nové úpravě styku stěžovatele se synem trvalo od 20. května 1996 do 21. dubna 2005, tedy téměř deset let a skončilo úpravou pouze písemného styku stěžovatele se synem. Stěžovatel se ve snaze domoci kontaktu se synem soudil 18 let, tedy od narození syna do jeho dospělosti. Z případu bylo z důvodu podjatosti odvoláno celkem osm soudců.

Rozhodnutí ESPLP

Dne 29. listopadu 2005 ESPLP prohlásil stížnost za částečně přijatelnou a rozhodl upustit od ústního jednání.

ESPLP konstatoval, že je-li prokázána existence rodinného pouta, musí stát jednat v zásadě tak, aby umožnil toto pouto rozvíjet, a přijmout opatření, jež mohou vést ke sloučení dotyčného rodiče s dítětem (Kutzner proti Německu, č. 46544/99, § 61).

ESPLP konstatoval, že v obdobných případech není možno považovat devět let jako „přiměřenou lhůtu“ délky řízení vzhledem k jasným prodlevám v tomto konkrétním případě.

Je nadmíru zřejmé, že v daném případě mělo plynutí času pro stěžovatele negativní důsledky. Je třeba připomenout, že v takových případech se vhodnost přijatého opatření posuzuje podle rychlosti jeho provedení (Maire proti Portugalsku, č. 48206/99, § 74), z českého právního řádu ostatně vyplývá, že v otázce výkonu práv na péči a na styk jsou soudy povinny jednat bez zbytečných průtahů, a to i v případě, že to účastníci řízení nenavrhují.

ESPLP tedy rozhodl v tomto případě a to tak, že došlo k porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy, protože vzhledem k výše uvedeným úvahám a s přihlédnutím k významu řízení pro stěžovatele se ESPLP domnívá, že soudy nevěnovaly danému případu dostatečnou péči a že délka předmětného řízení nespĺňuje požadavek „přiměřené lhůty“. V tomto je nutno zdůraznit, že žalovanému státu přísluší zajistit si prostředky umožňující řešit případy týkající se nezletilých dětí s nejvyšší rychlostí, navzdory případným rozporům mezi rodiči těchto dětí.

V daném případě syn žádnou vlastní negativní zkušenost se svým otcem neprodělal a bylo konstatováno, že byl manipulován svou matkou. Je tedy třeba věnovat pozornost časové prodlevě mezi návrhem na výkon rozhodnutí, který stěžovatel podal dne 5. prosince 1994, a prvním setkáním uspořádaným mezi zúčastněnými dne 23. května 2001, tedy v době, kdy bylo nezletilému téměř deset let. V období mezi těmito dvěma daty se činnost státních orgánů omezila pouze na marné pokusy o kontakt s matkou a na ukládání pokut posledně jmenované, které se však ukázaly jako neúčinné. Ve vnitrostátní judikatuře je však zakotveno, že pokud s ohledem na okolnosti případu vyjde najevo, že pokuty nevedou

k zamýšlenému cíli a pouze prodlužují řízení, může soud kdykoli od dalšího ukládání pokut upustit a přistoupit k jiným opatřením upraveným v § 273 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu,¹⁶⁸ tj. k nucenému svěření dítěte do péče druhého z rodičů. Jiná, méně donucující opatření nabízí zákon o sociálně-právní ochraně dětí.

Pokud jde o naprostou nespolupráci na straně matky ESPLP konstatuje, že z tohoto jejího odsouzeníhodného přístupu nebyly vyvozeny žádné důsledky. Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem se ESPLP domnívá, že neuskutečnění stěžovatelova práva na styk je třeba přičítat zejména trvalému odporu matky, který soudy de facto trpěly.

Ani nedostatek spolupráce mezi rodiči nezavazuje tyto orgány povinnosti přijmout veškerá opatření, která by mohla umožnit zachování rodinných pout (Reigado Ramos proti Portugalsku, č. 73229/01, § 55). Za těchto okolností nelze stěžovatele činit odpovědným za neschopnost státních orgánů přijímat rychlá a přiměřená opatření k zajištění opravdového kontaktu mezi ním a jeho synem (Bove proti Itálii, č. 30595/02, § 50) ani tvrdit, že státní orgány vyvinuly dostatečné úsilí k nalezení východiska z této nelehké situace.

ESPLP tedy rozhodl v tomto případě a to tak, že došlo k porušení čl. 8 Úmluvy, neboť vnitrostátní soudy v daném případě dovolily, aby byl předmětný spor vyřešen pouhým plynutím času, v důsledku čehož má dnes stěžovatel právo pouze na písemný styk se svým dítětem. Tyto skutečnosti ESPLP postačují k tomu, aby učinil závěr, že k porušení článku 8 Úmluvy z důvodu nevykonání stěžovatelova práva na styk došlo.

Z těchto důvodů ESPLP rozhodl, že žalovaný stát má stěžovateli zaplatit ve lhůtě tři měsíců ode dne, kdy rozsudek nabude právní moci podle čl. 44 odst. 2 Úmluvy 10 000 eur jako náhradu morální újmy, 2000 eur jako náhradu nákladů řízení, případnou částku daně z výše uvedených částek.

Události po rozhodnutí ESPLP

V tomto případě došlo po nabití právní moci rozsudku ESPLP k vyplacení stanovené částky převedené na národní měnu podle kursu platného ke dni zaplacení.

¹⁶⁸ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

Stěžovatel podal v důsledku rozsudku ESPLP návrh na změnu výchovy jeho syna. Soud si vyžádal znalecký posudek nezletilého a obou rodičů. Z důvodu obstrukcí prováděných po dobu jednoho roku matkou, bylo nutno matku ke znalcům předvést policií ČR. Následně byl návrh na změnu výchovy soudem zamítnut. Stěžovatel podal odvolání. Odvolacímu soudu se nepodařilo odvolání projednat do doby, kdy syn stěžovatele dosáhl zletilosti.

Ze strany ČR tedy nebyly zahájeny žádné kroky k nápravě výše uvedených základních lidských práv stěžovatele. Nebyl zajištěn žádný kontakt stěžovatele se synem, ani nebyla vyvinuta žádná jiná obdobná aktivita k obnovení vztahů.

Do současné doby se stěžovatel se synem nestýká, avšak očekává požadavek zletilého syna na stanovení vyživovací povinnosti od otce.

Návaznost na Listinu

V tomto případě bylo ESPLP konstatováno, že bylo porušeno právo stěžovatele na projednání věci v přiměřené lhůtě, přičemž toto právo je chráněno konkrétně Úmluvou (čl. 6 odst. 1) takto:

„Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nestranným soudem, ...“

Právě požadavek přiměřené lhůty byl v uvedeném případě porušen. Toto ustanovení Úmluvy je totožné s druhým odstavcem čl. 47 Listiny v jeho prvotní pasáži. I v tomto případě stanovení v Listině pochází z Úmluvy a tudíž je smysl a rozsah těchto práv stejný.

V tomto případě bylo konstatováno také porušení práva stěžovatele na styk s dětmi. Toto právo je chráněno tímto ustanovením (čl. 8 Úmluvy) :

„Každý má právo na respektování soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.“

A právě rodinný život je tím termínem, který obsahuje především vztahy mezi rodiči a jejich dětmi a ochranu těchto vzájemných vztahů. Co se týče tohoto práva zaručeného Úmluvou toto ustanovení je téměř totožné s ustanovením Listiny (čl. 7) a to především z toho důvodu, že právě v Úmluvě má svůj původ, přičemž bylo slovo „korespondence“ bylo nahrazeno v Listině slovem „komunikace“ a to jen z důvodu vědecko-technologického vývoje společnosti. Smysl a rozsah těchto práv je tedy stejný.

Příloha č. 4 - Analýza případu dle rozsudku ESPLP č. 27726/03 ve věci Mézl vs. Česká republika (2007) v návaznosti na Listinu.

Dne 23. srpna 2003 byla podána stížnost (čl. 34 Úmluvy) panem Oldřichem Mézlem („Stěžovatel“) proti ČR. Stěžovatel poukazoval zejména na délku řízení o změně výchovy jeho dcery, která byla podle něj v rozporu se zásadou „přiměřené lhůty“ (čl. 6 odst. 1 Úmluvy) a rovněž na zásah do svého práva na respektování rodinného života spočívající v nemožnosti stýkat se s dcerou (čl. 8 Úmluvy).

Dne 8. dubna 1986 se z manželství stěžovatele narodila dcera. V roce 1993 stěžovatelova manželka opustila společnou domácnost a dceru odvedla sebou.

Ještě v roce 1993 rozhodl soud o rozvodu manželství stěžovatele a o tom, že výchova dcery byla svěřena matce a toto rozhodnutí potvrdil odvolací soud dne 3. května 1994.

Stěžovatel podal z důvodu nemožnosti dosáhnout dohody s matkou v roce 1993 návrh na vydání předběžného opatření o úpravě styku s dcerou. 3. února začalo řízení o úpravě styku stěžovatele s dcerou. 20. října 1994 soud rozhodl o styku stěžovatele s dcerou jednou za měsíčně ve specializovaném zařízení v přítomnosti matky a psychologa a to z důvodu předchozí manipulace matky dcerou vůči otci potvrzené znaleckým posudkem z oboru psychologie nařízeným soudem. Odvolací soud tento rozsudek změnil tak, že stěžovatel je oprávněn se s dcerou stýkat dvakrát za měsíc a to bez přítomnosti matky, když dle jeho názoru bylo v zájmu dcery co nejdříve obnovit kontakt s otcem, u nějž nebyl na rozdíl od tvrzení stěžovatelovy bývalé manželky zjištěn žádný náznak agresivity vůči

dítěti. Příslušné specializované zařízení však bylo v září 1995 uzavřeno a proto bylo zahájeno 12. října 1995 nové řízení o styku stěžovatele s nezletilou.

Styky stěžovatele s dcerou se však neuskutečňovaly a stěžovatel byl nucen podat sedm návrhů na výkon rozhodnutí o styku s dcerou. Soud na ně reagoval tak, že matce zaslal výzvu k dobrovolnému plnění soudního rozhodnutí a požádal kolizního opatrovníka o součinnost. Dne 17. srpna 1995 byla matce za maření styků stěžovatele s dcerou uložena pokuta 500 Kč. Toto rozhodnutí však bylo odvolacím soudem zrušeno pro vady. 31. října 1995 podal stěžovatel další tři návrhy na výkon rozhodnutí soudu o úpravě styku s dcerou. 25. října 1995 vyzval opatrovník soud k dalšímu konání, neboť matka stále mařila styky stěžovatele s dcerou.

Na počátku března 1997 byl soudu předložen po předchozím vyžádání znalecký posudek. Podle znalců nebylo nutné stěžovatele, který velmi trpěl tím, že svou dceru nemůže vídat a své rodičovské povinnosti plnil, vylučovat z výchovného vlivu na nezletilou. Obnovení styků bylo naopak pro harmonický rozvoj nezletilé nezbytné za předpokladu, že ji k tomu bude matka náležitě připravovat. Pozitivní zkušenost s otcem může změnit odmítavý postoj dítěte, převzatý od matky, v jehož důsledku dcera začala styk se stěžovatelem odmítat.

Dne 5. května 1997 soud zamítl návrh stěžovatele na svěřeni dcery do jeho péče. Úpravu styku však změnit tak, že stěžovatel se mohl stýkat s dcerou dvakrát měsíčně, avšak zpočátku za přítomnosti sociálních pracovníků, nad výchovou dcery její matkou byl ustanoven dohled. 11. listopadu 1997 odvolací soud potvrdil rozsudek a zdůraznil roli matky v rozvíjení pozitivního postoje dítěte vůči otci a dodal, že pokud by tak nečinila, mohlo by být její chování považováno za zneužívání rodičovských práv.

Mezitím 14. května 1997 soud rozhodl, že matce neuloží pokuty za další zmařené styky dcery se stěžovatelem, protože se domníval, že pouze ona nebyla za maření styků odpovědná, toto rozhodnutí změnil odvolací soud a za každý zmařený styk matce uložil pokutu 500 Kč.

Podle zprávy vypracované dne 2. února 1998 sociální asistentkou, která byla přítomna pokusům o styk stěžovatele s dcerou, bylo zjevné, že ji matka na styk se stěžovatelem nepřipravovala a dcera byla několik let naváděna proti otci.

Dne 1. června, 9. července a 25. srpna podal stěžovatel opětovně návrh na výkon rozhodnutí o styku s dcerou a k jeho návrhu se připojil opatrovník s tím, že jeho styky s dcerou neprobíhají od ledna 1998. Za sedmáct neuskutečněných styků stěžovatele s dcerou uložil soud matce pokutu 34 000 Kč, která byla odvolacím soudem snížena na 26 000 Kč. V době od 15. října 1998 do 2. února 1999 podal stěžovatel dalších pět návrhů na výkon rozhodnutí o jeho styku s dcerou. Dále již nebylo vůči matce přistoupeno k žádnému opatření. Další styky dcery a stěžovatel nebyly realizovány, neboť dcera styk odmítala.

8. dubna 2004 dosáhla stěžovatelova dcera zletilosti.

V průběhu předmětného řízení proběhl pouze jediný styk mezi stěžovatelem a jeho dcerou v krátkosti dne 26. ledna 1998. Z případu bylo z důvodu podjatosti odvoláno celkem osm soudců. Případ řešil dvakrát Ústavní soud a v obou případech ústavní stížnost odmítl jako zjevně neopodstatněnou.

Rozhodnutí ESPLP

Dne 31. ledna 2006 ESPLP prohlásil stížnost za částečně přijatelnou a rozhodl upustit od ústního jednání.

ESPLP uvedl, že předmětné zkoumané řízení trvá již déle než osm let a věc nebyla v řízení o výživném dosud skončena. Po dobu šesti let nebylo v řízení o změně výchovy vydáno žádné rozhodnutí, ačkoli tuto otázku nastolil z moci úřední soud vzhledem k přístupu matky. Řízení bylo z převážné části zastaveno až dosažením zletilosti dcery.

ESPLP tedy rozhodl v tomto případě a to tak, že došlo k porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy, neboť vzhledem k výše uvedeným závěrům a s přihlédnutím k významu řízení pro stěžovatele došlo k porušení požadavku „přiměřené lhůty“.

ESPLP pak konstatoval, že v tomto případě, znalci i soudci zdůrazňovali, že setkání s otcem je v zájmu harmonického vývoje nezletilé a již v prvním posudku byla navíc řeč o „programování“ dítěte matkou, na což upozorňoval několikrát i kolizní opatrovník dítěte. Právě v takových případech se vhodnost opatření posuzuje podle rychlosti jeho provedení (Maire proti Portugalsku, č. 48206/99). ESPLP s údivem poznamenává, že právo stěžovatele na styk s jeho dcerou nebylo prakticky upraveno po dobu takřka dvou let, tj. od 12. října 1995 do 5. května / 11. listopadu 1997. I přes dodatečné upravení styku stěžovatele s dcerou soudem se jediný styk stěžovatele s nezletilou se uskutečnil 12. června 1995. Navíc i přesto, že soud z vlastního podnětu správně zahájil řízení o změně výchovy 1. září 1998, nevydal do doby zletilosti dcery v tomto řízení žádné rozhodnutí. Dále, po té co soudy matce uložily ve dnech 21. září 1998 a 2. února 1999 pokuty za neuskutečněné styky nepřijaly vůči matce až do 15. července 2005 žádné opatření. ESPLP tedy zdůraznil, že v takovém případě náleželo příslušným orgánům přijmout vhodná opatření, aby potrestaly tento nedostatek ve výchově matky. Jestliže totiž není použití donucovacích prostředků vůči dětem v této závažné situaci žádoucí, nelze použití takových sankcí vyloučit v případě zjevně nezákonného chování rodiče, se kterým žije.

ESPLP tedy rozhodl v tomto případě a to tak, že došlo k porušení čl. 8 Úmluvy, když konstatoval, že základním cílem článku 8 je ochrana jednotlivce před svévolnými zásahy orgánů veřejné moci. Toto ustanovení smluvnímu státu neukládá pouze povinnost zdržet se takových zásahů, tento spíše negativní závazek může být doplněn o závazky pozitivní, jež jsou pevně spjaty s účinným respektováním soukromého či rodinného života až po úroveň vztahu mezi jednotlivci, k nimž mimo jiné patří zavedení vhodného a dostatečného právního nástroje k zajištění legitimních práv zúčastněných osob a plnění soudních rozhodnutí, popř. vhodných zvláštních opatření. Z článku 8 vyplývá právo rodiče na to, aby byla přijata vhodná opatření, která mu umožní styk se svým dítětem, i povinnost vnitrostátních orgánů taková opatření přijmout.

Z těchto důvodů ESPLP rozhodl, že žalovaný stát má stěžovateli zaplatit ve lhůtě tří měsíců ode dne, kdy rozsudek nabude právní moci podle čl. 44 odst. 2 Úmluvy 10000 eur jako náhradu morální újmy, 1200 eur.

Události po rozhodnutí ESPLP

V tomto případě došlo po nabití právní moci rozsudku ESPLP k vyplacení stanovené částky převedené na národní měnu podle kursu platného ke dni zaplacení.

Z moci úřední bylo soudem pouze zahájeno řízení o zvýšení výživného na nezletilou dceru stěžovatele. Toto výživné bylo stěžovateli zvýšeno se zpětnou platností tří let a tak byla dlužná částka stanovena na celkem 186 358 Kč. Odvolacím soudem bylo toto výživné sníženo na částku 161 623 Kč. Rozsudek později nabil právní moci.

Ze strany ČR nebyly zahájeny žádné kroky k nápravě výše uvedených základních lidských práv stěžovatele. Nebyl zajištěn žádný kontakt stěžovatele s dcerou, ani nebyla vyvinuta žádná jiná obdobná aktivita k obnovení vztahů. Plynutím času tak nabíla dcera stěžovatele zletilosti.

Návaznost na Listinu

V tomto případě bylo ESPLP konstatováno, že bylo porušeno právo stěžovatele na projednání věci v přiměřené lhůtě, přičemž toto právo je chráněno konkrétně Úmluvou (čl. 6 odst. 1) takto:

„Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nestranným soudem, ...“

Právě požadavek přiměřené lhůty byl v uvedeném případě porušen. Toto ustanovení Úmluvy je totožné s druhým odstavcem čl. 47 Listiny v jeho prvotní pasáži. I v tomto případě stanovení v Listině pochází z Úmluvy a tudíž je smysl a rozsah těchto práv stejný.

V tomto případě bylo konstatováno také porušení práva stěžovatele na styk s dětmi. Toto právo je chráněno tímto ustanovením (čl. 8 Úmluvy) :

„Každý má právo na respektování soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.“

A právě rodinný život je tím termínem, který obsahuje především vztahy mezi rodiči a jejich dětmi a ochranu těchto vzájemných vztahů. Co se týče tohoto práva

zaručeného Úmluvou toto ustanovení je téměř totožné s ustanovením Listiny (čl. 7) a to především z toho důvodu, že právě v Úmluvě má svůj původ, přičemž bylo slovo „korespondence“ bylo nahrazeno v Listině slovem „komunikace“ a to jen z důvodu vědecko-technologického vývoje společnosti. Smysl a rozsah těchto práv je tedy stejný.

Příloha č. 5 - Analýza případu dle rozsudku ESPLP č. 27145/03 ve věci Pedovič vs. Česká republika (2006) v návaznosti na Listinu.

Dne 23. srpna 2003 byla podána stížnost (čl. 34 Úmluvy) panem Ing. Nenadem Pedovičem („Stěžovatel“) proti ČR. Stěžovatel zejména namítal, že řízení o výkon rodičovské zodpovědnosti nebylo vedeno v „přiměřené lhůtě“ (čl. 6 odst. 1 Úmluvy) a že došlo k zásahu do jeho práva na respektování rodinného života v důsledku nezajištění výkonu jeho práva na styk s dítětem (čl. 8 Úmluvy).

V roce 1992 se z manželství stěžovatele narodil syn. V lednu 1996 stěžovatele opustila matka jejich syna a tak stěžovatel podal k soudu návrh na úpravu rodičovské zodpovědnosti. V březnu 1996 matka syna odvedla k sobě, neboť jí stěžovatel neumožňoval se synem stýkat. V květnu odvedl stěžovatel syna z bydliště matky a odjel s ním do Chorvatska. 28. června vydal soud předběžné opatření, ve kterém vyhověl návrhu matky a svěřil syna do její péče, to však nabilo právní moci až 21. října 1997 u odvolacího soudu, který zamítl odvolání stěžovatele. Stěžovatel se rozhodnutí soudu nepodrobil a ponechal si syna v Chorvatsku, kde ho vypátrala matka a následně odvezla zpět do ČR.

8. prosince 1998 vydal soud předběžné opatření, kterým upravil stěžovatelovo právo na styk se synem. Odvolací soud toto rozhodnutí 22. února zrušil.

Rozsudkem ze dne 27. února 2001 soud rozhodl o svěření dítěte do výchovy matce a nařídil stěžovateli platit výživné. Stěžovateli bylo přiznáno právo navštěvovat syna v přítomnosti matky. Dále byla oběma rodičům stanovena povinnost účastnit se rodinné terapie a žádat o souhlas druhého rodiče k vycestování s dítětem ze země.

Ve dnech 13. a 14. června 2001 stěžovatel žádal opětovně, avšak marně, o vydání

předběžného opatření, aby mohl se synem strávit prázdniny.

Dne 7. srpna 2001 podal stěžovatel návrh na výkon rozhodnutí o styku se synem.

Odvolací soud 23 listopadu 2001 změnil rozhodnutí ze dne 27. února 2001 a to tak, že stěžovateli bylo umožněno stýkat se synem bez přítomnosti dalších. Soud konstatoval, že přes dlouhou dobu odloučení nezletilý svého otce poznává a jeho odmítavý postoj je zapříčiněn negativními názory matky. Soud proto zdůraznil, že matka musí napravit své chování a dítě na styk s otcem připravit.

Ve dnech 25. března a 5. dubna 2002 podal stěžovatel návrhy na soudní výkon rozhodnutí o styku se synem s tím, že se v únoru a březnu neuskutečnilo žádné ze stanovených setkání a že dítě trpí syndromem zavrženého rodiče. 16. dubna 2002 zaslal soud matce výzvu, aby se pod hrozbou pokuty podrobila rozhodnutím ze dne 27. února a 23. listopadu 2001. V době od 16. května 2002 do 11. března 2004 podal stěžovatel čtrnáct návrhů na výkon rozhodnutí a vyzýval soud, aby jednal urychleně.

Dne 16. března 2004 byla matce uložena pokuta ve výši 27 000 Kč proto, že znemožnila dvacet sedm předchozích setkání mezi stěžovatelem a synem. Odvolací soud toto rozhodnutí potvrdil. Dne 22. dubna 2004 uložil soud matce další pokutu ve výši 3 000 Kč za další nerealizované styky stěžovatele se synem. Rozhodnutí bylo potvrzeno odvolacím soudem. V době od 7. července do 18. října 2004 podal stěžovatel sedm návrhů na výkon rozhodnutí o styku se synem. Dne 25. října 2004 byla matce uložena pokuta ve výši 6 000 Kč za zmaření dalších čtyř návštěv stěžovatele. Toto rozhodnutí bylo později odvolacím soudem potvrzeno. Dne 23. května 2005 podal stěžovatel třicátý druhý návrh na výkon rozhodnutí, přičemž uvedl, že se s ním dítě odmítá scházet.

Řízení o úpravě rodičovské odpovědnosti trvalo od 17. ledna 1996 a skončeno bylo 23. listopadu 2006, avšak řízení o výživném nebylo do doby podání stížnosti k ESPLP skončeno, tedy přes deset let.

Rozhodnutí ESPLP

Dne 6. prosince 2005 ESPLP prohlásil stížnost za částečně přijatelnou a 14. března 2006 se v paláci lidských práv ve Štrasburku konalo veřejné ústní jednání.

ESPLP připomíná, že přiměřenost délky řízení se posuzuje podle okolností případu a s ohledem na kritéria vyvozená z jeho vlastní judikatury, jimiž jsou zejména složitost věci, chování stěžovatelů a postup příslušných orgánů, jakož i význam sporu pro účastníky (Frydlender proti Francii, č. 30979/96, § 43; Voleský proti České republice, č. 63267/00, § 102). V tomto ohledu je třeba upozornit, že na podzim 1998 trvalo soudu téměř rok ustanovení znalce, a znalecký posudek byl hotov až v červnu 2000 a první rozsudek byl vynesena až v únoru 2001.

ESPLP tedy rozhodl v tomto případě pěti hlasy proti dvěma, že došlo k porušení článku 6 odst. 1 Úmluvy, když po posouzení všech výše uvedených skutečností a s ohledem na význam řízení pro stěžovatele a pro jeho dítě domnívá, že ve věci tohoto druhu nelze délku celého řízení trvajících více než deset let považovat za „přiměřenou“. V tomto ohledu ESPLP znovu potvrzuje, že žalovaný stát musí mít k dispozici vhodné prostředky, aby zajistil rychlé projednání věcí týkajících se nezletilých dětí bez ohledu na případné napětí mezi jejich rodiči.

ESPLP dále připomíná, že je-li prokázána existence rodinného vztahu, měl by stát v zásadě jednat tak, aby umožnil rozvoj tohoto vztahu, a měl by přitom přijmout vhodná opatření k navázání styku mezi dotyčným rodičem a dítětem (Kutzner proti Německu, č. 46544/99, § 61).

ESPLP sice považuje za politováníhodné, že k přikázání věci došlo teprve dne 25. července 2003, tedy více než rok po podání návrhu stěžovatele, dodává však, že se orgány pokoušely vytvořit podmínky nezbytné k uskutečnění setkání ještě v průběhu řízení o výkon rozhodnutí (Sylvester proti Rakousku, č. 36812/97 a 40104/98, § 70, 24. duben 2003). Středisko, které se zabývalo případem rodiny, dne 24. února 2003 nicméně uvedlo, že spolupráce s dotyčnými nepřinesla žádné výsledky a že se stěžovatel odmítl setkávat se synem v prostorách zařízení opatrovníka či přistoupit na jakýkoli jiný kompromis.

K projednávanému případu ESPLP uvádí, že daná rozhodnutí se zakládala na znaleckém posudku ze dne 26. června 2000, zatímco v roce 2000 byla u dítěte stanovena

diagnóza poruchy z posttraumatického stresu a matka byla upozorněna, že se u nezletilého mohou později projevit další poruchy. Proto také kolizní opatrovník a specializovaná střediska nabídly dotyčným osobám svoji pomoc. Stěžovatel však neprojevil dostatečnou otevřenost a pochopení a tuto spolupráci ukončil, což značně omezilo pole působnosti orgánů.

Za těchto okolností je dle názoru ESPLP třeba připomenout, že radikální opatření by bylo v rozporu s nejvyšším zájmem dítěte a že výsledek donucovacích opatření by v tomto případě mohl být kontraproduktivní.

ESPLP tedy rozhodl v tomto případě a to tak, že nedošlo k porušení čl. 8 Úmluvy, neboť soudy přijaly veškerá opatření, která lze od nich rozumně očekávat při řešení velmi složitého konfliktu v projednávaném případě. Pakliže tato opatření nevedla k uspokojivému výsledku, ESPLP považuje za nezbytné připomenout, že pozitivní povinnosti státu vyplývající z Úmluvy nespočívají v povinnosti dosáhnout určitého výsledku, ale pouze v povinnosti vynaložit k tomu prostředky, což se v tomto případě stalo.

Z těchto důvodů ESPLP rozhodl, že žalovaný stát má stěžovateli zaplatit ve lhůtě tři měsíců ode dne, kdy rozsudek nabude právní moci podle čl. 44 odst. 2 Úmluvy 1500 eur jako náhradu morální újmy, 1500 eur jako náhradu nákladů řízení.

Události po rozhodnutí ESPLP

V tomto případě došlo po nabití právní moci rozsudku ESPLP k vyplacení stanovené částky převedené na národní měnu podle kursu platného ke dni zaplacení.

Dne 9. prosince 2008 vydal soud rozsudek, ve kterém ponechal styk stěžovatele s otcem neupraven, přičemž odvolací soud tento rozsudek později změnil a to tak, že stěžovatel je oprávněn se se synem stýkat v rozsahu 1 hodina za měsíc. Rozsudek nabil právní moc, avšak styk stěžovatele se synem se nikdy neuskutečnil. V současné době soud projednává návrh matky na zvýšení výživného na syna (19. 10. 2011).

Ze strany ČR tedy nebyly zahájeny žádné kroky k nápravě výše uvedených základních lidských práv stěžovatele. Nebyl zajištěn žádný kontakt stěžovatele se synem, ani nebyla vyvinuta žádná jiná obdobná aktivita k obnovení vztahů.

Do současné doby se stěžovatel se synem nestýká.

Návaznost na Listinu

V tomto případě bylo ESPLP konstatováno, že bylo porušeno právo stěžovatele na projednání věci v přiměřené lhůtě, přičemž toto právo je chráněno konkrétně Úmluvou (čl. 6 odst. 1) takto:

„Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nestranným soudem, ...“

Právě požadavek přiměřené lhůty byl v uvedeném případě porušen. Toto ustanovení Úmluvy je totožné s druhým odstavcem čl. 47 Listiny v jeho prvotní pasáži. I v tomto případě stanovení v Listině pochází z Úmluvy a tudíž je smysl a rozsah těchto práv stejný.

ABSTRAKT

EU zcela jistě chyběl vlastní ucelený lidsko-právní katalog, který by reagoval na běh moderní doby a aktuální požadavky společnosti. Listina základních práv Evropské unie je nepochybně nejmodernějším a nejkompaktnějším dokumentem v této oblasti na území Evropy a to především z toho důvodu, že obepíná lidská práva ve všech důležitých oblastech lidské činnosti. Listina obsahuje všechny generace lidských práv, rozvíjí a konkretizuje některá tradiční lidská práva, jiná zcela nová a moderní pak přináší. Důvod této komplexnosti byl záměrem tvůrců Listiny a tkví v jejím původu, neboť využívá jako zdroj svých ustanovení důležité lidsko-právní dokumenty, které jsou prověřeny dlouhou dobou. Listina zcela jistě přináší monumentální rozsah ochrany lidských práv, přičemž těžištěm jejího využití bude s největší pravděpodobností především inspirace ve formě standardu lidsko-právní ochrany pro instituce a orgány jak EU, tak i instituce vnitrostátní včetně soudů na všech stupních prostřednictvím judikatury soudu Ústavního. Tedy je jen otázkou času, kdy se Listina dostane tímto způsobem přímo k jednotlivcům. Hendikepem Listiny je pak především absence přímého kontrolního a sankčního mechanismu, jež by ji nepochybně posunul na přední místo na poli lidsko-právních dokumentů vůbec.

European Union was certainly missing her own comprehensive human rights catalog that would respond to the course of modern times and current requirements of human society. The Charter of Fundamental Rights of the European Union is undoubtedly the most modern and most comprehensive document in this field in Europe and especially because it spans the human rights in all important areas of human activity. The Charter contains all the generations of human rights, develops and specifies some of the traditional human rights, others quite new and modern it brings. The reason for this complexity was the intention of the creators and the Charter lies in its origin, because it uses as the source of its provisions important human rights documents that are proven for a long time. The Charter certainly brings the monumental scope of protection of human rights, the focus of its use will most likely inspiration mainly in the form of standard human rights protection institutions and plowed for both EU and national institutions, including courts at all levels through case law the Constitutional Court. It is only a matter of time before the Charter in this way gets directly to individuals. Charter handicap is primarily the lack of direct control and sanction mechanisms, which would have undoubtedly moved to the forefront in the field of human-legal documents at all.